

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Institut politologických studií

Barbora Husáková

**Pád Ferdinanda Marcose a přechod
k demokracii na Filipínách**

Diplomová práce

Praha 2013

Autor práce: **Bc. Barbora Husáková**

Vedoucí práce: **PhDr. Josef Mlejnek, PhD**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

Husáková, Barbora (2013). *Pád Ferdinanda Marcose a přechod k demokracii na Filipínách*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie, 96 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Josef Mlejnek. PhD.

Abstrakt

Diplomová práce „Pád Ferdinanda Marcose a přechod k demokracii na Filipínách“ se zabývá analýzou politicko-historického vývoje Filipín, přičemž hlavním úkolem práce je popsat ukončení nedemokratického režimu a následný přechod k demokracii. Pozornost je věnována roli a taktice opozičních skupin, mezi kterými došlo v průběhu konsolidace demokracie k soupeření o politickou moc. Pro uvedení do kontextu se práce zabývá i historickým vývojem politického systému a jeho praxí.

Abstract

The master thesis „The Fall of Ferdinand Marcos and the Transition to Democracy in the Philippines“ deals with the analysis of politico-historical development of the Philippines and the aim is describe the fall of nondemocratic regime and the subsequent transition to democracy. The attention is paid to the role and tactics of opposition groups among which leadership stakes took place during democratic consolidation. To be place into the context the master thesis deals as well with historical development of political system and its practise.

Klíčová slova

Nedemokratický režim, přechod k demokracii, demokracie, Filipíny, Ferdinand Marcos, Corazon Aquino

Key words

Nondemocratic regimes, transition to democracy, democracy, the Philippines, Ferdinand Marcos, Corazon Aquino

Rozsah práce: 208 893 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, výhradně s použitím citovaných pramenů a literatury uvedených v Seznamu literatury a zdrojů.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15. 05. 2013

.....

Barbora Husáková

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat PhDr. Josefu Mlejnkovi, PhD. za vedení diplomové práce, jeho cenné rady a připomínky.

Institut politologických studií

Teze diplomové práce

UNIVERZITA KARLOVA

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Pád Ferdinanda Marcose a přechod k demokracii na Filipínách

Diplomní seminář I. (JPM010)

Projekt magisterské diplomové práce

Vypracoval: Bc. Barbora Husáková

Email: bara.husakova@seznam.cz

1. ročník prezenčního studia politologie (Mgr.) – semestr 2.

Akademický rok 2011/2012

Předpokládaný termín absolutoria: léto 2013

Vedoucí práce: PhDr. Josef Mlejnek, Ph.D.

V Praze 4. 5. 2012

Popis práce:

Práce se bude zabývat pádem nedemokratického režimu Ferdinanda Marose na Filipínách a následným přechodem k demokracii. Na Filipínách byl F. Marosem zaveden nedemokratický režim, který kladl velký důraz na postavení samotného Marose a jeho ženy Imeldy. Proto také bývá jejich diktatura označována za „manželskou“. Juanem Linzem a H. E. Chebabim byl režim zahrnut, nebo spíše se stal stavebním kamenem pro vytvoření typologie sultanistických režimů, které jsou mimo jiné charakteristické vysokou personalizací moci. Tento typ režimů má svoji vlastní genezi a jejich konec bývá provázen revolucí, která jen ve výjimečných případech končí přechodem k demokracii. Filipíny prodělaly proces demokratizace v roce 1986. Ve své době byl tento přechod považován za ukázkový příklad konce sultanistického režimu. Nová vláda Corazon Aquino zdědila zdevastovaný a korupcí prorostlý stát, který se potýkal s bezpečnostními hrozbami v podobě guerillového hnutí New Peoples Army (NPA), spolu s muslimským secesionistickým hnutím Moro National Liberation Front (MNLF).

Vzhledem k tomu, že tento přechod k demokracii je součástí Huntingtonovy třetí vlny, bude se studie zabírat i celosvětovým demokratizačním pohybem od nedemokratických k demokratickým režimům a bude se pokoušet nalézt společné znaky s jinými nedemokratickými režimy, které se v té době zhroutily. Na základě silné pozice katolické církve, jež se stala významnou opozicí, bude pozornost směřována zejména k Polsku, kde katolická církev sehrála také zásadní roli při vzniku hnutí Solidarita a při pádu režimu.

Cílem práce bude popsat toto období, zdůraznit roli a taktiku opozice, popsat samotný přechod k demokracii a na závěr zhodnotit, jak moc úspěšný byl proces konsolidace demokracie a zda k opravdové demokratizaci došlo.

Metodologie práce:

Práce bude mít podobu případové studie a bude rozdělena do dvou částí. První část práce bude obsahovat teoretické vymezení, které se zaměří zejména na definování pojmů, jež budou stěžejní pro druhou část práce. Bude se jednat o pojem demokracie, o její významovou hodnotu v jihovýchodní Asii, a o její možné problémové aspekty v podobě prezidentského modelu vládnutí. Dále o nedemokratický režim sultanistického typu, u kterého budou definovány jeho základní charakteristické rysy, a o představení několika vybraných teorií

přechodů k demokracii, o které se budu opírat v analytické části práce. V této části práce budu vycházet zejména z díla Juana Linze *The Perils of Presidentialism*, z díla Juana Linze a H. E. Chebabiho *Sultanistic regimes*, z díla Juana Linze a Alfreda Stepana *Problems of Democratic Transition and Consolidation* a z dalších studií autorů, zabývajících se přechodem k demokracii, zejména z díla Samuela Huntingtona – *Třetí vlna*.

Druhá část práce se bude věnovat samotné problematice filipínské tranzice. Nejprve zde bude popsána role jednotlivých opozičních skupin, které mezi sebou dokázaly překonat spory a sjednotit se do jednotného celku, který byl schopný postavit se Marcosově vládě a za asistence Spojených států jeho vládu ukončit. Další, stěžejní část práce bude věnována demokratizačním změnám, které budou porovnávány s jednotlivými teoriemi o přechodech k demokracii a o její konsolidaci. V této části práce budu vycházet z řady knih i odborných studií, přičemž hodlám využít též fondu knihovny filipínské ambasády.

Na závěr studie bude uvedena krátká komparace s obecnými rysy třetí vlny demokratizace, která se pokusí posoudit, nakolik do ní Filipíny zapadají, a čím se naopak vymezují. Závěrečné zhodnocení pak přinese pohled na úspěšnou, či neúspěšnou konsolidaci a shrne její problémové aspekty.

Výzkumné otázky:

- 1) Mohou Filipíny sloužit jako ukázkový příklad konce nedemokratických režimů ve své době?
- 2) Jak silná byla role „path-dependency“ v procesu demokratizace na Filipínách?
- 3) Mohou nevýhody prezidentského systému představovat snížení šance na úspěšnou konsolidaci demokracie?

Literatura:

- Agoncilo, Teodoro A.: 1990. *History of the Filipino People*. Garotech Publishing. Quezon.
- Beth, Romulo Day: 1987. *Inside the Palace*, G.P. Putnam's Sons: New York.

- Chebabi, H. E. – Linz, Juan J.: 1998. Sultanistic regimes. The John Hopkins University Press: Baltimore.
- Dahl, Robert A.: Polyarchy : 1971. Participation and Opposition. Yale University Press: New Haven.
- Dvořáková, Vladimíra – Kunc, Jiří: 2004. O přechodech k demokracii. Sociologické nakladatelství: Praha.
- Hamilton-Paterson, James:1998. America´s Boy. Anvil Publishing: London.
- Huntington, Samuel, P.: 2008. Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století. CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury): Brno.
- Linz, Juan J: 1996. Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe. The John Hopkins University Press: Baltimore.
- Linz, Juan J.: 2003. The Perils of Presidentialism. In Dahl, Robert A. – Shapiro, Ian – Cheinub, José Antonio. The Democracy Source Book. The MIT Press: Massachusetts.
- Linz, Juan J. – Chebabi, H. E.: 1998. Sultanistic regimes. John Hopkins University Press: Baltimore.
- Marcos, Ferdinand: 1974. The Democratic Revolution in the Philippines, Prentice – Hall International: New Persey.
- Mijares, Primitivo: 1976. The Conjugal Dictatorship. Union Square Publications: San Francisco.
- Paczkowski, Andrzej: 2000. Půl století dějin Polska: 1939 – 1989, Academia: Praha.
- Robinson, Thomas W.: 1991. Democracy & Development in East Asia. The AEI Press: Washington, D. C.
- Říchová, Blanka: 2006. Přehled moderních politologických teorií. Portál: Praha.
- Sartori, Giovanni: 2011. Srovnávací ústavní inženýrství. Sociologické nakladatelství Slon: Praha.

- Šanc, David – Ženíšek, Marek a kol.: 2009. Pacifická Asie: Z politologické perspektivy. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.: Plzeň.
- Rosenberg, David A.: 1979. Marcos and Martial Law in the Philippines. Cornell University Press: London.
- Thompson, Mark R.: 1995. The Anti – Marcos Struggle. Yale University Press: New Haven and London.
- Zaide, Sonina: 1994. Philippine History and Government, All-nations Publishing Co.: Manila.

Internetové zdroje:

- Abueva, Jose: What Democracy Means for Filipinos. Dostupné online: 15. 05. 2012 (<http://www.asianbarometer.org/newenglish/publications/workingpapers/no.5.pdf>)
- Hutchcroft, Paul D.: Oligarchs and Cronies in the Philippine State: The Politics of Patrimonial Plunder, *World Politics*, Vol. 43, No. 3 (Apr., 1991), p. 414 – 450. Dostupné online: 15. 05. 2012 (<http://www.jstor.org>)
- Overholt, William H.: The rise and Fall of Ferdinand Marcos, *Asian Survey*, Vol. 26, No. 11 (Nov., 1986), pp. 1137-1163. Dostupné online: 15. 05. 2012 (<http://www.jstor.org>)
- Romero, Segundo E.: The Philippines in 1997: Weathering Political and Economic Turmoil. *Asian Survey*. Vol. 38, No. 2 (Feb., 1998). pp.196 – 202. Dostupné online: 15. 05. 2012 (<http://www.jstor.org>)
- Thompson, Mark R.: Off the Endangered List: Philippine Democratization in Comparative Perspective. *Comparative Politics*. Vol. 28, No. 2 (Jan., 1996). pp. 179 – 205. Dostupné online: 15. 05. 2012 (<http://www.jstor.org>)
- Villegas, Bernardo: The Philippines in 1986 : Democratic Reconstruction in the Post – Marcos Era, *Asian Survey*, Vol. 27, No. 2, A survey of Asia in 1986 : Part II (Feb, 1987, p. 194 – 205. Dostupné online: 15. 05. 2012 (<http://www.jstor.org>)

Obsah

Úvod	13
I. Teoretické vymezení	16
1. Demokracie – její různá pojetí	16
1.1 Demokracie v jihovýchodní Asii	17
1.2 Prezidentský politický systém	18
2. Nedemokratické režimy	23
2.1 Sultanistické režimy	24
2.1.1 Definice sultanistických režimů	25
2.1.2 Personalismus	25
2.1.3 Konstituční fasáda režimu	27
2.1.4 Ekonomika sultanistických režimů	28
2.1.5 Charakteristika států	29
3. Teorie přechodů k demokracii	31
3.1 Typologie přechodů k demokracii	32
3.2 Třetí vlna a přechody k demokraciím dle S. P. Huntingtona	33
3.2.1 Typologie přechodů dle S. P. Huntingtona	37
3.3 Konec sultanistických režimů	39
3.3.1. Sultanistické režimy dnes	42
4. Path – dependency	43
5. Konsolidace demokracie	44
II. Případová studie Filipín	46
1. Charakteristika Filipín a jejich historie	46
1.1 Politická kultura a tradice	48
1.2 Americké vměšování	50
2. Vzestup Ferdinanda Marcosa	52
3. Vyhlášení stanného práva	55
4. Sultanizace Filipín	56
4.1 Personalismus Marcosovy vlády	56
4.2 Konstituční fasáda Marcosova režimu	57
4.3 Filipínská ekonomika pod Marcosovým režimem	59
4.4 Charakteristika postoje USA	60
5. Opoziční skupiny	62
6. Pád Ferdinanda Marcosa	67

6.1 Předčasné volby	67
6.2 Revoluce EDSA.....	69
7. Konsolidace demokracie	72
7.1 Kabinet Corazon Aquino.....	73
7.2 Program vlády Corazon Aquino	76
7.3 Protivládání povstání	76
8. Přejchod k demokracii na Filipínách v rámci třetí vlny.....	79
8.1 Analýza režimních aktérů.....	79
8.2 Zasazení přechodu do teoretického rámce	80
8.3 Komparativní perspektiva filipínské tranzice.....	82
8.4 Konsolidovaná demokracie?	85
8.4.1 Konsolidace demokracie dle teoretického vymezení	86
Závěr	88
Summary	94
Seznam literatury a zdrojů	95

Úvod

Diplomová práce se zabývá politicko-historickým vývojem Filipín, zejména pak obdobím pádu nedemokratického režimu a následnou konsolidací demokracie. Filipíny zauímají ve svém regionu specifické postavení a v mnohých aspektech se staly progresivní zemí regionu. Na základě španělské kolonizace, jejímž největším dědictvím je christianizace obyvatel, byly Filipíny po dlouhou dobu jedinou zemí v jihovýchodní Asii, kde je většina obyvatel katolického vyznání. Na začátku 20. století byly Filipíny prodány Spojeným státům, pod jejichž nadvládou byl budován politický systém dle amerického vzoru. Ještě před americkou kolonizací vyhlásily Filipíny, podle vzoru evropského liberalismu, jako první ve svém regionu republikánskou ústavu a deklarovaly se jako nezávislá republika. Nezávislost jim byla udělena až po druhé světové válce. Moc byla předána oligarchickým rodinám, které ve svých rukou drží politickou moc i v současnosti. Vývoj demokracie byl přerušen nedemokratickým režimem Ferdinanda Marose, který svoji moc personalizoval, a proto je jeho režim klasifikován jako sultanistický. Filipíny se po ukončení Marcosova režimu staly jednou z mála zemí, definovaných jako sultanistický režim, která se demokratizovala. Navíc byl nedemokratický režim svržen neúspěšným vojenským povstáním, které se změnilo v revoluci, jež je považována za nejméně úspěšnou cestu při konsolidaci demokracie.

Z výše popsaných důvodů představují Filipíny zajímavý podnět pro politologickou analýzu. V české literatuře je jim věnována při nejmenším pouze marginální pozornost, a proto se práce věnuje i koloniálnímu období, stejně jako vývoji nezávislé republiky. Tato část práce má za cíl objasnit okolnosti, které vedly k zhroucení demokracie, průběhu režimu, jeho pádu i následné demokratizaci. Přejít k demokracii na Filipínách spadá do třetí Huntingtonovy demokratizační vlny a z toho důvodu bude pozornost věnována i celosvětovému pohybu, který demokratizaci umožnil a zároveň budou hledány společné znaky i s jinými nedemokratickými režimy.

Práce je metodologicky uchopena jako případová studie, rozdělená do dvou částí. První část se věnuje teoretickému vymezení pojmů, které budou stěžejní v druhé části práce, tj. v případové studii Filipín. Samotné dvě části jsou rozděleny do několika kapitol a podkapitol. Teoretická část se zprvu krátce věnuje vymezení pojmu demokracie a představuje výzkum, který zjišťoval postoj občanů jihovýchodní Asie k demokracii, spolu s tím, co pro ně pojem slova znamená. Vzhledem k prezidentskému systému Filipín se další podkapitola zabývá pozitivními i problémovými rysy prezidencialismu. Další část teoretického ukotvení

práce představuje typologii nedemokratických režimů, v níž je podrobněji popsán sultanistický režim a jeho specifika. Třetí kapitola se věnuje vybraným teoriím přechodů k demokracii, popisuje příčiny, které umožnily celosvětový demokratizační pohyb, a přibližuje proces ukončení sultanistických režimů. Následující kapitola je věnována teorii *path – dependency*, jejíž role ve filipínské tranzici bude v závěru práce zkoumána jako jedna z tezí. Poslední kapitola teoretického vymezení se věnuje konsolidaci demokracie a představuje několik způsobů, jak konsolidovanou demokracii definovat a jak ji hodnotově uchopit.

Základní literaturou pro teoretickou část se stala kniha S. Huntingtona „*Třetí vlna: demokratizace na sklonku 20. století*“, ze které je čerpána typologie nedemokratických režimů, příčiny třetí demokratizační vlny a tři obecné typy přechodů k demokracii. Pro definování sultanistických režimů se stala základní literaturou kniha J. Linze a H. E. Chehabiho „*Sultanistic Regimes*“. Další literatura je složena z článků a prací předních světových politologů.

Druhá část práce se zprvu zabývá charakteristikou a historickým vývojem Filipín. Jsou zde popsány dopady obou koloniálních velmocí a praxe filipínské politiky, která je založena na vazbách patron – klient. Klientelistická povaha Filipín dopomohla k uchopení moci Ferdinandem Marcosem, jehož vzestupu je věnována další kapitola. Marcos přetvořil Filipíny ve své osobní dominium a sultanizace jeho moci je náplní čtvrté kapitoly případové studie. Tato kapitola je dělena na několik podkapitol, které analyzují Marcosův režim, na základě vymezení sultanistických režimů v teoretické části práce. Role opozičních skupin a jejich taktika se stala náplní kapitoly páté. Rok 1983, kdy byl zavražděn hlavní oponent režimu, je považován za počátek pádu Marcosova režimu, kterému je věnována šestá kapitola. Konsolidací demokracie se zabývá kapitola sedmá. V poslední kapitole je celý transformační proces analyzován, přičemž je pozornost věnována roli opozičních aktérů a přechod k demokracii zasazuje do teoretického rámce. V závěru je zkoumána úspěšnost, či neúspěšnost konsolidace demokracie.

Pro případovou studii se stala základní literaturou kniha M. R. Thompsona „*The Anti-Marcos Struggle*“. M. R. Thompson je považován za jednoho z největších odborníků nejen na Marcosův režim, ale na filipínskou politiku celkově. Proto se jako zdroje informací staly i jeho další práce. Podstatné dílo představuje i kniha Primitiva Mijarese, dvorního novináře Marcosova režimu, „*The Conjugal Dictatorship*“, stejně jako analýza vztahu mezi

Marcosem a Spojenými státy „*America's Boy: The Marcoses and the Philippines*“, jejímž autorem je James Hamilton – Paterson, britský novinář a spisovatel, který pobýval na Filipínách do roku 1979. Další informace byly čerpány z knih vypůjčených z fondu filipínské ambasády a z analýz uveřejněných v celosvětových politologických žurnálech.

Vzhledem k tomu, že cílem mé diplomové práce je politologická analýza historicko-politického vývoje Filipín, se zaměřením pozornosti na pád nedemokratického režimu a následnou konsolidaci demokracie, tak na základě sledování tohoto cíle jsou položeny následující výzkumné hypotézy: 1) Mohou Filipíny soužit jako ukázkový případ konce nedemokratických režimů ve své době? 2) Jak silná byla role „*path-dependency*“ v procesu demokratizace na Filipínách? 3) Mohou nevýhody prezidentského systému představovat snížení šance na úspěšnou konsolidaci demokracie? Odpovědi na tyto otázky budou shrnuty v závěru práce, spolu s celkovým vývojem a charakteristikou politického systému Filipín.

I. Teoretické vymezení

Pro účely mé práce je nutné uvést v první části teoretické vymezení, které bude pojednávat o různých podobách demokracie, o typologii nedemokratických režimů, přechodů k demokracii a též i o konsolidaci demokracie.

1. Demokracie – její různá pojetí

Teorií, definic i klíčových znaků, které nám říkají, co je demokracie, známe v dnešní době mnoho. Počátek demokratické vlády nacházíme v přímé demokracii antických městských států, ve kterých byla demokracie vysoce exkluzivní záležitostí, neboť jen malému procentu obyvatel bylo umožněno podílet se na správě obcí. Od 18. století zaznamenáváme transformaci demokracie do větších národních států, kde byla přímá demokracie nahrazena reprezentativní inkluzivní demokracií, která je v dnešní době považována za jedinou legitimní formu vlády. S koncem 20. století je možno pozorovat další transformaci demokracie, a to do nadnárodní úrovně, jakou vidíme v případě Evropské unie.

Koncept polyarchie, vytvořený Robertem Dahlem, je dnes jednou z nejvíce rozšířených i uznávaných teorií demokracie. Dahl chápe demokracii jako nedosažitelný ideál a současné formy demokracie nazývá polyarchie. Pro ty vytvořil definiční kritéria, kterými jsou: svobodné volby, svoboda projevu, všeobecné volební právo, právo ucházet se o úřad, právo na alternativní zdroj informací a právo na svobodné sdružování.¹ Na základě těchto kritérií je možné porovnávat úroveň jedné demokracie od druhé, jak to různé instituce po celém světě provádějí.² Od počátku třetí demokratizační vlny, započaté pádem Salazarova režimu v Portugalsku, došlo k ohromnému nárůstu demokracií, z nichž se většina ocitá někde uprostřed kontinua demokracie a autokracie. Mnoho současných demokracií splňuje pouze podmínku voleb, ale ne už podmínky konstitučního liberalismu. Takové „demokracie“ nazval W. Merkel defektivními demokraciemi, L. Diamond elektorálními demokraciemi a F. Zakaria neliberálními demokraciemi. Zakaria píše, že liberální demokracie nejsou cílovým bodem v průběhu vývoje demokracie, ale jen jedním z mnoha existujících. Nejlépe to můžeme pozorovat na vývoji východní Asie, kde se státy: „*Z autokracie přetvořily do liberalizujících autokracií a v některých případech do semi-demokracií s patriarchátem nebo jedno-*

---

¹ Dahl, R. (1971). *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven and London: Yale University Press, s. 3

² Jmenujme asi nejznámější agenturu Freedom House nebo Polity IV.

stranickým systémem, ve kterých jsou volby spíše potvrzením moci vládnoucí elity, než skutečným souhlasem.³

1.1 Demokracie v jihovýchodní Asii

Při definování politických režimů je třeba zaměřit pozornost nejen na institucionální zakotvení, ale také na historické konotace a socioekonomické problémy zkoumaného státu. Východní a jihovýchodní Asie je propojena konfucianistickou tradicí. Někteří autoři považují tradiční asijské hodnoty, které zdůrazňují společné zájmy, sociální harmonii a jakousi podřízenost v rodinných vztazích za neslučitelné s ideologií západní liberální demokracie. S. Huntington argumentuje, že tradiční konfucianismus dává přednost politické autoritě, před individuální svobodou, sociální odpovědnosti před individuálními právy, podporuje hierarchickou sociální strukturu a z toho vyplývá, že koncept individuálních práv v tomto myšlení nikdy neexistoval.⁴ Francis Fukuyama naopak říká, že konfucianismus si cení úspěchu, vzdělání a vzájemné tolerance, tedy všech hodnot, které jsou plně slučitelné s demokratickými režimy.⁵ F. Zakaria zase zastává názor, že ačkoli prošly asijské země demokratizačním procesem, tak tento proces nevedl ke konstitučnímu liberalismu.

V letech 2005 až 2007 proběhl výzkum, který se snažil zjistit, jaké je vnímání demokracie u občanů států východní Asie. Respondenti si měli vybrat jednu ze čtyř možností, která se dle jejich chápání nejvíce blížíla pojmu demokracie: 1) možnost rozhodnout o vládě skrze volby, 2) možnost svobodně kritizovat vládu, 3) malý rozdíl v příjmech u bohatých a u chudých, 4) dostupnost základních potřeb, tj. jídla, oblečení a bezpečného útočiště pro každého. První dvě možnosti, které odpovídají liberální demokracii, si na Filipínách, v Jižní Koreji a v Thajsku zvolila zhruba polovina respondentů. V Japonsku si tyto možnosti vybralo dohromady okolo 45 % respondentů a na Taiwanu pouhých 30 % z nich. Zatímco třetí možnost si zvolilo nejvíce občanů Jižní Koreje (35,7 %), tak poslední z možností si vybralo 45,2 % Taiwanců, 38, 2 % Filipínců a 27,3 % Japonců.⁶ Jiná část výzkumu se zaměřila na podporu demokratického režimu. S tvrzením, že demokracie je vždy upřednostňována před jinými typy režimů, souhlasilo 81,9 % občanů Thajska, 73,5 % Indonésanů, 70,4 % Japonců a

³ Zakaria, F. (1997). The Rise of Illiberal Democracy. *Foreign Affairs*. Vol. 76, č. 6, s. 27

⁴ Huntington, S. P. (1997). After Twenty Years: The future of third Wave. *Journal of Democracy*. Vol. 8, č. 4, s. 10 in Yu-tzung Chan; Yu-han Chu. (2007). Traditionalism, Political Learning and Conceptions of Democracy in East Asia. *Asian Barometer*. Appendix C, s. 12. [cit. 2013-02-13]. Dostupné online: (<http://www.asianbarometer.org/newenglish/publications/workingpapers/no.39.pdf>)

⁵ Fukuyama, F. (1995). Confucianism and Democracy. *Journal of Democracy*. Vol. 6, no. 2., s. 25

⁶ Yu-tzung Chan; Yu-han Chu. (2007). Traditionalism, Political Learning and Conceptions of Democracy in East Asia. *Asian Barometer*, s. 26. [cit. 2013-02-13]. Dostupné online: (<http://www.asianbarometer.org/newenglish/publications/workingpapers/no.39.pdf>)

55,3 % Filipínců. Ovšem s tvrzením, že demokracie je důležitější než ekonomický rozvoj, souhlasilo už jen 53,3 % Thajců, 52 % Japonců, 27,5 % Filipínců a pouhých 21,1 % Indonésanů.⁷

V celém výzkumu se ukázal jako nejdůležitější faktor vzdělání. Rozdíl v pohlaví ani věkový rozdíl nebyl tak signifikantní, jako rozdíl v dosaženém vzdělání. 25,4 % občanů bez vzdělání si vybralo jednu z prvních dvou možností, občanů se základním vzděláním bylo dvakrát více a u vysokoškolsky vzdělaných občanů to bylo více než 60 %.⁸ Na základě tohoto výzkumu tak můžeme konstatovat, že přesto, že vzdělání hraje velkou roli v utváření názorů občanů na význam demokracie, tak liberální demokracie západního stylu se v zemích východní Asie zcela nezakořenila. Přesto toto substantivní pojetí nemá negativní dopad na vnímání demokracie. Udržení demokratického režimu tak závisí na mnoha jiných faktorech, než je kognitivní chápání demokracie. Dnešní vlády východní Asie jsou směsicí demokracie, liberalismu, kapitalismu, oligarchie a korupce – tak jako západní vlády kolem roku 1900.⁹

1.2 Prezidentský politický systém

Demokratické systémy nejsou určovány jen socio-kulturními a ekonomickými podmínkami, ale jejich podoba se odvíjí i od jejich institucionálního uspořádání. Demokratické politické systémy lze rozdělit na parlamentní, prezidentské a poloprezidentské režimy. Filipíny převzaly po vzoru Spojených států prezidentský systém, a proto se budu dále věnovat zejména jeho výhodám a nevýhodám.

Giovanni Sartori vyjmenoval tři kritéria, která prezidentské systémy definují. Prvním z nich je přímá nebo jakoby přímá všelidová volba hlavy státu. Tato podmínka je určující, ale nikoliv dostačující. V prezidentských systémech musí platit, že vláda se nejmenuje ani nerozpouští na základě hlasování v parlamentu, ale vláda je výsadou prezidentů, kteří po dobu svého výkonu nemohou být odvoláni parlamentem. Prezident tak řídí exekutivu, kterou sám jmenuje a linie autority míří od něho dolů. Někteří autoři přidávají ještě podmínku, že prezident má „jistou ústavně zaručenou zákonodárnou pravomoc, ale to je dle Sartoriho zbytečná podmínka, která je v jeho kritériích již zaručena. Pokud prezident jmenuje a řídí exekutivu, tak se samo sebou rozumí, že má i tuto pravomoc.¹⁰

---

⁷ Yu-tzung Chan ;Yu-han Chu. *cit.d.*,s. 26

⁸ Yu-tzung Chan ;Yu-han Chu. *cit.d.*,s. 29

⁹ Zakaria, F. (1997). *cit. d.*, s. 28

¹⁰ Sartoti, G. (2001). *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Slon, s. 93 - 95

Prezidentské režimy mají mnoho kritiků. Jedním z nejznámějších je Juan Linz, který ve svém článku „*The Perils of Presidentialism*“ podává vysvětlení toho, jaké problémy a latentní hrozby tento systém skýtá. Linz uvádí, že většina stabilních demokracií dnešního světa má parlamentní zřízení. Jediný prezidentský režim s dlouhodobou historickou kontinuitou nalezneme ve Spojených státech, kde je kontinuita způsobena nedisciplinovaností politických stran.¹¹ Představitelé politických stran zastoupených v parlamentu mohou v prezidentském modelu požívat tu samou demokratickou legitimitu, která je dána prezidentovi skrze přímé, nebo jakoby přímé volby. Dochází tak ke koexistenci dvou nezávislých mocí, tj. k duální legitimitě. V případě, že majorita v parlamentu tvoří opozici vůči prezidentskému kabinetu, může snadno dojít k exekutivně legislativnímu konfliktu, ve kterém zůstává otázkou, kdo má větší právo mluvit ve jménu lidu? V této situaci není žádné demokratické řešení, a proto není divu, že v minulosti to byla často armáda, která zaujala roli smírního soudce.¹² Obzvláště patrná je tato situace v rozvojových zemích, které jsou nerovnoměrně rozvinuté, a kde teritoriální reprezentace supluje národní vládu. Prezident zde nesoupeří s politickými stranami, jako spíše s lokálními politiky, a z obavy z jejich moci má tendenci o nich mluvit jako o lokálních baronech, reprezentujících zájmy oligarchů a nařknout je z čirého klientelismu. Ať už má prezident pravdu, či ne, snaží si tím zajistit demokratickou legitimitu jen pro svůj úřad a svoji moc personalizovat. Tyto institucionální tenze mohou být vyřešeny skrze vyjednávání, nebo také nacházejí své řešení v ulicích.¹³

Dalším problematickým faktorem je časová rigidita prezidentského úřadu. Jedni ji považují naopak za výhodu, neboť zabraňuje nestabilitě charakterizující parlamentní režimy. Jednou zvolený prezident má jasně stanovené období, během kterého je až na velmi složitý proces impeachmentu neodvolatelný. V situaci nutných aktuálních změn, či přizpůsobení se vývoji okolností, se prezidentský systém dostává do diskontinuity. Oproti tomu parlamentní režimy jsou vysoce flexibilní a dokážou se vyhnout hlubokým krizím snáze. „*Ministerský předseda, který je vtažen do skandálu, nebo ztratil podporu své strany, nebo většinové koalice, a jehož setrvání v úřadu by mohlo vyprovokovat nepokoje, může být daleko snáze odvolán, než zkorumpovaný, nebo vysoce nepopulární prezident.*“¹⁴ Navíc pokud dojde k náhlému úmrtí prezidenta, jeho post do konce funkčního období zastává viceprezident, který neprošel volebním procesem, tak jako jeho prezident. Nedávný nástup venezuelského

---

¹¹ Linz, J. (1990). *The Perils of Presidentialism*. *Journal of Democracy*. Vol. 1, č. 1, s. 51 - 53

¹² Tamtéž, s. 53

¹³ Tamtéž, s. 63 - 64

¹⁴ Tamtéž, s. 64

viceprezidenta Nicoláse Madury do úřadu je přesným příkladem. Představitel opozice Henrique Capriles Madurovo převzetí moci odsoudil s tím, že Maduro nebyl zvolený do této funkce přímou lidovou volbou a nemá právo se úřadu ujmout. Dle Venezuelské ústavy zastává funkci prezidenta v této situaci předseda parlamentu, ale právě ten oznámil, že úřad převezme Maduro.¹⁵ V USA je dnes viceprezident jmenován spolu s prezidentským kandidátem, takže voliči volí vlastně oba dva, ale dost často je takový kandidát vybrán tak, aby vybalancoval ideologické nedostatky prezidenta, a jeho uvedení do prezidentského úřadu může najednou způsobit nestabilitu.

S problémem rigidity je spojen i problematický model tzv. „winner-take-all“. Zvolený prezident není nucen ke spolupráci s parlamentními stranami, tak jako zvolený premiér, a tento model vytváří z demokratické politiky tzv. „zero-sum game“, neboli „hru s nulovým součtem“. Poražený kandidát musí čekat do dalších voleb bez jakéhokoli přístupu k exekutivní moci. Takový systém zvyšuje soupeřivost prezidentských voleb a zvyšuje polarizaci systému. Zvolený kandidát ani nemusí být reprezentantem většiny. Záleží na základě jak velké většiny je kandidát zvolen. Fidel V. Ramos byl zvolen filipínským prezidentem na základě 23,6 % hlasů.¹⁶ To se ovšem týká pouze jednokolových relativně většinových systémů a tento nepoměr může snadno vyřešit druhé kolo voleb, ve kterém kandidát již získá nadpoloviční většinu všech hlasů.

Nejnámější a pro mnohé země určující je prezidentská demokracie Spojených států. Téměř celá Latinská Amerika tento typ politického systému vzala za svůj, stejně jako Filipíny a jiné země. Ale zdá se, že pouze v ideologicky nevyhraněném stranickém systému USA tento model funguje bezproblémově. Ale jak uvádí Sartori, je to pro to, že Američané se rozhodli, že fungovat bude.¹⁷ Sartori uvedl podmínky, za kterých mohou prezidentské systémy fungovat dobře: a) centrální postavení prezidenta, b) existence stran, které se chovají jako hlavní soupeři o funkci prezidenta, c) požadavek, podle kterého je zapotřebí k vítězství absolutní většina, d) simultánnost prezidentských a parlamentních voleb.¹⁸ Naopak ve společnostech sužovaných hlubokými sociálními a ekonomickými problémy, rozdělenými po nedávném autoritářském režimu, ve kterých se jedinci může dostat značné podpory a ve

---

¹⁵ Zpravodajství ct24. [cit. 2013-03-10]. Dostupné online: (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/218161-maduro-slozil-prezidentskou-prisahu-opozice-je-to-protiustavni/>)

¹⁶ Thompson, M. (1996). Off the Endangered List: Philippine Democratization in Comparative Perspective, *Comparative Politics*, Vol. 28, č. 2, s. 179 – 205, s. 179

¹⁷ Sartori, G. (2001). *cit. d.*, s. 102

¹⁸ Sartori, G. (2001). *cit. d.*, s. 90

kterých disciplinované extrémistické strany apelují na voliče, model USA není dobrou volbou.¹⁹

Na Linzův článek byla jednou z mnoha reakcí práce Mainwaringa a Shugarta, která si jeho práce vysoce cení, ale některé z Linzových argumentů vyvrací. Co se týče duální legitimacy, tak autoři uvádí, že takové situace může nastat i v parlamentních systémech mezi dvěma komorami, obzvláště když obě komory mají právo vyslovit vládě nedůvěru. Duální legitimita, kterou měl na mysli Linz, se může objevit i v parlamentních systémech, ve kterých ač parlamentem volený prezident má pravomoci přesahující ceremoniální funkce. Takovým případem je Itálie, kde je prezident oprávněn rozpustit parlament. To pak platí i pro systémy s přímou volbou prezidenta, ač se jedná o parlamentní, či poloprezidentské systémy. Suspenzivní veto, známé po celém světě, může také představovat jistý prostor pro konflikt mocí. Paradoxně čím větší pravomoc je prezidentovi dána, tím větší je šance pro potencionální konflikt, obzvláště v nových demokraciích, kde jednotlivé role nejsou ještě jasně definované. K takovým krizím došlo například v Somálsku a v Pákistánu, tedy v parlamentních republikách.²⁰ Problém duální legitimacy tedy není exkluzivní záležitostí pouze prezidentských systémů. Mainwaring a Shugart souhlasí s problémem rigidity, který je téměř neřešitelný. Proto jsou příznivci kratšího funkčního období, tj. čtyřletého mandátu, a navrhují za určitých okolností možnost předčasných voleb. Takové právo by měla mít hlava exekutivy, nebo parlamentní většina, jak tomu je v Izraeli. Ale v takovém případě by se jednalo o deviaci prezidentských systémů, protože nemožnost odvolat prezidenta parlamentem je jedním z definičních kritérií takových systémů.²¹

Problematika hry s nulovým součtem se jeví jako nejvíce spekulativní. Pokud nezvolený kandidát vede současně kampaň i v parlamentních volbách, má šanci získat v parlamentu většinu, díky které má dosti velkou možnost politiku ovlivňovat a posílit tak systém *checks and balances*. Pokud v parlamentních volbách také prohraje a skončí v opozici, stále má šanci politiku ovlivňovat. Ovšem nezvolený prezidentský kandidát nezíská vůbec nic, ba více mu hrozí riziko velkých dluhů. Jako silný argument v této problematice se zdá poukázání na westminsterský model politického systému, ve kterém vítězná strana nemůže být po dobu svého mandátu odvolána a opoziční strana nemůže nijak ovlivňovat politické kroky zvolené vlády. Kombinace parlamentního systému a většinového volebního

---

¹⁹ Linz, J. (1990). *The Perils of Presidentialism*, s. 57

²⁰ Mainwaring, S.; Shugart, M. S. (1997). Juan Linz, Presidentialism, and Democracy: A Critical Appraisal. *Comparative Politics*. Vol. 29, č. 4, s. 452

²¹ Tamtéž, s. 453

systému tak více odpovídá modelu „*winter takes all*“, než prezidentský systém²², který se sám o sobě vyznačuje také několika výhodami. Prezidentské systémy umožňují vybrat si přímo hlavu exekutivy (na tuto výhodu upozorňuje i Linz) a zároveň dávají voliči možnost hlasovat v parlamentních volbách pro jinou politickou formaci, než zastává prezident. Přímá zvolená exekutiva je více zodpovědná a identifikovatelná. Pokud existuje možnost znovuzvolení, tak vládnoucí exekutiva se podrobuje jakémusi soudu občanů, při usilování o znovuzvolení. Prezidenti jsou tak více vázáni odpovědností ke svým voličům. Tento jev je oslaben, pokud prezidenti nemají možnost znovuzvolení, ale v případě, že mohou usilovat o znovuzvolení později, jejich odpovědnost k voličům se opět zvyšuje. Voliči mají i lepší představu o dopadu svého hlasu, která se povolebním vyjednáváním v parlamentních systémech snižuje. Tím jsou hlasy voličů lépe identifikovatelné.

Jak parlamentní tak i prezidentské systémy mají své výhody i nevýhody. Většina politologů se přiklání k parlamentním systémům, jako i Alfred Stepan a Cindy Skach, kteří na základě transregionálního výzkumu²³ o dopadu institucí na demokracie, došli k závěru, že parlamentní systémy jsou flexibilnější v multipartajním prostředí, exekutiva nemá tendenci vládnout na hraně ústavnosti, nejsou náchylné k vojenským převratům a podporují stabilní stranické prostředí.²⁴ Diskuse politologů nad institucionálním uspořádáním jsou důležité zejména pro nově se ustavující demokracie, které tak na základě svých determinujících faktorů mohou lépe zhodnotit, jaký systém bude pro jejich demokracii vhodnější.

---

²² Tamtéž, s. 454

²³ Bylo zkoumáno 43 stabilních demokratických zemí, které byly členy OECD. in Skach, C.; Stepan, A. (1993). Constitutional Framework and Democratic Consolidation: Parliamentarianism versus Presidentialism. *World Politics*. Vol. 46, č. 1, s. 5

²⁴ Skach, C.; Stepan, A. (1993). Constitutional Framework and Democratic Consolidation: Parliamentarianism versus Presidentialism. *World Politics*. Vol. 46, č. 1, s. 22

2. Nedemokratické režimy

Liberální západní demokracie se stala jediným formálně uznávaným režimem po celém světě. Ostatní režimy, kde zejména nedochází k pravidelně se opakujícím, svobodným, rovným volbám, kde jsou porušována lidská a občanská práva, kde není rovnost občanů před zákonem aj., jsou souhrnně nazývány nedemokratickými režimy. Teorií, které tento způsob vlády osvětlují, je mnoho. Jednou z všeobecně uznávaných typologií je práce S. P. Huntingtona, který rozdělil režimy, které se demokratizovaly v rámci třetí vlny, dle toho kdo v nich vládne, do tří skupin:²⁵

- 1) *Systémy jedné strany* – ustavený v Sovětském svazu a zásahem Sovětského svazu, nebo vnitřní revolucí (Mexiko), kde strana získala téměř úplný mocenský monopol a byla schopná dosáhnout vysoké úrovně politické institucionalizace.
- 2) *Vojenské režimy* – typické pro latinskoamerické státy, ale i známé z Řecka, Jižní Koreje nebo z Nigérie, vznikaly státními převraty, během kterých došlo k institucionalizaci moci ozbrojené složky.
- 3) *Personální diktatury* – vzniklé exekutivními převraty jako na Filipínách, vojenskými převraty (Portugalsko, Španělsko), či ze systému jedné strany jako v Rumunsku, ve kterých je zdrojem moci autorita jednotlivce a ostatní odvozují své postavení od vztahu k vládcovi, jsou závislí na tom, jaké podpory se jim dostává a jak osobně jsou mu blízcí.

Některé z personálních diktatur odpovídají Weberovu modelu sultanistických režimů, který více rozvedl J. Linz.

Pro moji analýzu politicko-historického vývoje Filipín je stěžejní právě teorie nedemokratických režimů Juana Linze, který nedemokratické režimy definuje na základě třech proměnných, na kterých sleduje: 1) míru politického pluralismu na kontinuu od omezeného pluralismu k monismu, 2) stupeň reálné politické participace lidí v kontinuu od depolitizace k mobilizaci, 3) stupeň ideologizace v kontinuu od pouhé přítomnosti mentálních paradigmat k centrálnímu postavení ideologie.²⁶ Linz obohatil typologii nedemokratických režimů o kategorii autoritářských režimů, kterou vytvořil na příkladu Španělska a do které zahrnul většinu režimů, do té doby řazených do kategorie fašistických režimů. Autoritářské

---

²⁵ Huntington, S. P. (2008). *Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století*. Brno: Centrum pro studium demokratické kultury (CDK), s. 112

²⁶ Dvořáková, V.; Kunc, J. (2004). *O přechodech k demokracii*. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 50- 51

režimy se dle Linze vyznačují omezeným a neodpovědným politickým pluralismem, absencí vypracované vůdčí ideologie, místo které existuje tzv. odlišující mentalita, absencí extenzivní i intenzivní mobilizace, s výjimkou některých fází vývoje, ve kterých vůdce nebo malá skupina vykonává moc v rámci špatně odhadnutelných, ale v zásadě předvídatelných hranicích.²⁷ Ale i mezi těmito režimy existují určité rozdíly, které Linz vyjádřil rozdělením do sedmi kategorií: 1) byrokraticko-vojenské režimy, 2) organický etatismus, 3) postdemokratické mobilizační režimy, 4) mobilizační režimy po získání nezávislosti, 5) rasové „demokracie“, 6) nedokonalý totalitarismus, 7) posttotalitní režimy. Vedle totalitních a autoritářských režimů Linz ve své typologii vyčlenil také diktaturu, kterou nepovažuje automaticky v negativním slova smyslu, ale spíše jako mezidobí během vládní krize, ve kterém vláda není institucionalizovaná a představuje zlom oproti institucionalizovaným pravidlům týkajících se přístupu a vykonávání moci předešlého režimu.²⁸ Dále vymezil tradiční režimy, které jsou patrimonialní a v ekonomicky nerozvinutých oblastech s pasivní populací vytváří vhodné podmínky pro vznik oligarchické demokracie a sultanistických režimů.²⁹ Vzhledem k tomu, že Linz Filipíny řadí do kategorie sultanistických režimů, bude níže věnována pozornost právě jim.

2.1 Sultanistické režimy

Termín sultanismus si vypůjčil J. Linz spolu s Ch. H. Chehabim a vypracovali s přispěním dalších autorů studii zvláštního typu nedemokratických režimů. Vedle Marcosova režimu na Filipínách zařadili mezi sultanistické režimy vládu Trujilla v Dominikánské republice, Batistův režim na Kubě, Somozův režim v Nikarague, Duvalierův režim na Haiti a vládu Pahláviho v Íránu. Weber považoval sultanismus jako podtyp jeho tradiční autority. Linz s Chehabim používají pojem sultanismu k označení vlády, která je charakterizovaná naprostým úpadkem, nebo nerozvinutostí racionálně legálního typu autority, spíše než úpadkem tradiční autority. Takto autory používaný termín sultanismu odpovídá Weberově moderní extrémní formě neopatrimonialismu, tj. neosultanismu:

„Patrimonialismus a v extrémním případě sultanismus, mají tendenci vznikat vždy, když tradiční autorita vyvine takovou státní správu a takovou vojenskou sílu, které jsou absolutními osobními nástroji panovníka.... Tam, kde je autorita primárně tradiční, třebaže uplatňuje v podstatě osobní autonomii panovníka, budeme ji nazývat patrimonialní autoritou. Zatímco

---

²⁷ Linz, J. (2000). *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, s. 159

²⁸ Tamtéž, s. 69

²⁹ Tamtéž, s. 143 - 144

tam, kde je autorita primárně založena na základě svévolného uvážení panovníka, budeme ji nazývat sultanismem.... Někdy se může zdát, že sultanismus je naprosto neomezen tradicí, ale nikdy tomu tak není. On totiž spočívá v extrémním rozvoji svévole panovníkova. A to ho vlastně odlišuje od jakékoliv formy autority racionální.”³⁰

Proto by bylo více akurátní označit výše zmíněné režimy za neoslutanistické, ale vzhledem k faktu, že termín sultanismus si získal mezi politology jistého uznání, tak se autoři rozhodli tento termín uchovat.

2.1.1 Definice sultanistických režimů

Sultanistické režimy jsou charakterizovány personalismem, dynastismem, rozsáhlou korupcí, klientelismem a slabou státní suverenitou. V těchto režimech dochází k úplnému splynutí veřejného a soukromého sektoru. Pokud budeme posuzovat sultanistické režimy dle třech základních proměnných v Linzově typologii, tak v těchto režimech najdeme prostor pro sociální i ekonomický pluralismus, ale v žádném případě ne pro politický pluralismus.³¹ Tím, že veškerá moc ve státě pochází z vůle představitele režimu, není zde žádný prostor pro právní stát, ani pro legitimní opozici. Představitel režimu obvykle nežádá extenzivní mobilizaci, jak ji známe z totalitárních režimů, ale spíše mu bude vyhovovat naprostá depolitizace obyvatel. Stupeň ideologizace je v takových režimech nízký. Ideologie nemá centrální postavení v režimu, ani nenesou stopy odlišujících paradigmat, ale obvykle vzniká k ospravedlnění režimních kroků a je poznamenána idiosynkrazií panovníka.³²

2.1.2 Personalismus

Personalismus sultanistických režimů spočívá ve veřejně prohlašovaném kultu osobnosti lídra a v tendenci k dynastismu.

Samotní představitelé nebývají sami o sobě natolik charismatičtí, a proto se musí takovými lidmi obklopovat. Pro potvrzení své osobité role pro sebe vymýšlejí nová jména. Íránský šáh se pojmenoval “Aryamehr” (tj. světlo árijců).³³ Nejabsurdnějším se stal v tomto ohledu případ konžského prezidenta, který si své jméno Joseph- Désire Mobutu změnil na

---

³⁰ Weber, M. (1978). *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*, ed. Guenther Roth and Claus Wittich (Berkeley: University of California Press, 1978) in Linz, J.; Stepan, A. (1996). *Problems of Democratic Transition consolidation : Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, s. 51

³¹ Linz, J.; Stepan, A. (1996). *Problems of Democratic Transition consolidation : Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, s. 52

³² Tamtéž, s. 53

³³ Šáh považoval Íránce za vyvolenou rasu, která vytvořila jednu z největších dynastií, a její úpadek byl způsoben invazí jiných civilizací.

“Mobutu Sese Seko Kuku Ngbendu Wa Za Banga” (tj. Mocný válečník, kráčeující od vítězství k vítězství, zanechávající za sebou spáleniště).³⁴ Personalismus je vlastně hlavní součástí ideového vymezení režimu, jehož vytvoření bývá spojeno s vyhlášením revoluce. Šáh Pahlávi vyhlásil v roce 1963 “White Revolution”. F. Marcos napsal knihu “*An Ideology for Filipinos*” a spolu s ní vyhlásil tzv. Revoluci chudých. Hlavní funkcí těchto revolucí byla eliminace oponentů režimů. Vytvářené kultury osobnosti za sebou zanechávají i geografické stopy. Například hlavní město Dominikánské republiky Santo Domingo bylo přejmenováno na Ciudad Trujillo, africký ostrov Fernanda Póa byl přejmenován na Macías Nguema Island a Edwardovo jezero v Africe neslo po dobu vlády Idyho Amina jeho jméno.

Personalismus je nejvýznamnějším rysem sultanistických režimů a osoba představitele režimu je pro pochopení režimu klíčová. Přesto, že neexistuje žádný konkrétní portrét ideálního sultanistického vládce, existují určité společné rysy, mezi které lze zařadit: nízké vzdělání, původ ze sociálně slabších poměrů, bývají bystří, chytří, ale také bezohlední a nedůvěřiví, jejich kariérní postup bývá spíše otázkou náhody, vytváří kolem sebe prostředí nedůvěry a stálého strachu a často mívají pověst „milovníků žen“.³⁵

Kombinace personalismu a dynastismu je klíčovým prvkem sultanistických režimů. Představitelé režimu pocházejí obvykle z nižších poměrů a jsou tradiční elitou opovrhováni. Proto se nejčastěji obklopují svými příbuznými, kterým mohou důvěřovat. Trujillo vyrostl ve velmi chudých poměrech a byl zaměstnán jako strážník v cukrovaru. Batista pracoval jako tesař a po té jako železniční dělník.³⁶ Z tohoto důvodu se snaží skrze manželství vstupovat do výše postavených rodin. Mocenské vztahy jsou pak založeny na příbuzenské politice, na vztazích patron - klient a na favorizování jedinců, kteří si ale nemohou být jisti svým postavením a jejich loajalita je vedena pouze jejich vlastním zájmem. Jedná se o systém strachu a odměn, který zcela závisí na vůli představitele režimu. Jeden den oslavovaný funkcionář, může být druhý den odsouzen k trestu smrti, aby se v následujících dnech opět vrátil do vysokých funkcí. Tak tomu bylo přesně u zairského politika Nguza Karla-I-Bondyho, který byl jako ministr zahraničí odsouzen k trestu smrti a později se stal premiérem.³⁷ Toto bratříčkování vytváří velmi úzkou sociální základnu režimu, který není nucen brát ohled na občanskou společnost a zajímat se o její podporu. Naopak čím méně je nucen spolupracovat s veřejností, tím větší šanci má zůstat déle u moci. V posledku je sociální

---

³⁴ Chehabi, H. E.; Linz, J. (1998). *Sultanistic Regimes*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, s. 14

³⁵ Tamtéž, s. 13 - 17

³⁶ Tamtéž, s. 16

³⁷ Tamtéž, s. 12

základna těchto režimů omezena na své klienty, tj. na členy rodiny a jejich příbuzné. Pravdou je, že tito klienti si sami vytváří svoji klientelistickou síť a je tedy možné, že z režimu může profitovat i širší část občanů, než by se zdálo, ale přesto tato síť nevytváří silnou sociální základnu režimu. To ovšem neznamená, že by režim společností neprostopoval. Centralizovaná moc a posílení role armády, spolu s dalšími ozbrojenými složkami, umožňují režimu celkovou penetraci společnosti.

2.1.3 Konstituční fasáda režimu

Sultanistické režimy se objevují v různých ústavních uspořádáních. Ferdinand Marcos se dostal k moci skrze volby, Ceausescu skrze partajní postup. Nelze určit jeden typ politického systému, který by vznik těchto ryze personalistických režimů umožňoval, ale dají se určit jisté faktory, které jim velice napomáhají. Prvním z nich je klientelistická demokracie, která svým fungováním na základě vztahu patron – klient připravuje živnou půdu pro sultanistické praktiky. Klientelismus je forma sociální a politické organizace, kde přístup k veřejným zdrojům je kontrolován silným patronem a je přenášen k méně vlivným klientům výměnou za respekt a podporu ve volbách.³⁸ Místo univerzálních pravidel se měřítkem hodnot stávají osobní kontakty. Takto fungujících státy již mají zakořeněné sultanistické tendence a stačí, když se objeví silný vůdce a počet patronů se sníží na jednoho. Stejně tak se mohou sultanistické tendence objevit v totalitárních i autoritářských systémech, obzvláště když se začne jednat o následnictví jejich představitelů. Jeho nejbližší jím začnou manipulovat ve svůj prospěch. Takový fenomén by se dal nazvat *fin-de-regne*.³⁹

Sultanistické režimy si obvykle snaží udržet demokratickou tvář. Organizují volby, někdy i udržují multipartijní systém, ve kterém ale vždy jejich strana zvítězí. Zakládají “umělé” opoziční strany a jako Ferdinand Marcos si najímají jedince, kteří kandidují proti představitelům režimu, ale nějak se stává, že představitelé vždy vyhrají. Často byly používány i plebiscity, které měly aklamovat popularitu panovníkovy vlády. Po vytvoření sultanistického režimu mohou nejen na papíře, ale dokonce i reálně ve státní administrativě a armádě nadále existovat takové rysy moderní byrokracie, jakými jsou jurisdikce s možností odvolání, zavedený systém jasně definující byrokratickou hierarchii, systém oddělující výkon veřejné funkce od sféry soukromého života a konečně i obecná pravidla výkonů úřadu. Nicméně jsou tyto rysy pod neustálým tlakem sultanistických praktik, regulujících veškeré jak soukromé,

---

³⁸ Pospichal, P. *Klientelismus a demokracie v rozvojových zemích*. Brno: Masarykova Univerzita. Fakulta sociálních studií. Katedra mezinárodních vztahů, 2009. 55 s., Vedoucí diplomové práce Mgr. et Mgr. Oldřich Krpec Ph.D.

³⁹ Chehabi, H. E.; Linz, J. (1998). *cit. d.*, s. 12

tak i veřejné vztahy pomocí privilegií, které jsou udělovány jednotlivcům. Takto vytvořená konstituční fasáda má vylepšit image režimu v mezinárodním prostředí. Image režimu je často vylepšována i zapojením technokratů do politiky, jejichž účast má nabídnout apolitické řešení politického chaosu a potěšit zahraniční patrony, v případě sultanistických režimů téměř výlučně Spojené státy.

Pro stabilizaci režimu je klíčové postavení armády. Představitelé se snaží udržovat mezi jednotlivými ozbrojenými složkami prostředí strachu a nedůvěry a podporují vzájemnou špionáž, aby zabránili případnému vojenskému puči. Ozbrojené složky se tak navzájem kontrolují. Navíc představitelé režimů dosazují do nejvyšších postů své blízké, kterým jako jediným mohou důvěřovat. Tím dochází k poklesu profesionality i autonomie ozbrojených složek a ty se pak více méně stávají osobním nástrojem představitele režimu. Na svoji ochranu a udržení kontroly nad společností si panovníci někdy vytváří svoje speciální ozbrojené složky, jakési pretoriánské gardy, jakými byly Duvalierovy Tonton Macoutes.⁴⁰ Míra deprofesionalizace a korupce pak hraje zásadní roli při rozpadu sultanistických režimů.

2.1.4 Ekonomika sultanistických režimů

Vhodným prostředím pro rozvoj sultanistických režimů jsou malé státy, které mívají monokulturní ekonomiky se snadno využitelnými přírodními zdroji, jakými jsou např. cukrová třtina, olej nebo měď. Hranice mezi privátním a státním sektorem je neznatelná a představitel režimu spolu se svými spolupracovníky neomezeně nakládají se státním majetkem. Vzhledem k faktu, že většina těchto zemí má největší příjmy z vývozu těchto surovin a celní poplatky představují důležitý zdroj příjmů, tak politickou elitou kontrolovaná ekonomika se téměř až nabízí. Objevuje se zde velký prostor pro svévolné jednání vládce i jeho bližních, kterým je věnována velká přízeň. Představitel režimu se stává sám majitelem nejvýnosnějších podniků, na které si zakládá monopoly, a jejich správa je obvykle svěřena jeho blízkým, protože nikomu jinému panovník věřit nemůže. Velkostatkáři, podnikatelé a i zahraniční investoři musí uplácet režim, aby jejich podnikání nebylo narušeno státní intervencí. Režim má kontrolu nad základními službami, monopol vlastníctví základních komodit a konfiskuje majetek. Takové státy nazval Stanislav Andreaski „*kleptocratic state*“.⁴¹ Dochází k naprosté deformaci ekonomiky na základě neustálého strachu z režimní intervence. Sultanističtí představitelé režimu zbavují ekonomickou elitu vlivu a prostředků, protože se

---

⁴⁰ Tamtéž, s. 36

⁴¹ Andreski, Stanislav: *Kleptocracy as a System of Government in Africa*. in Chehabi, H. E.; Linz, J. (1998). *Sultanistic Regimes*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, s. 22

obávají její moci. Na začátku mohou režimy vykazovat ekonomický růst, ale personalismus a korupce ho nakonec negativně ovlivní. Korupce je navíc podporována masivními zahraničními půjčkami. V Nikaragui, po zemětřesení v roce 1972, Somoza koupil velice levně půdu nedaleko hlavního města, kterou poté prodal Spojeným státům za stonásobně větší cenu. Zahraniční půjčky umožnily etablování stabilních obchodních vztahů s představiteli sultanistických režimů, kteří v mnoha případech vládli pouze na základě zahraniční intervence.⁴² Tyto socioekonomické faktory nedeterminují objevení se sultanistických režimů, ale přispívají k němu.

2.1.5 Charakteristika států

Sultanistické režimy vznikly v různých částech světa, v různých politických systémech, ale zpravidla se jednalo o malé státy, s monokulturní ekonomikou a s koloniální minulostí. Tyto podmínky zapříčinily jeden společný rys všech sultanistických režimů, kterým je problematická suverenita. Takové země trpí trvalou krizí své státní suverenity. To platí zejména pro oblast střední Ameriky a Karibiku, kde státy Panama, Kuba, Haiti, Nikaragua a Dominikánská republika byly zapsány v roce 1922 na seznam tzv. „*dependent state*“,⁴³ neboli států, které nejsou schopny se zcela vyvázat z vlivu svého hegemonu, který zemi dříve kolonizoval. Koloniální minulost je dalším společným znakem sultanistických režimů, která úzce souvisí s problematikou suverenity. Koloniální mocnost jednak spravovala svá ovládaná území autoritářským způsobem, který v kolonizovaných částech zapustil své kořeny hluboko, a jednak založila ekonomiku těchto států na naprosté závislosti na hegemonovi, z které se bývalé kolonie nedokázaly vymanit dodnes. Kuba získala nezávislost v roce 1902, ale na základě ústavního dodatku („*Platt Amendment*“) byl vliv a možnost interference Spojených států zachován. USA byl garantován přístup na jejich základny, do přímořských zásobovacích stanic a suverenita Kuby byla po finanční i teritoriální stránce omezována. Interference byla možná za účelem zachování nezávislosti Kuby a za účelem udržení vlády respektující právo na život, majetek a individuální svobody.⁴⁴ Spojené státy okupovaly Kubu v letech 1906 – 1909 a až do Kubánské revoluce v roce 1959 si ponechávaly značný vliv. I dnes má námořnictvo Spojených států na Kubě pronajatou vojenskou základnu Guantánamo. Z výše uvedeného se nedá dedukovat, že v každé zemi, která má problém se svojí suverenitou, vznikne sultanistický režim, ale faktem zůstává, že každá země ve které se sultanistický režim rozvinul, má problém zcela se odpoutat od vlivu hegemonu, a stát se

---

⁴² Chehabi, H. E.; Linz, J. (1998). *cit. d.*, s. 28

⁴³ Tamtéž, s. 28

⁴⁴ Tamtéž, s. 29

suverénním státem. Hegemonem jsou v těchto případech Spojené státy americké. Vazba mezi USA a sultanistickými režimy je daná. Někdy to vypadalo, že se sultanismus rozvinul v zemích, kde cizí mocnost usilovala o kontrolu nad zemí, ale zároveň se chtěla vyhnout přímé okupaci. Představitelé režimů se pak stávali garanty zájmů a moci zahraničního hegemona. Šáh byl Henry Kissingrem nazván „nejvzácnějším lídrem a bezpodmínečným spojencem“.⁴⁵ F. Marcos se těšil podpoře pěti amerických prezidentů.⁴⁶ Na druhou stranu nelze říci, že by představitelé režimů pouze suplovali moc hegemona. Sultanističtí panovníci si i mezi americkými politiky dokázali vytvořit svoji síť klientů, kteří pak lobbovali za jejich zájmy.

Dalším neopomenutelným rysem sultanistických režimů je i jejich geografická poloha. „*Hispánská oblast a Kuba jsou velice blízko Spojených států, Nikaragua a Panama tvoří přístupné kanály do Pacifického i Atlantického oceánu, Filipíny hostily jedny z nejdůležitějších vojenských základen v Asii, Írán okupuje zemi mezi Ruskem na jedné straně a Indií a Blízkým Východem na druhé straně. Zaire leží v srdci Afriky a Antigua byla domovem důležitých vojenských základen v průběhu studené války.*“⁴⁷ Politická situace těchto zemí byla tak obzvláště v průběhu studené války pro Spojené státy klíčovou záležitostí.

---

⁴⁵ See Henry Kissinger, *White House Years* (Boston: Little, Brown, 1979), 1261. in Chehabi ,H. E.; Linz, J. (1998). *Sultanistic Regimes*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, s. 32

⁴⁶ Chehabi ,H. E.; Linz, J. (1998). *cit. d.*, s. 32

⁴⁷ Tamtéž, s. 31

3. Teorie přechodů k demokracii

Zpočátku byla pozornost politických vědců věnována hlavně rozpadu demokracie a přechodu k nedemokratickým formám vlády. Teprve v průběhu 70. let se těžiště výzkumu přesunulo k přechodům k demokracii. Za zakladatele teoretického výzkumu se považují Guilermo O'Donnell a Phillip C. Schmitter, kteří na přelomu 70. a 80. let, v rámci centra Woodrowa Wilsona, uspořádali několik konferencí a seminářů na téma „*Transition from Authoritarian Rule: Prospect for Democracy in Latin America and Souther Europe*“.⁴⁸ Autoři spolu s A. Stepanem, L. Whitehousem aj. připravili publikaci *Transition form Authoritarian Rule: Tentative Conclusion about uncertain future*, ve které se zabývají rozpadem nedemokratických režimů a jejich tranzicí do demokracie, primárně v Latinské Americe. P. C. Schmitter později rozšířil teoretický koncept na Evropu a Asii. Ale co to vlastně tranzice, či vědní obor tranzitologie je? Je to určitý způsob uvažování o demokracii. Tranzice probíhá v situaci absence pravidel, kdy se nová pravidla chystají a nikdo neví, jaký bude konečný výsledek. Jednotliví aktéři neznají své vlastní síly a neví, co si mohou a nemohou dovolit. Absence znalostí o svém postavení se dá připodobnit k Rawlsově závoji nevědomosti.

Stabilizovaný systém snižuje úlohu aktérů, ale naopak prostředí nejistoty úlohu jednotlivých aktérů posiluje. Proto se tranzitologie zaměřuje na aktéry, na to kdo jsou, co dokážou prosadit, a v jakém kontextu a kontaktu jsou s jinými aktéry. Důraz je kladen zejména na elity odstraňovaného režimu. O'Donnell a Schmitter definovali 4 základní aktéry, kterými jsou *hard-liners* (zastánci tvrdé linie), *soft-liners* (reformátoři), *moderate* (umírněná opozice) a *radical opposittion* (radikální opozice). *Hard-liners* věří, že pokračování autoritářského režimu je nejen možné, ale dokonce žádoucí. Jejich jádro odmítá „carcinomy“ a zmatek demokratických režimů a věří ve svoji misi, spočívající v eliminování takovýchto patologických rysů ze společnosti. *Soft-liners* mohou být v počáteční fázi nerozeznatelní, ale jejich obava z toho, že režim, který pomáhali instalovat, se zhroutí a oni přijdou o své výsostné postavení, je vede k přehodnocení svých postojů, tj. k souhlasu s uspořádáním voleb a ke spolupráci s umírněnou opozicí, neboli s *moderates*.⁴⁹ Umírněná opozice je nejčastěji zastoupena podnikateli, představiteli zakázaných politických stran, případně církevními činiteli a intelektuály. Radikální opozice požaduje svrnutí režimu a ujmutí se vlády. Chce

---

⁴⁸ O'Donnell, G.; Schmitter, P. C. (1986). *Transition from Authoritarian Rule: Tentative Conclusion about Uncertain Democracies*. Baltimore, London: The John Hopkins University Press, s. vii

⁴⁹ Tamtéž, s. 16

docílit radikální transformace státu i celé společnosti.⁵⁰ Rozdíl mezi umírněnou a radikální opozicí tkví v míře očekávaných změn. Moderates jsou ochotni ke spolupráci s reformátory, na rozdíl od radikálů, požadujících okamžité odstoupení vládní elity.

3.1 Typologie přechodů k demokracii

Ve výše zmíněném sborníku provedl Alfred Stepan jednu z prvních klasifikací ukončení nedemokratických režimů. Na základě svého empirického výzkumu předložil osm možností, z nichž první tři patří do období po druhé světové válce, a v současnosti se příliš nevyskytují. Další z možností se odehrávají na základě sociálně politických faktorů a rozhodující je, zda je demokratizace vedená nositeli autoritářské moci, nebo opozičními silami. Níže uvádím osm možností:

- 1) Vnitřní restaurace po dobytí zvnějšku (Belgie, Nizozemí, Norsko a Dánsko po druhé světové válce)
- 2) Vnitřní přeformulování (poválečné Řecko a Francie)
- 3) Zvnějšku monitorované nastolení (Německo a Japonsko, v menší míře Itálie)
- 4) Redemokratizace zahájená zevnitř nedemokratických režimů (Španělsko, Maďarsko)
- 5) Ukončení režimu tlakem společnosti (Československo, Polsko, Ukrajina)
- 6) Pakt mezi politickými stranami
- 7) Organizovaná násilná reforma koordinovaná reformistickými stranami (silami)
- 8) Revoluční válka vedená marxisty (Kuba, Kolumbie)

Jedná se o velmi rozsáhlou klasifikaci, která si i přes mnohé kritiky získala všeobecné uznání. Ač je v mnoha případech složité dodržet typologickou čistotu při konfrontaci s určitou historickou událostí.⁵¹ P. C. Schmitter, který již dříve definoval základní aktéry při přechodech k demokracii, přišel společně s Terry L. Carl s jinou typologií, která se zaměřuje na definování aktérů a strategií, které volí. Aktéry mohou být masy nebo elity, strategií síla nebo kompromis. Jejich vzájemnou kombinací vzniká typologie o čtyřech možných ideálních vyústěních nedemokratických režimů: pakt, reforma, vnucení, revoluce (viz. Tab. 1):

---

⁵⁰ Snyder, R. *Paths out of Sultanistic Regimes: Combining Structural and Voluntarist Perspective* in Chehabi, H. E.; Linz, J. (1998). *Sultanistic Regimes*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, s. 52

⁵¹ Dvořáková, V. – Kunc, J. (1994). *cit. d.*, s. 58

Tab. 1: Typy přechodů podle Carlové a Schmittera

	KOMPROMIS (multilaterální)	<i>Strategie</i>	SÍLA (unilaterální)
ELITY <i>Aktéři</i>	PAKT		VNUCENÍ
MASY	REFORMA		REVOLUCE

Zdroj: Carl and Schmitter, 1975, s. 275 in: Dvořáková V. – Kunc J. (1994). O Přechodech k demokracii, s. 58

Pakt představuje takové vyústění režimu, při kterém elity dosáhnou kompromisu vyhovujícímu všem zúčastněným silám. Empirické případy Kolumbie (1957), Venezuely (1958) nebo Španělska (1975) napovídají, že se jedná o nejvíce úspěšný způsob demokratické tranzice. *Vnucení* je taktéž vedeno elitami, které se rozhodnou, že jimi zamýšlené změny prosadí násilnou formou. Typickým příkladem je Turecko a Brazílie, které ukázaly, že i tato cesta povede pravděpodobně k demokracii. Na rozdíl od těchto přechodů shora, je *reforma* přechodem, který je iniciován zdola, tedy mobilizací mas. V tomto případě se vládnoucí elity rozhodnou přistoupit ke kompromisům s masami. Dle tvrzení autorů ukazuje případ Jugoslávie, že pravděpodobnost úspěšné demokratizace je v tomto případě již nižší, než u dvou výše zmíněných typů. Poslední variantou ukončení režimu je *revoluce*, která skýtá násilné řešení. Masy povstanou a vládnoucí elitu odstraní vojenskou cestou. Revoluce je v posledních letech nejméně častou cestou ukončení režimu (Nikaragua 1979) a dle autorů je to i nejméně pravděpodobná cesta k demokratickému režimu.⁵²

3.2 Třetí vlna a přechody k demokraciím dle S. P. Huntingtona

Samotné demokratizace mají mnoho příčin, které jsou velice rozmanité a ačkoliv se nedá určit jeden jediný faktor, který by přechody k demokracii vysvětloval, tak v pozadí Huntingtonových demokratizačních vln lze nalézt několik hlavních faktorů. V pozadí první demokratizační vlny to byl hospodářský vývoj, jak o něm hovoří S. M. Lipset ve své nejznámější knize *Political Man* z roku 1960. Stejný vliv měl i sociální rozvoj, který byl zpracován B. Moorem v knize *Social Origins of Democracy and Dictatorship*. K těmto

⁵² Říchová, B. (2000). *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál, s. 244 - 245

faktorům také přispěla koloniální velmoc Velké Británie, která v mnohých zemích zakořenila své hodnoty, a vítězství západních spojenců v první světové válce, jež mělo za následek rozpad velkých říší. Hlavní příčiny druhé demokratizační vlny můžeme hledat opět ve vítězství západních spojenců v druhé světové válce a na základě nárůstu nacionalismu, který vedl k dekolonizaci.⁵³ Třetí demokratizační vlna proběhla zejména v zemích, které již měly nějakou zkušenost s demokracií. Huntington definuje pětici příčin, vedoucích k jejímu rozpoutání.

První příčinou je upadající legitimita a dilema výkonnosti nedemokratických režimů. Po upevnění hegemonického postavení USA ve světě se demokracie stala jedinou legitimní formou vlády. Proto se představitelé nedemokratických režimů často snažili svoje vlády v mezinárodním prostředí legitimizovat tvrzením o demokratičnosti svých vlád a konáním voleb, které ale měly se všeobecnými svobodnými volbami pramálo společného. Zatímco systémy jedné strany legitimizovaly svůj režim na základě ideologického přesvědčení, tak vojenské režimy a personální diktatury čerpaly oprávněnost své moci z negativní legitimacy předchozího režimu a k udržení stávající legitimacy musely usilovat o výkonnost režimu. Ta byla oslabena nepovedenými sociálními i ekonomickými reformami, zejména v několika státech oddalovanou či neúplnou pozemkovou reformou, spolu s nárůstem cen ropy, který byl do jisté míry způsoben chtíčem autoritářských režimů po hospodářském růstu a který nejvíce postihl země závislé na dovozu ropy, jakými byly Filipíny, Uruguay nebo Řecko. Nastalá hospodářská recese měla za následek úpadek legitimacy režimů, která byla ještě prohloubena vojenskými selháními a deprofesionalizací armády, v jejichž řadách se začaly objevovat reformní složky. Představitelé režimu pak mohli předstírat, že dilemata své vlády nevidí, přistoupit k tvrdším represím, vyvolat mezinárodní konflikt a tím odlákat pozornost svých občanů, vyhlásit volby nebo přistoupit k demokratizaci svého režimu.⁵⁴

Druhým faktorem třetí demokratizační vlny byl hospodářský rozvoj spolu s hospodářskou krizí. Hospodářský rozvoj sebou přináší ekonomickou různorodost a doposud ovladatelné monokulturní ekonomiky přestávají být snadno kontrolovatelné. Dochází k proměnám obecně přijímaných hodnot, k nárůstu vzdělanosti a ke zvýšení početnosti střední třídy, která se stává hlavním nositelem demokratických hodnot. Rychlý růst stejně jako hospodářská krize rozkládají nedemokratické režimy a napomáhají tak procesu možné demokratizace.

---

⁵³ Huntington, S. P. (1991). *cit. d.*, s. 47

⁵⁴ Tamtéž, s. 62 - 63

Dalším velice významným faktorem je změna náboženských poměrů. Třetí vlna byla vlnou převážně katolickou. Souvislost mezi západním křesťanstvím – myšleno zejména mezi protestantismem – a demokracií je od dob Weberových všeobecně známá: „*Katolicismus podle Webera podporuje tradicionalismus, zatímco protestantismus, nebo přinejmenším některé jeho druhy v určitých dobách, podporují progresivní hospodářský vývoj směrem k modernímu kapitalismu*“⁵⁵ a progresivní hospodářský vývoj, jak bylo výše popsáno, poskytuje demokracii ekonomickou základnu. V 70. a 80. letech byla drtivá většina protestantských zemí již demokratická, a proto se demokratizovaly zejména země katolického vyznání. K tomuto posunu výrazně přispěly i změny, jež se odehrály na půdě samotné katolické církve. Postava papeže Jana XXIII. byla pro katolickou církev v mnohém inovativní. Svými encyklikami a postoji se snažil o přiblížení církve situaci ve světě. Během Druhého vatikánského koncilu byla v roce 1963 vydána encyklika *Pacem in terris* tzv. „mírová encyklika“, ve které se papež vyjadřuje mimo jiné k lidským a politickým právům jedince, která musí být uzákoněna, efektivně chráněna a nikým zneužívána.⁵⁶ Tento postoj vyjadřoval i při svých zahraničních návštěvách a podporoval církev v boji proti autoritářským režimům. Proto kdyby měla mít třetí demokratizační vlna své vlastní logo, dozajista by se jím musel stát kříž na pozadí amerického dolaru.⁵⁷

Zahraněční působení se ukázalo jako jeden z rozhodujících faktorů již v průběhu první i druhé demokratické vlny. V třetí vlně se ještě výrazněji projevil vliv světových činitelů. Tím nejvýznamnějším, aspoň co se týká Latinské Ameriky a Asie, byla proměna zahraniční politiky USA. S nástupem Carterovy administrativy se lidská práva dostala na „světovou agendu“⁵⁸ a stala se hlavním prvkem Carterovy zahraniční politiky. Prosazoval je tak intenzivně, že jeho volání pro spravedlnost občas ohrožovalo vnitropolitickou soudržnost u spojenců Ameriky.⁵⁹ Nastupující Reaganova administrativa zpočátku opustila diskurs práv jednotlivců a soustředila se na kritiku zejména komunistických nedemokratických režimů. Reagan chápal lidská práva jako nástroj svržení komunismu a demokratizace Sovětského svazu – tedy jako klíč k mírovému světu. V roce 1982 ve svém projevu ve Westminsteru vyzval svobodné národy: *...aby podpořily infrastrukturu demokracie, systém svobodného tisku, odbory, politické strany, univerzity. To lidu umožní, aby si zvolil vlastní cestu, rozvíjel*

---

⁵⁵ Loužek M. (2010). Protestantská etika a duch kapitalismu. *Politická ekonomie* 5, s. 693

⁵⁶ Encyklika *Pacem in terris*, 1963, [cit. 2013 – 02 - 03]. Dostupné online:

(http://www.vatican.va/holy_father/john_xxiii/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_11041963_pacem_en.html)

⁵⁷ Huntington, S. P. (1991). *cit. d.*, s. 89

⁵⁸ Tamtéž, s. 95

⁵⁹ Kissinger, H. (1994). *Umění diplomacie: Od Richelieau k pádu Berlínské zdi*. Praha: Prostor, s. 808

*kulturu a urovnal neshody mírovými prostředky.*⁶⁰ Podpora demokratizace se v rámci zahraniční politiky USA dá identifikovat v projevech prezidentů, státníků a jiných veřejných činitelů, v klasifikacích stavu lidských práv v ostatních zemích světa, v hospodářském nátlaku a sankcích, diplomatických jednáních a v nové generaci aktivistických amerických velvyslanců, v materiální podpoře demokratických sil, ve vojenských akcích a v multilaterální diplomacii.⁶¹

Pro země jižní Evropy mělo velký význam počínání Evropských společenství, které otevřela svoji náruč Řecku, Portugalsku a Španělsku záhy po jejich přechodu k demokracii. Členství v této organizaci znamenalo hospodářský blahobyt a růst, který byl podmíněn demokratickým režimem. Milníkem, obzvláště pro země východní Evropy, se stala Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, která umožnila mezinárodní monitorování dodržování lidských práv a poskytla půdu pro vznik takových výborů, jakým byla např. Charta 77. Klíčovým faktorem se poté stala změna sovětské zahraniční politiky, která umožnila hospodářskou liberalizaci a reformu politického systému.

Pátým faktorem třetí demokratizační vlny je lavinový efekt. Jeden úspěšný přechod k demokracii může inspirovat okolní země ke stejnému vývoji. Opoziční představitelé a skupiny čerpají ve své působnosti ze zkušeností svých protějšků v jiných zemích. Příkladem může být Korea, kde opoziční skupiny napodobovaly lidové hnutí, které vedlo ke konci Marcosova režimu na Filipínách. Navíc v důsledku globálního rozvoje se velmi usnadnila komunikace a lidé byli informováni o celosvětovém pohybu směrem k demokracii. Marcosův pád a působení Solidarity měly v Chile dopady, které by v předchozích desetiletích musely být nanejvýš nepravděpodobné.⁶² Nejvíce znatelný byl lavinový efekt v Evropě a není tomu tak dávno, co jsme ho mohli pozorovat v průběhu „Arabského jara“. Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že ač se laviny řítící se ze svahu zvětšují a nabírají na rychlosti, tak tomu vždy nebývá za všech okolností: nepřeje-li jim prostředí, tají a mizí.⁶³ Nicméně výše popsané celosvětové změny měly za následek, že za patnáct let se demokratická vlna zvedla v jižní Evropě, prohnala se Latinskou Amerikou, přesunula se do Asie a posléze rozvrátila diktatury sovětského bloku.⁶⁴

---

⁶⁰ Ronald Reagan, projev v britském parlamentu, 8. Červen 1982, v: *Reagan Papers*, sv. 1982, bk I, s. 746 in Kissinger, H. (1994). *Umění diplomacie: Od Richelieu k pádu Berlínské zdi*. Praha: Prostor s. 808

⁶¹ Huntington, S. P. (1991). *cit. d.*, s. 96 - 98

⁶² *New York Times*, 14. Května 1989, str. E6 in Huntington, S. P. (2008). *Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století*. Brno: Centrum pro studium demokratické kultury (CDK), s. 105

⁶³ Huntington, S. P. (1991). *cit. d.*, s. 108

⁶⁴ Tamtéž, s. 33

3.2.1 Typologie přechodů dle S. P. Huntingtona

S. P. Huntington rozdělil demokratizační procesy do tří obecných typů, ve kterých kladl důraz na relevanci vládních a opozičních sil, na vztah mezi reformátory a zastánci tvrdé linie, stejně jako na vztah mezi umírněnou a radikální opozicí a na to, jak silné jsou jejich pozice v režimu.

Prvním typem přechodu je tzv. *přerod (transformation)*, který se uskutečnil v převážné míře ve vojenských diktaturách a v systémech jedné strany. Vzhledem k tomu, že v tomto demokratizačním procesu stojí v čele držitelé moci, tak to byly pouhé tři personální režimy (Španělsko, Indie a Chile), kde k takovému přechodu došlo. Podmínkou přerodu je, aby byla vláda silnější než opozice a aby se do hlavních vládních funkcí dostali reformně orientovaní jedinci, či skupiny. Ti pak přistoupí na proces liberalizace na základě toho, že si uvědomí, že náklady na udržení režimu jsou příliš vysoké, nebo se postaví do čela reformního procesu z obavy z možného trestu, který by je čekal, pokud by sami tento proces neměli pod kontrolou. Dalším důvodem může být domněnka reformátorů, že oni nebo jejich spojenci budou do svých úřadů opětovně zvoleni a tím si obnoví svoji legitimitu. Tato domněnka byla povětšinou špatná. Dalším z impulsů byla představa výhod plynoucích z demokratizace režimu. Mezinárodní legitimita by jim mohla poskytnout vojenskou i hospodářskou pomoc od Spojených států, které by zrušily sankce uvalené na nedemokratický režim, stejně jako pomoc od Mezinárodního měnového fondu (IMF). Posledním impulsem mohlo být přesvědčení reformátorů, že demokracie je správným politickým systémem, ale jejich země musela nejprve dospět k bodu, kdy bude připravena demokracii zavést.⁶⁵ Při pokusech o liberalizaci se stává režim velice nestabilním a bývá vystavován pokusům o *coup d'état*, či jinému způsobu odstavení od moci. Část představitelů moci požaduje návrat ke starým pořádkům a část usiluje o postupnou demokratizaci režimu. Důležitým bodem se stává „zpětná legitimita režimu“, která retrospektivně legitimizuje starý režim tím, že postupuje dle formálních právních předpisů a zároveň tím legitimizuje režim nově vznikající. Rozchod se starým režimem sebou nese i upadající podporu starých stoupců a reformátoři jsou nuceni hledat podporu pro své kroky u politické opozice. Docházelo k formálním rozhovorům, které známe z jednání u kulatého stolu v Maďarsku, nebo k méně formálním až neformálním konzultacím. V každém případě byla reforma režimu zahájena zevnitř a opozice byla nějakým způsobem do procesu přechodu kooptována.

---

⁶⁵ Tamtéž, s. 127 - 128

Druhým procesem přechodu je tzv. *výměna (replacement)*. Výměna patří k nejméně častým přechodům k demokracii. Dochází k ní v případě nějaké krize režimu, během které je silná pozice stoupců starých pořádků, slabá či neexistující pozice reformistů a v kontextu silné opozice mimo režim, nebo pokud je opozice v určitých fázích schopná se zmobilizovat. K výměně docházelo nejčastěji v personalistických diktaturách, ve kterých panovník přetvářel zemi ve své osobní dominium a prostor pro reformisty byl velice omezený, či nulový. Z toho důvodu byla možnost reformy vedené zevnitř režimu pramalá. S postupem času se ale začala projevovat, vzhledem k represím režimu, latentní nespokojenost, které stačila jakákoliv záminka, aby se nějaká skupina obyvatel přetvořila do opozičního hnutí. Nejčastějšími prvními spolky, vyjadřujícími nespokojenost s režimem, se stávají studentská hnutí. Ty však nemají dostatečnou sílu a vyčkávají na své následníky, mezi něž se řadí zprvu intelektuálové, představitelé zakázaných politických stran, střední třídy a podnikatelé.⁶⁶ Pokud se jedná o silně religiózní společnost, jako v případě Filipín, tak se církev stává důležitou složkou opozice. V tomto momentu režim obvykle ztrácí i mezinárodní podporu a rozhodujícím kritériem pro budoucí vývoj se stává stanovisko armády. Pokud se armáda rozhodne do procesu nezasahovat, či se přidá na stranu opozice, je režim ukončen a jeho představitel je nejčastěji poslán do exilu, postaven před soud nebo odsouzen k trestu smrti. Po svrnutí režimu se objevují nejen přehnaná očekávání, ale hlavně mocenské vakuum. Touha po odstranění režimu je nahrazena pocitem nejistoty, kdo mocenské vakuum zaplní. Zpětná legitimita je v tomto případě nežádoucí. Jinak řečeno, je výměna provázena třemi svébytnými fázemi: 1) zápas o to, aby autoritářský režim padl, 2) jeho pád, 3) zápolení, k němuž dochází po té, co režim padne.⁶⁷ Opozice by se měla zaměřit zejména na poukazování nelegitimity režimu, navázání vztahů s velkými obchodníky nebo náboženskými představiteli, aby získala úctyhodný dojem, hlásat nenásilí a tím si předcházet armádu, snažit se navázat styky v mezinárodním prostředí a v jejich médiích a získat podporu USA, sjednotit se a najít charismatického leadera, který by vyplnil prázdné místo po představiteli režimu.⁶⁸

Poslední typ přechodu je nazýván *přeměnou (transeplacement)*. Přeměna je typická společným postupem vlády a opozice, tj, reformátorů ve vládě a umírněné opozice. Obě skupiny musí mít relativně silné postavení. Zejména opozice musí být natolik silná, aby se stala pro vládu legitimním partnerem, který reprezentuje společnost. Zpočátku vláda doufá, že vyjednáváním udrží opozici v pro režim přijatelných mezích a opozice naopak doufá, že posílí

---

⁶⁶ Tamtéž, s. 143

⁶⁷ Tamtéž, s. 140

⁶⁸ Tamtéž, s. 147 - 149

natolik, aby byla schopná režim svrhnout. Dílčí liberalizace zahájená režimem posiluje protirežimní činnost, na kterou režim obvykle reaguje zpřísněním represí. Tím se obě skupiny dostávají do slepé uličky a zároveň do bodu, kdy uznají, že změna režimu může proběhnout pouze na základě spolupráce. Hnacím motorem jejich kooperace je obava, že pokud by jejich počínání neuspělo, tak by hlavní otěže změny převzali radikálové na obou stranách a režimní změny by se neděly pod jejich kontrolou. Vládní reformátory a umírněnou opozici tak spojoval společný osud, který je nutil ke kompromisům.⁶⁹ Jednání byla ztížena názorovou nejednoznačností, která panovala jak na straně režimu, tak i na straně opozice. Pokud je cílem opozice postupně odstavit vládu od moci a nahradit jí, tak se její sjednocení stává velice nelehkým úkolem. Navíc je potřeba, aby opozice uznala vládu jako orgán, který v rukou drží státní moc. Několikrát tak musel propuštěný politický vězeň uznat a zasednout k jednomu stolu se svými vězniteli. Ale na rozdíl od výměny nebyli vládní představitelé nijak trestáni. Byla to jedna ze záruk, kterou si vyjednali.

3.3 Konec sultanistických režimů

Sultanistické režimy mají svoji vlastní genezi a dynamiku, která v mnoha ohledech ztěžuje jejich ukončení. Důležité je si uvědomit, že autoritářské režimy se mohou liberalizovat, zatímco sultanistické i totalitní se zhroutí, neboť liberalizace v nich není možná.⁷⁰ Pokud se režim dostane do krize, tak jeho politický systém je natolik málo institucionalizovaný, že není schopen krizím čelit.⁷¹ Rysy starého režimu zůstávají hluboko zakořeněny i v novém politickém režimu, který má tendenci se opět otáčet okolo nového charismatického vůdce, takže prvky personalismu obvykle zůstávají. Nový režim není schopen se vyhnout zahraničnímu vměšování a proto, ač mnoho revolucí bylo anti-amerických, tak Spojené státy si nadále udržovaly velký vliv v těchto režimech. Příkladem může být americká intervence v Dominikánské republice v roce 1965.⁷² Slabost státních institucí, manipulování demokratickými procedurami, splynutí soukromého a veřejného sektoru, nevykonná státní správa, neakceschopná policie a armáda, absence právního státu, nedostatek sociální solidarity, prostředí nedůvěry a používání násilí činí přechod k demokracii velice nepravděpodobným a přechod k autoritářskému režimu složitým.⁷³ Tím, že režim je zosobněn postavou svého představitele, je liberalizace režimu málo pravděpodobná a

---

⁶⁹ Tamtéž, s. 149 - 157

⁷⁰ Takový rozdíl byl pozorovatelný v rozdílném odstranění Mubarakova režimu v Egyptě a pádu vlády Kaddáfího.

⁷¹ Chehabi, H. E.; Linz, J. (1998). *cit. d.*, s. 40

⁷² Tamtéž, s. 46

⁷³ Tamtéž, s. 47

nejčastějším způsobem jeho ukončení je revoluce. Záleží na postavení čtyř výše zmíněných aktérů, na jehož základě lze predikovat způsob, jakým bude sultanistická vláda ukončena. Na základě strukturálních faktorů se nedá vždy očekávat přítomnost všech čtyř aktérů. Centrální role patronace vytváří radiální strukturu autority, v jejímž středu stojí představitel režimu a skrze síť komunikuje se svými klienty, přičemž on sám bývá klientem zahraničního hegemonu. Strukturální kontext režimů je pak dán na základě tří zlomových vztahů, tj. vztahu mezi panovníkem a státem, vztahu panovníka k domácím elitám a vztahu domácích aktérů k zahraničním silám.

Ve vztahu představitele režimu ke státu je důležitá míra patronace, která se může v průběhu jeho vlády proměňovat. Patronace je provázena soupeřením o míru autonomie mezi představitelem režimu a byrokraty. Pokud jsou státní instituce zcela penetrovány panovníkovou patronátní sítí, tak prostor pro vznik soft-liners je velice omezen.⁷⁴ Klíčovou státní institucí je armáda. Záleží, na jaké úrovni je její propojení s režimem. Pokud není do režimu zcela kooptována a ponechává si určitou míru autonomie, tak se naskýtá možnost vojenského povstání, ať s podporou civilního obyvatelstva, či bez ní. Naopak pokud je armáda zcela začleněna do režimních struktur, je její autonomie nulová a změna režimu se bude odvíjet od úsilí radikální opozice a jejích prostředků k porážení armády. V takových případech dojde k revoluci. Každý představitel režimu vymýšlí mechanismy, které mu zajistí armádní věrnost a zabrání jí v jeho svržení. Autonomie armády závisí na jejím zásobování a vybavení, na míře možné kariérní predikce, na komunikaci mezi jednotlivými složkami a na síle panovníka odstranit členy, kteří neprojevují dostatečnou loajalitu jeho vládě. Sultanističtí diktátoři si často zřizovali paramilitární ozbrojené složky, jakými byly na Haiti Tonton Macoutes, které oslabovaly kapacitu armády. Armádní funkce nezískávali činitelé na základě svých zkušeností, ale na základě své oddanosti vůči režimu. Tím docházelo k její deprofesionalizaci, která někde vyvolala nespokojenost samotných generálů a vedla k vytvoření reformních hnutí. Vztah mezi představitelem režimu a společností je určen rozsahem patronátní sítě a mírou kooptace elit na základě materiálních zisků. Jestliže je penetrace společnosti vysoká, tak zbývá malý prostor pro vznik opozice. Pokud režim není se společností propojen, otevírá tím velký prostor pro opoziční činnost. Spojení elit ve společnosti za podmínky neakceschopné armády vytváří vhodné prostředí pro vznik koalice umírněné a radikální opozice, která ale ponese prvky nestability a povede k nepředvídatelným

---

⁷⁴ Snyder, R. *Paths out of Sultanistic Regimes: Combining Structural and Voluntarist Perspective* in Chehabi, H. E.; Linz, J. (1998). *Sultanistic Regimes*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, s. 53

krokům.⁷⁵ Sultanistické režimy bývají závislé na zahraničním hegemonovi, který poskytuje materiální zdroje a případně i armádní pomoc. Proto je zaměření se na zahraniční aktéry při rozpadu těchto režimů klíčové. V případě, že patron nalezne akceptovatelnou opozici, může představitele režimu donutit k jeho odstoupení, nebo k vyhlášení předčasných voleb. Porážka ve volbách může být možností, jak režim svrhnout, ale po té je zapotřebí značná angažovanost zahraničního patrona, který představitele donutí k odstoupení.⁷⁶ Přehnaná závislost zase může vést k úspěchu radikální opozice. Pokud nemá hegemon natolik zásadní vliv na představitele režimu, tak je jeho vliv omezen na podporu opozice, nebo na přímou intervenci. Ta může na základě zvnějšku monitorovaného nastolení vytvořit základy pro demokratický režim.⁷⁷

Jinými slovy řečeno, je problém konce sultanistických režimů určen nepravděpodobným objevením se soft – liners, kteří hrají v procesu demokratizace klíčovou roli. Umírněná opozice nemá žádného partnera k jednání. Kompromis mezi režimem a opozicí je téměř nemožný. Většina teoretiků se shoduje, že přechod k demokracii poklidnou cestou na základě kompromisu elit (tj. paktem či přerodem) vytváří nejvhodnější podmínky pro konsolidaci demokracie. Tím, že je režim omezen na osobu panovníka a na úzký kruh jeho nejbližších, tak jedinou oblastí, kde se mohou vytvořit reformní hnutí, zůstává armáda. Přerod, výměna i přeměna jsou tak nepravděpodobné, protože existence nenásilné demokratické opozice spolupracující s reformním křídlem, natolik silným, aby měl autoritu vyjednávat, je v podstatě nemožná.⁷⁸ Na základě těchto skutečností má režim tři možná vyústění. Buď dojde k revoluci, vojenskému převratu nebo k ustanovení civilní vlády. Revoluce je nejčastějším vyústěním. Nastává při vysoké míře patronace režimu ve vztahu k státním institucím, při malém propojení režimu a společnosti a při vysoké závislosti panovníka na zahraniční velmoci. K vojenskému povstání dochází za podmínek nízkého provázání režimu se státem i se společností a záleží na míře závislosti na zahraničním hegemonovi. Při malé míře závislosti se moci většinou chopí reformátoři a při vyšší míře závislosti podpoří hegemon povětšinou představitele umírněné opozice. Civilní vláda se ustanoví za v případě mělkého prostoupení panovnickovy patronace společnosti i státu, čímž vznikne prostor pro vytvoření opozice obou arén.⁷⁹ Režim bývá odstraněn revoltou armádních soft-liners. V případě vysoké penetrace společnosti a provázanosti se státními institucemi se

---

⁷⁵ Tamtéž, s. 57

⁷⁶ Linz, J.; Stepan A. (1996). *cit. d.*, s. 60

⁷⁷ Tamtéž, s. 57

⁷⁸ Snyder, R. *Paths out of Sultanistic Regimes: Combining Structural and Voluntarist Perspective in Chehabi, H. E.; Linz, J. (1998). Sultanistic Regimes. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, s. 57*

⁷⁹ Tamtéž, s. 74

režim vyznačuje politickou stabilitou, jakou známe z vlády dynastie Duvalierů, a jeho změna je velice nepravděpodobná. Zahraniční patron se může uchýlit pouze k intervenci.⁸⁰ Mohlo by se zdát, že náhlá smrt představitele režimu by mohla ukončit jeho režim, ale na základě tendence režimů k dynamismu je nanejvýš pravděpodobné, že by členové rodiny zaujali jeho místo a režim by dál pokračoval, ač s jinými rysy, ale ve stejném duchu.⁸¹ Pro pochopení postsultanistických vzorů je důležité se podívat do historie na předsultanistické období a definovat faktory, které umožnily, že jedna osoba dokázala nashromáždit tak velkou moc. Po té zůstává otázkou, jak moc dokázal sultanistický režim rozložit, či posílit předchozí politickou praxi a strukturu. Jakou roli bude hrát v nově se ustavujícím režimu zákonitost *path – dependency*?

3.3.1. Sultanistické režimy dnes

Otázkou zůstává, zda jsou sultanistické režimy záležitostí minulosti, nebo se mohou objevit i v současném světě? Pravdou je, že jejich vznik měl souvislost s bipolárním uspořádáním světa. Pro USA se někteří představitelé režimu stali garantem západních zájmů a bránili komunistickým převratům. Po konci studené války byly sultanistické režimy v globalizovaném světě daleko zranitelnější. Na druhou stranu snaha USA i jiných demokracií vyhnout se intervencím umožňuje přežívání těchto režimů. Příkladem může být Rovníková Guinea, historie Konga, Libérie nebo do nedávné doby mohly být sultanistické praktiky sledovány v Libyi za vlády Muammara Kaddáfího.

---

⁸⁰ Tamtéž, s. 60

⁸¹ Linz, J.; Stepan A. (1996). *cit. d.*, s. 59

4. Path – dependency

Path- dependency se stal v poměrně krátké době široce používaným konceptem v sociálních vědách. Má mnoho významů, ale společný pohled předpokládá, že instituce, organizace a jednání nutně nesledují logiku účinnosti, ale dřívější kroky mohou vést k ukotvení méně racionálnějších řešení. V obecném smyslu, tj. v soft významu je koncept chápán tak, že události proběhnuvší v dřívější době, budou ovlivňovat budoucí události. V silnějším významu, tj. v *strong variant*, je *path – dependency* vnímán jako historický sled, při němž se v určitých krizových situacích nastaví určité vzorce jednání s deterministickým charakterem, které se stanou vzorcem pro budoucí momenty.⁸² Silnější význam má své kořeny v ekonomické vědě a své následníky v politické vědě. Tato varianta rozlišuje mezi momentem počátku a delší fází stabilizace a institucionální reprodukce. V původní verzi ekonomů byl uznáván mechanismus, při kterém měla institucionální reprodukce utilitární podstatu. Političtí vědci přidali tomuto pojetí několik neutilitárních mechanismů – mechanismus institucionálně ukotvené moci (*power*) a zpětné vazby konkrétních politických kroků (*policy feedback*), které pomáhají upevnit instituční rámec. Moc poskytuje v odlišném institučním prostředí společenským aktérům různé přístupy k mocenským zdrojům, jejichž mobilizace závisí na konkrétních konstelacích v daném okamžiku.⁸³ Moc i zpětná vazba se projeví jako důležité mechanismy v post-komunistických transformacích kladením důrazu na stabilitu a institucionální zakotvení. Pro přechody k demokraciím je *path – dependency* významný proto, že žádná sociální změna neprobíhá odděleně od minulých událostí, ani když je deklarována tlustá čára za minulostí. Někdy je těžké rozlišit, kdy se jedná o návaznost na historii a kdy o kulantně zamaskovaný zájem jednotlivců, či institucí, které se odkazují na své dobré fungování a na vysoké náklady, které by sebou nesla změna.

---

⁸² Djelic M. L.; Quack S. (2007). Overcoming path dependency: path generation in open system. *Theory and Society*, Vol. 36. č. 2., s. 162 - 163

⁸³ Tamtéž, s. 165

5. Konsolidace demokracie

Konsolidace demokracie by se dala definovat jako rozvoj a usazení nového režimu s dostatečnou mírou autonomie. P. C. Schmitter nachází počátek konsolidologie v zájmu studentů politologie o podmínky, které jsou základem stability režimu. Je důležité si uvědomit, že demokracie není nevyhnutelná, ani nezvratná a že přechod může mít různá vyústění.⁸⁴ Linz se Stepanem považují demokracii za konsolidovanou v momentě, kdy je demokracie“ jedinou hrou ve městě“, tj. kdy žádný jiný relevantní národní, sociální, ekonomický nebo institucionální aktér nevěnuje významné prostředky pro vybudování nedemokratického režimu. Jako druhou podmínku si kladou, aby výrazná většina veřejnosti měla důvěru v demokratické instituce. Většina považuje demokratický režim za nejvíce vhodný způsob, jak spravovat kolektivní život společnosti a antisystémoví aktéři nemají výrazný vliv ve společnosti. Poslední podmínkou je, aby všechny vládní i nevládní síly byly na celém území podřízeny určitému stylu řešení konfliktů v rámci určitých zákonů, procedur a institucí potvrzených nových demokratických pravidel.⁸⁵ Huntington považuje demokracii za konsolidovanou, pokud vláda prohraje ve volbách a opozice ustaví vládu a po té sama prohraje v dalších volbách, po kterých je ustanovena nová vláda z opozice. O'Donnell a Valenzuela uvádějí, že konsolidovaná demokracie nastane, když všechny významné politické síly vezmou za své fakt, že demokratický proces předepisuje ustanovení vlády.⁸⁶

Na základě rozličnosti teorií o konsolidaci demokracie, přišel Andreas Schedler s pěti způsoby, jak uchopit pojem konsolidované demokracie. Ve svém rozboru používá čtyři stupňující se modely režimů: autoritářství – liberální demokracie – volební demokracie – tzv. *advanced* demokracii. Za prvé je demokracie konsolidovaná v momentě, kdy nemůže padnout a nemůže se vrátit starý režim. Tento pohled je spojen s odebráním vlivu antisystémových skupin, mezi něž patří muži ve zbrani (guerilly, drogové kartely i protestující, uchylující se k násilí), zvolení prezidenti mající za sebou armádu a nespokojená společnost, která je unavená z demokracie, jež nepřinesla očekávaný ekonomický růst a přispěla k sociálnímu napětí. Demokratizátoři se musí snažit ochránit nový režim před „rychlou smrtí“ („*sudden death*“).⁸⁷ Druhý způsob se zaměřuje na zabránění erozi existující demokracie nastolením nového autoritářského režimu. Demokratizátoři čelí hrozbě pseudo – legitimního

---

⁸⁴ Schmitter P. C. It is safe for transitologists & consolidologist to travel to Middle East an North Africa? *Stanford Univerity*, s. 6 – 10. [cit. 2013 – 04 - 07]. Dostupné online: (http://iis-db.stanford.edu/evnts/6069/Article_-_M-EAST3.pdf)

⁸⁵ Linz. S – Stepan A. (1996). *cit. d.*, s. 6

⁸⁶ Haynef, J. (2001). *Democracy in the Development Word*. Cambridge, Malden: Polity Press, s. 36

⁸⁷ Schedler A. (1998). What is democratic consolidation? *Journal of Democracy*. Vol. 9, č. 2, s. 97

antidemokratického převratu. Ten Guillermo O'Donnell nazývá „pomalou smrtí“, jenž vede k: „...postupnému zmenšování prostoru civilní moci a k poklesu účinnosti záruk klasického liberálního konstitucionalismu, což by mohlo vést ke vzniku democradury, nebo konstituční fasády režimu“.⁸⁸ Pomalá smrt může nastat v důsledku oslabení právního státu, vzniku hegemonistické strany nebo posílením armády. Třetí pohled se týká dobudování demokracie, při které je nutné dívat se i dopředu a zabránit, či odstranit perverzní institucionalizaci, o které hovoří Samuel Valenzuela. Ta spočívá v poručnické moci, ve vyhrazených doménách autorit a politické moci, v diskriminaci volebního procesu.⁸⁹ Jedná se vlastně o přechod od volební k liberální demokracii. Další pohled pojednává o prohloubení demokracie, neboli posunu od liberální demokracie k tzv. advanced democracy, která je charakteristická něčím více, než je minimální definiční kritérium demokracie, jaké známe třeba od R. Dahla. Jedná se o pozitivní horizont, kterého se snaží demokratizátoři dosáhnout. Jde již o kvalitu demokracie, která se stala v současném světě velice diskutovaným jevem. Poslední pohled sahá za institucionální konsolidaci a vyžaduje více než procedurální minima, která demokracii charakterizují. Jde o sebe-porovnání (self-referential), tedy sociologickou konsolidaci, kdy demokracie se stává normální věcí a lze ji kritizovat.

Definice konsolidované demokracie se dost liší a teorie konsolidace mnohdy přechází v obecné teorie demokracie. Pokud je teorie konsolidace zaměřená na její prohloubení, může se stát nekonečným procesem

---

⁸⁸ Guillermo O'Donnell, "Transitions, Continuities, and Paradoxes," in Scott Mainwaring, Guillermo O'Donnell, and J. Samuel Valenzuela, eds., *Issues in Democratic Consolidation: The New South American Democracies in Comparative Perspective* (Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1992), 17-56 in Schedler A. (1998). What is democratic consolidation? *Journal of Democracy*. Vol. 9, č. 2, s. 97

⁸⁹ J. Samuel Valenzuela, "Democratic Consolidation in Post-Transitional Settings: Notion, Process, and Facilitating Conditions," in Mainwaring et al., *Issues in Democratic Consolidation*, 57-104 in Schedler A. (1998). What is democratic consolidation? *Journal of Democracy*. Vol. 9, č. 2, s. 99

II. Případová studie Filipín

1. Charakteristika Filipín a jejich historie

Filipíny se rozkládají na 7 107 ostrovech v západním Tichém oceánu v jihovýchodní Asii. Dříve než byly objeveny evropskými mořeplavci, tak jejich hlavním obchodním partnerem byla Čínská říše a Japonské císařství. Ve středověku byly ostrovy rozdrobeny na malá knížectví, která byla spravována tzv. *barangay*, neboli správními jednotkami, složenými z 30 až 100 rodin. V průběhu 15. století se na jižní Suluské souostroví začal šířit z Bruneje islám, který se zde hluboko zakořenil a přetrvává dodnes. Pro západní svět začaly Filipíny existovat v roce 1521, kdy je objevil portugalský mořeplavec sloužící pod španělskou korunou Fernao de Magalhaes. Španělským králem byl v té době Filip II., po kterém dostaly Filipíny svoje jméno. Od roku 1542 se Filipíny společně s Marianami a Karolínami staly součástí Španělské východní Indie. Jak se píše v učebnici filipínské historie, jednalo se o největší misionářský úspěch.⁹⁰ Téměř čtyři staletí trvající španělská kolonizace vytvořila z Filipín na dlouhou dobu jediný stát v jihovýchodní Asii, kde je většina obyvatelstva katolického vyznání.⁹¹ Značnou moc a autoritu si v koloniálním státě vydobyli kněží, kteří jako jediní mohli vlastnit Bibli. Její vlastnictví bylo jinak trestné, a proto výklad Bible spočíval čistě v jejich interpretaci. Katolická moc vykonávala cenzuru nad literaturou, médií a všemi formami kulturní reprodukce.⁹² Centrem španělské moci se stalo město Manila, tzv. *Intramuros*, město obehnané zdí, kam byl zamezen přístup domorodého lidu zvaného *Indios*. *Indios* nebyli důvěryhodnými společníky a mimo postů administrátorů na nejnižší úrovni v *barangay*, byli z koloniální správy vyloučeni. Stejně tak byli vyloučeni z ekonomických zisků, které přinesl ekonomický boom. Z Manily se během 16. století stalo jedno z největších obchodních center v jihovýchodní Asii. Silné postavení si získali čínští imigranti, kteří vytvořili střední třídu a soustředili ve svých rukou ekonomický potenciál Filipín. Španělská kolonizace přinesla Filipínám jejich unifikaci a zabránila kmenovým válkám, přispěla ke vzdělanosti, gramotnosti a povědomí o evropské kultuře. Jazykem vzdělanců se stala španělština. Základní úlohu při vzdělávání a katolizaci obyvatelstva sehrála role tisku, který byl do té doby pro Filipínce neznámý. Na druhou stranu docházelo k vykořisťování obyvatelstva a přírodních zdrojů.

---

⁹⁰ Zaide, S. (1994). *Philippine History and Government*, Manila: All-Nations Publishing Co., s. 77

⁹¹ Dnes je druhou převážně katolickou zemí Východní Timor, který ale oficiálně vznikl až v roce 2002.

⁹² Hedman, 2005: 26 in Šanc, D.; Ženíšek, M. et al. (2009). *Pacifická Asie: Z politologické perspektivy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., s. 136

Proti Španělské nadvládě začalo docházet k venkovským revoltám, které si kladly za cíl navrácení půdy, zabrané misionáři. Revolty dosáhly svého vrcholu na konci 19. století, kdy ve světě začal slábnout vliv španělské koruny. Filipínští nacionalisté se nechali inspirovat evropským liberalismem a v roce 1896 vyvolali protišpanělské povstání, vedené Emiliem Aquinaldem, který se stal prvním filipínským prezidentem. Druhým hrdinou byl spisovatel a revolucionář José Rizal, který osvobození a demokratizaci Filipín přirovnal ke vzkříšení Ježíše Krista.⁹³ Po té, co byl odsouzen k trestu smrti, stal se jedním z největších hrdinů filipínské historie. Na základě revoluce byla vyhlášena první republikánská ústava v Asii – *Constitución Provisional de la República de Filipinas*. Zaváděla prezidentský systém vlády, jednokomorový parlament, zaručovala individuální svobody a oddělovala církev od státu.⁹⁴ Vyhlášení nezávislosti bylo umožněno Americko – španělskou válkou, která v té době probíhala v období koloniálního soupeření mezi evropskými mocnostmi a Spojenými státy. Jak napsal americký senátor William Fulbright: „*Spojené státy vstoupily do války v roce 1898 za proklamovaným účelem osvobození Kuby od španělské tyranie... avšak po vítězství vyhlásily Spojené státy nad Kubou americký protektorát a mimochodem anektovaly Filipíny, protože dle prezidenta McKinleyho: Bůh uvalil na Američany povinnost vzdělat, pozvednout, civilizovat a christianizovat Filipínský národ.*“⁹⁵ USA tím získaly strategicky výhodné území a Filipíny se staly první a na krátkou dobu i jedinou kolonií Spojených států. Zpočátku nadšení Filipínci, kteří očekávali potvrzení samostatné republiky, se proti nadvládě USA začali opět bouřit. Americká správa transformovala Filipíny z kolonie do koloniální demokracie. USA zde provedly tzv. koloniální pokus, když se Washington zaměřil na „formování civilizované společnosti“ po ose – racionalizace – sekularizace – demokratizace.⁹⁶ Koloniální správa zavedla systém pravidelných voleb, ale volební právo bylo uděleno pouze majetným vrstvám. V roce 1916 byla vyhlášením zákona *Philippine Autonomy Act* udělena Filipínám omezená autonomie, v jejímž rámci vznikla druhá komora – Senát. V čele Filipín stál guvernér, který měl exekutivní pravomoci. V roce 1924 byl vydán tzv. *Homestead Act*, který umožňoval vlastnictví půdy, čímž se utvořila pozemková oligarchie. Charakter filipínského státu byl od svého počátku determinován omezenou mírou autonomie a centralizace. Pozemková oligarchie neumožnila vznik silného centralizovaného státu, který

⁹³ Thompson, M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines*. Yale: Yale University Press, s. 77

⁹⁴ Tamtéž, s. 136

⁹⁵ Fulbright J. W. (1966). *The Arrogance of Power*. New York in Nelson, R. (1968). *The Philippines*. London: Thames and Hudson, s. 49

⁹⁶ Bauzon, 1991: 112 in Šanc D.; Ženíšek M. et al. (2009). *Pacifická Asie: Z politologické perspektivy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., s. 137

známe z evropských dějin, a naopak získala svrchovanou moc nad státním aparátem. Státní úředníci často vděčili za své pozice svým patronům, jež měli v rukou legislativní moc. Konsolidace filipínské oligarchie podléhala americké koloniální správě spolu s její finanční záštitou a měla za následek značně vysokou závislost utvořené oligarchie na Spojených státech.⁹⁷ Jinak řečeno, přístup ke státnímu aparátu se rovnal přístupu k osobnímu zisku.

V roce 1935 byl na základě zákona *The Tydings-McDuffie Act* vyhlášen Filipínský Commonwealth společně s ústavou, která byla schválena Franklinem D. Rooseveltem na jedné straně a filipínskými občany na straně druhé. Její trvání bylo přerušeno druhou světovou válkou a japonskou okupací. Po konci druhé světové války byla vyhlášena 4. července 1946 nezávislost Filipínské republiky a byla přijata ústava Commonwealthu. Exekutivní moc byla svěřena do rukou prezidenta, legislativní moc byla udělena bikamerálnímu Kongresu a moc soudní předsedovi Nejvyššího soudu. Ústava poskytovala systém *checks and balances*. Prezident byl přímou všelidovou volbou volen na čtyřleté období s možností jednoho znovuzvolení. V jeho pravomoci bylo jmenování všech vysokých úředníků (tj. členů vládního kabinetu, diplomatů, armádních představitelů) se souhlasem komise *Commission on Appointments*, složené ze senátorů a zastupitelů.⁹⁸ Přes získání nezávislosti si Spojené státy udržely výrazný vliv na vojenské, ekonomické i politické úrovni i nadále, neboť výrazně vzrostl geostrategický i symbolický význam Filipín, pro politiku zdržování komunismu v jihovýchodní Asii.⁹⁹ Spojené státy daly vzniknout slabému na USA závislému státu, jehož moc předaly do rukou bohatých rodin. Ukázkovým případem pro toto tvrzení je prezidentství L. M. Quezona (ve funkci 1935 – 1944), který obsadil do vládních funkcí své nejbližší. Jeho žena a bodyguard se stali členy Senátu. Individuální práva označil za fetišismus demokracie, kterou chtěl zakázat, v čemž mu zabránil pouze průběh druhé světové války.¹⁰⁰

1.1 Politická kultura a tradice

Během americké okupace vznikla politická strana *Partido Nacionalista*, ze které se po vzniku samostatné republiky oddělila *Liberal Party*. Tyto dvě strany dominovaly filipínské politice až do roku 1972, kdy bylo Ferdinandem Marcosem vyhlášeno stanné právo. Původní Národní strana byla založena na vazbách patron – klient, nebyla ideologicky vyprofilovaná a

---

⁹⁷ Hutchcroft, P. D. (1991). Oligarchs and Cronies in the Philippine State: The Politics of Patrimonial Plunder. *World Politics*. Vol. 43, č. 3, s. 421

⁹⁸ Cortes, R. M. (1999). *Philippine Presidents: 100 Year*. Quezon: New Day Publishers, s. 182

⁹⁹ Hedman, 2005: 22-23 in Šanc D.; Ženišek M. et al. (2009). *Pacifická Asie: Z politologické perspektivy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., s. 137

¹⁰⁰ Thompson, M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines.*, cit. d., s. 18

nebyla institucionalizovaná. Jednalo se spíše o politické frakce organizované okolo prominentních rodin s lokálními kořeny. Praxe filipínské demokracie byla taková, že vládnoucí strana měla větší přístup k distribuci tzv. „*pork barrel*“, neboli k metodě, skrze niž byly určité finanční toky vedeny do jednoho volebního obvodu. Tím byly hlasy voličů de facto kupovány. Lokální rodinné frakce přetvářely místní voliče do politických klientů, čímž pomáhaly jednotlivým stranám v komunálních a hlavně v prezidentských volbách. V období před volbami se zpravidla našli jedinci, kteří se cítili být nedostatečně ohodnoceni za své zásluhy. Toho využívala opoziční strana, která těmto jednotlivcům nabízela větší uspokojení materiálních požadavků. Přeběhlictví bylo velkým fenoménem, na jehož základě docházelo k téměř pravidelné alternaci moci mezi Liberální a Národní stranou. Po výhře opoziční strany pak začal nový cyklus. Prezident utvářel minimální vítězné koalice, měl kontrolu v Kongresu a na lokální úrovni do té doby, dokud si jako nejvyšší patron udržoval širokou síť klientů.

Dvoustranický systém byl podporován blokovým hlasováním, ve kterém má volič tolik hlasů, kolik je na jeden volební obvod mandátů. Blokové hlasování umožňuje volbu jednotlivců, vytváří přirozené volební obvody (na základě možnosti pohybu počtu mandátů dle sčítání obyvatelstva) a způsobuje nadreprezentaci silných velkých stran a naopak. Třetí strany byly znevýhodněny. Nejprve se jednalo o demokratickou alianci, utvořenou z komunistických guerill *Hukbahalap* (HUK), rolníků, dělníků a profesních skupin. Demokratická aliance získala ve volbách v roce 1946 šest křesel ve Sněmovně reprezentantů. Válkou zničená ekonomika, narůstající bezprávi a využívání amerických válečných přebytků způsobilo nárůst černého trhu. Z mnoha Američanů i Filipínců se stali během noci milionáři.¹⁰¹ Proti tomu se postavily HUK guerilly, ze kterých měly USA v počátku studené války obavy, a proto podpořily prezidenta Manuela Roxase (ve funkci 1946 – 1948) v boji proti guerillám. Tento střet vyústil ve zbavení mandátu šesti kongresmanů zvolených za Demokratickou alianci. Národní a Liberální strana po té uvedly do praxe, že pouze ony dvě mohou jmenovat vládou placené volební inspektory. Taková diskriminace znemožnila získání mandátu v Kongresu *Nationalistic Citizen Party* v roce 1957, sociální straně *Progressive Party of the Philippines* v roce 1957, *Grand Alliance* v roce 1959 a straně *Party of Philippines Progress* v roce 1965.¹⁰²

---

¹⁰¹ Nelson, R. (1968). *The Philippines*. London: Thames and Hudson, s. 66

¹⁰² Caolili, M. A. „The Philippine Congress and Political Order” in Velasco and Mahiwo, *Philippine Legislature Reader*, p. 12 in Thompson, M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines*. Yale: Yale University Press, s. 18

V předmarcosovské éře docházelo často k volebnímu násilí. Zabíjení a zastrašování bylo nedílnou součástí volebního procesu, při kterém se takové metody označují jako „*guns, goons and gold*“. Odhaduje se, že až ¼ volebních hlasů byla koupena. Boj o politické funkce, které znamenaly přístup k osobnímu ohodnocení, učinil filipínské volby jedny z nejnákladnějších na světě. V roce 1961 bylo utraceno 1,6 % HNP při prezidentských volbách. Jak poznamenal jeden z nezávislých kandidátů: „*Nebe je limitem pro volební výdaje: je to stará politická tradice...státní úředníci jsou aktivní v kampani, protože dobře vědí, že politická síla je efektivnější než státní služba*“.¹⁰³ Navzdory výše uvedeným problémům, filipínská politická praxe odpovídala minimálním demokratickým pravidlům. Konaly se pravidelné volby, na základě kterých docházelo k alternaci moci. Široce byla podporována a dodržována svoboda slova v médiích, armáda zůstávala neutrální a nebyly známy žádné případy politických vězňů.

1.2 Americké vměšování

Závislost Filipín na Spojených státech se po získání nezávislosti nijak nezmenšila. Spojeným státům byl plně zpřístupněn filipínský trh, Američané měli ta samá práva jako Filipínci a byly zachovány vojenské základny. V počátku studené války v roce 1949 proběhly na Filipínách jedny z nejvíce násilných voleb, které způsobily nárůst členů komunistických guerill HUK, které měly jako hlavní cíl eliminaci vlivu USA. Prezidentem byl zvolen kandidát Liberální strany Elpidio Quirino, který se pokusil vyjednat mírovou dohodu s představiteli HUK, ale rozhovory selhaly. Způsob boje proti guerillám obracel společnost proti vládě. Problémem bylo, že armádní jednotky nebraly zřetel na to, zda se jedná o guerillová hnutí, nebo o venkovské nepokoje. Mnoho velkostatkářů zformovalo své vlastní bezpečnostní síly, které nejen chránily jejich majetek, ale také zajišťovaly volební hlasy pro své patrony, a to často s tichým souhlasem místní policie.¹⁰⁴ Představitelé opoziční Národní strany byli pobouřeni vládními praktikami a narůstajícím násilím. Quirinův protikandidát José Laurel, jehož otec byl nazývaný *primus inter pares* mezi elitou, chtěl vyvolat spolu s několika armádními představiteli v jeho rodném kraji Batangas ozbrojené povstání. Nakonec si uvědomil, že by filipínskou armádu nebylo možné porazit. Rozhodl se pro možnost navázání styků s komunistickými guerillami. V návaznosti na růst podpory komunistických guerill, byl během voleb do Senátu v roce 1951 Spojenými státy vytvořen nátlak na volební komisi *Commission on Election (COMELEC)*, aby dohlížela na dodržování volebního práva. V té

---

¹⁰³ Kiunmila, „Illegal Spending and Partisanship“, pp. 76, 78 in Thompson, M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines*. Yale: Yale University Press, s. 23

¹⁰⁴ Nelson, R. (1968). *cit. d.*, s. 68

samé době byla místními podnikateli za podpory *Central Intelligence Agency* (CIA) vytvořena další volební komise *National Citizens' Movement for Free Election* (NAMFREL). Spojené státy se jednak obávaly možného komunistického převratu, ale také zvyšující se napětí v zemi znehodnocovalo americké investice. Proto byl na doporučení agenta CIA Edwarda Landale jmenován ministrem obrany Ramon Magsaysay. Magsaysay si získal popularitu na základě své pověsti obyčejného člověka z lidu a ve Washingtonu se stal „americkým hochem“. Magsaysay za velké finanční i armádní podpory USA dokázal situaci v zemi stabilizovat a stal se spasitelem filipínské demokracie. V roce 1953 byl s finanční podporou USA zvolen prezidentem. Následná praxe byla taková, že Filipíny nikdy nezvolily žádného prezidenta, který by nejprve nebyl schválen a podporován Spojenými státy.¹⁰⁵

---

¹⁰⁵ Hamilton-Peterson, J. (1998). *America's boy. The Marcos and The Philippines*. Pasig City: Anvil Publishing, s. 160

2. Vzestup Ferdinanda Marcose

Ferdinand Edralin Marcos se narodil v roce 1917 v provincii Ilocos. Jeho ambice, průbojnost a disciplinovanost se projevily už při studiu práv. Byl členem mnoha akademických i sportovních klubů, studentským aktivistou, který vedl demonstrace proti universitě, a výborným řečníkem. V roce 1930 byl prezidentem Manuelem L. Quezonem prohlášen za „nejvíce významného mladého muže Filipín“.¹⁰⁶ Ve svých 22 letech byl obžalován z vraždy protikandidáta jeho otce Mariana Marcose. Během druhé soudní instance přednesl řeč na svoji obhajobu, která vstoupila do dějin. Marcos byl osvobozen a stal se jedním z nejvíce vyhledávaných advokátů. Během druhé světové války se účastnil boje proti japonské okupaci a po jejím skončení se v tisku prosadil jako válečný hrdina. Prohlašoval, že si vysloužil 27 medailí za svoji statečnost. Ve své rodné provincii vytvořil odbojovou skupinu, která mu později dopomohla k finančním zdrojům i voličským hlasům. V roce 1949 byl zvolen jako kandidát Liberální strany do Sněmovny reprezentantů. V roce 1954 se oženil s královnou krásy Imeldou Romualdez, která pocházela z velice vlivné rodiny. Její strýc Daniel Romualdez byl předsedou Sněmovny reprezentantů a proto je jejich sňatek mnohými považován za politický kalkul.¹⁰⁷ O čtyři roky později se stal prezidentem Senátu a byl považován za kandidáta na prezidenta. V té době byl viceprezidentem člen Liberální strany Diosdado Macapagal, který byl logicky považován také za kandidáta na prezidenta. Byla utvořena dohoda, že Macapagal bude vykonávat úřad prezidenta pouze jedno funkční období a v roce 1965 už kandidovat nebude. Navzdory této dohodě Macapagal kandidoval, a proto Marcos stranu opustil. Stal se kandidátem Národní strany a v roce 1965 byl zvolen prezidentem. Fernando Lopez se stal viceprezidentem. Během své kampaně byl podporován Spojenými státy a někteří členové jeho volebního týmu byli dosazeni agenti CIA.¹⁰⁸

Marcos po své inauguraci provedl řadu reforem. Přišel s plánem ekonomického rozvoje, rozvoje infrastruktury, elektrifikace a zavlažovacího systému. Mobilizoval pracovní sílu filipínské armády *Armed Forces of the Philippines* (AFP) a zapojil ji do svého rozvojového plánu. Do své vlády najal technokraty a vysoce vzdělané lidi, kteří se stali členy jeho kabinetu. V roce 1968 dosáhly Filipíny poprvé od dob americké nadvlády soběstačnosti v pěstování rýže. V rámci částečné pozemkové reformy bylo farmářům přerozděleno 3 739 hektarů půdy.¹⁰⁹ Kontroverzním se stalo Marcosovo rozhodnutí vyslat vojenské jednotky do

---

¹⁰⁶ Cortes, R. M. (1999). *cit. d.*, s. 212

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 213

¹⁰⁸ Hamilton-Peterson, J. (1998). *cit. d.*, s. 198

¹⁰⁹ Rosenberg, D. A. (1979). *Marcos and Martial Law*. Ithaca, Londýn: Cornell University Press, s. 119

Vietnamské války. Proti tomuto rozhodnutí se tak jako na celém světě vznesla vlna studentských protestů. Během prvních dvou let jeho vlády došlo k výraznému zhoršení bezpečnostní situace. Tisk každý den přinášel informace o zapojení veřejných činitelů do vražd, loupežných přepadeních, znásilňování a pašování zboží.¹¹⁰ To vedlo ke ztrátě důvěry v Marcosovu vládu a k obnovení činnosti komunistických guerill. V roce 1968 se od komunistické strany oddělila maoistická složka a byla založena *Communist Party of the Philippines-Marxist Leninist* (CPP) v čele s Josem Mariem Sisonem. V jejím rámci došlo ke sloučení HUK guerill, čímž vznikla ozbrojená složka strany *New Peoples Army* (NPA). V téže době také došlo na jižních Suluských ostrovech k založení muslimské separatistické organizaci *Moro National Liberation Front* (MNLF). Jižní souostroví je známé díky svým přírodním zdrojům a úrodné půdě. Proto během 60. a 70. let docházelo k přesunu křesťanského obyvatelstva do historicky muslimských částí. Byl tím narušen starý socioekonomický i politický pořádek, který způsobil větší uvědomění muslimské svébytnosti.¹¹¹

Za těchto podmínek se v roce 1969 konaly prezidentské volby, ve kterých Marcos svůj úřad obhájil. Stalo se tak poprvé v historii země, že byl úřadující prezident zvolen do svého druhého funkčního období. Ovšem volby byly provázeny ve velké míře násilím a kupováním voličských hlasů. COMELEC informoval, že mnoho z násilných činů bylo spácháno policejními sbory, v jejichž čele stál Marcosův přítel z druhé světové války general Vicente R. Raval.¹¹² Marcos použil taktiku „*guns, goons and gold*“. *Gold* byly peníze, kterými si kupoval voličské hlasy, *goons* byly Marcosem vytvořené polovojenské organizace, kterým když k přesvědčení nestačily peníze, použily metodu *guns*. Jeden filipínský magazín napsal, že: „...*téměř po dvaceti letech se Filipíny ocitají v začarovaném kruhu. Všechny charakteristiky Quirinovy vlády, které byly tak ostře odmítnuty veřejností, jako by byly přítomny v Marcosově administrativě*“.¹¹³ Stále se zhoršující bezpečnostní situace byla ztížena ekonomickou stagnací. Enormní výdaje za prezidentskou kampaň znehodnotily filipínské peso. Ropná krize postihla státy závislé na dovozu ropy, jakými Filipíny byly.

---

¹¹⁰ Agoncillo, T. A. (1990). *History of the Filipino People*. Quezon: Garotech Publishing, s. 484

¹¹¹ Noble L. G. (1976). The Moro national Liberation Front in the Philippines. *Pacific Affairs*. Vol. 49, č. 3, s. 406

¹¹² Commission on Election, *Report of the Commission on Election to the President of the Philippines and Congress on the Manner the Election held on November 11, 1969* (Manila: Bureau of Printing, 1977), pp. 13 – 15, 49 – 52 in Thompson, M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines*. Yale: Yale University Press, s. 23

¹¹² Nelson, R. (1968). *cit. d.*, s. 35

¹¹³ Manuel, F. Almario, “A Vicious Circle – The 1971 Polls, “*Graphic*, November 24, 1971, p. 5 in Thompson, M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines*. Yale: Yale University Press, s. 23

¹¹³ Nelson, R. (1968). *cit. d.*, s. 37

Navíc byla země postižena několika přírodními katastrofami, které zničily vybudovanou infrastrukturu a zemědělskou úrodu. Nejprve docházelo ke studentským demonstracím, které začaly být doprovázeny násilnými akcemi. Demonstrace byly organizovány J. M. Sisonem a mladým liberálním studentem Beningem Aguinem. Vyvrcholením nastalé situace se stala série pumových útoků v Manile a ve městě Quezon, kde se konalo shromáždění opoziční Liberální strany. Devět osob z řad čelních představitelů Liberární strany bylo zabito. Na ministra obrany Juana Ponce Enrileho, jmenovaného v roce 1970, byl spáchán atentát. Tu samou noc bylo Ferdinandem Marcosem podepsáno vyhlášení stanného práva. Po pádu Marcosovy diktatury se J. P. Enrile přiznal, že atentát na něj byl spáchán jeho vlastními lidmi na Marcosův příkaz. Byl to tedy fňgovaný atentát, o kterém J. P. Enrile věděl.¹¹⁴

---

¹¹⁴ Hamilton-Peterson, J. (1998). *cit. d.*, s. 270

3. Vyhlášení stanného práva

Oficiálně bylo stanné právo vyhlášeno ve jménu záchrany republiky, neboť se země nacházela ve stavu urgentního nebezpečí násilného převratu z řad komunistů a rebeliích z řad pravicových oligarchů, muslimských rebelů a městských teroristů. Stanné právo mělo reformovat sociální, ekonomické i politické instituce a k dosažení takové reformy společnosti byl vyhlášen program „*New society*“. Ten spočíval v reorganizaci vlády, pozemkové reformě, ve vytvoření nového systému lidové reprezentace a v administrativních a ekonomických reformách.¹¹⁵ Marcos označil stanné právo spolu s *New Society* de facto za revoluci chudých, jejímž cílem byla ochrana jedinců, před mocí oligarchů. *Ve skutečnosti se jedná o rychlý zásah ve jménu lidských práv*.¹¹⁶ Ve skutečnosti se ale jednalo o personalizaci moci. Prezidentovi byla svěřena pravomoc vládnout skrze dekrety a obecná ustanovení. Byl vydán zákaz nočního vycházení, zákaz cestování, media se ocitla pod silnou cenzurou a vedení státních podniků bylo svěřeno do kompetence ministra obrany J. P. Enrileho. Proklamace č. 1081 obsahovala mimo jiné seznam lidí, kteří byli ihned zatčeni. Dlouhý list obsahoval zhruba 30 000 jmen, mezi kterými byla jména prominentních opozičních představitelů a nepřátelsky naladěných novinářů.¹¹⁷ Jedním z prvních zadržených se stal senátor Benigno „Ninoy“ Aquino, který byl pokládán za budoucího vítěze stanným právem zrušených prezidentských voleb v roce 1973. Došlo k zákazu všech politických stran. Realizátorem stanného práva se stala filipínská armáda. Byly vytvořeny vojenské soudy, které převzaly moc nad civilní jurisdikcí. Na druhou stranu došlo k rozvoji infrastruktury, který pozitivně ovlivnil nejvíce střední třídu podnikatelů. Zlepšení bezpečnostní situace bylo kvitováno mnohými generály, kteří se prvotně stavěli na odpor proti stannému právu. Navíc Marcos do jisté míry odstavil staré oligarchické kruhy od moci, čímž si získal všelidovou podporu.¹¹⁸ Ovšem takový vývoj byl pouze krátkodobý.

---

¹¹⁵ Rosenberg, D. A. (1979). *cit. d.*, s. 17

¹¹⁶ Marcos, F. E. (1979). *The democratic revolution in the Philippines*. New Jersey: Prentice-Hall International, s. 1

¹¹⁷ Cortes, R. M. (1999). *cit. d.*, s. 221

¹¹⁸ Overholt, W. H. (1986). *The Rise and Fall of Ferdinand Marcos*. *Asian Survey*. Vol. 36, č. 11, s. 1142

4. Sultanizace Filipín

4.1 *Personalismus Marcosovy vlády*

Na základě stanného práva přetvořil Marcos Filipíny ve své osobní dominium. Marcos kolem sebe vytvořil prostředí strachu a nedůvěry, ve kterém mohl sám důvěřovat pouze svým nejbližším. Imelda si v režimu získala natolik silné postavení, že byl jejich režim označen dvorním novinářem Marcosovy diktatury, Primitivo Mijaresem, za „manželskou diktaturu“ („*conjugal dictatorship*“). Mijares emigroval do Spojených států, kde vydal knihu, jím nazývanou jako svoji zpověď, *The Conjugal Dictatorship*. Imelda se v roce 1975 stala guvernérkou hlavního města Manily a zastávala funkce ambasadora, čímž reprezentovala Filipíny v zahraničí. Imelda byla Marcosem jmenována do čela ministerstva *Human Settlement* (u nás by pravomoci odpovídaly ministerstvu pro místní rozvoj/civilní správě ministerstva vnitra). V rámci tohoto ministerstva byly postaveny nové silnice, školy, bytové domy a ekologické projekty, které povětšinou nesly Imeldino jméno. V roce 1975 byla vyhlášena jako sedmá nejbohatší žena na světě.¹¹⁹ Charakter jejich režimu byl manifestován vyobrazením vládnoucího páru jako Adama a Evy dle malajské verze, tj. *Malakas* (silný) a *Maganda* (krásná). Třetím nejmocnější osobou režimu se stal Imeldin bratr Benjamin „Kokoy“ Romualdez. Kokoy se stal ředitelem Úřadu pro cla a ředitelem Finančního ústavu pro výběr daní. Dohromady s Marcosem a Imeldou vytvořili tzv. „bezbožnou trojici“¹²⁰ („*the unholy trinity*“), ve které bylo hlavní pouto mezi Imeldou a Kokoyem. Oba se připravovali na převzetí moci v případě Marcosova svržení. Proto podporovali v okolí Marcose prostředí strachu a nedůvěry, které se později projevovalo velice silně i mezi samotným Marcosem a Imeldou. Trnem v oku jim byl ministr obrany J. P. Enrile, který dle Mijaresova odhadu, choval jisté ambice nahradit jednoho dne Marcose.¹²¹ Dalším důležitým mužem byl generálmajor Marcosovy tajné policie, dřívější Marcosův řidič, Fabian Crisologo Ver. Generálmajorem oficiální Filipínské policie byl Fidel V. Ramos. Všichni tito armádní představitelé měli své vlastní plány, jak neutralizovat Imeldu s Kokoyem a dosednout na Marcosovo místo. Největší rivalita se projevila mezi Imeldou a J. P. Enrilem. Imelda se zasloužila o postupné odebírání pravomocí ministerstvu obrany na úkor Armádních ozbrojených složek pod vedením F. C. Vera. Ten byl i později pověřen Enrileho sledováním. Enrile se stal *bete noire* režimu a Imelda svým postojem vyvolávala nedůvěru mezi

---

¹¹⁹ Mijares, P. (1976). *The Conjugal Dictatorship*. San Francisco: Union Square Publication, s. 211

¹²⁰ Tamtéž, s. 211

¹²¹ Tamtéž, s. 213

jednotlivými ozbrojenými složkami nejspíše více, než samotný Marcos.¹²² Před Marcosovou diktaturou si musely dominující politické strany zajistit širokou síť svých klientů. S nástupem Marcose se počet patronů snížil na jednoho a tím došlo k zúžení sociální základny režimu. Nejvýraznější oporou se mu stala armáda, která byla cíleně uplácena, a vysoké posty získávaly pouze příznivci Marcosovy diktatury. Tím byla armáda silně deprofesionalizována a z ozbrojených složek se stávala Marcosova pretoriánská garda. Byly vytvořeny vojenské jednotky *The Monkees*, které měly za cíl zabíjení konkrétních osob při operacích v jižních muslimských částech Filipín.¹²³

Marcos vyjma vyhlášení programu *New Society* nepřišel s žádnou propracovanou ideologií. Spolehnul se na členy své a Imeldiny rodiny, kteří se stali ústředními postavami jeho režimu. Marcosův bratr Pacifico Marcos stanul v čele Zdravotnické komise a Marcosova matka získala vliv v administrativě zemědělství. Imeldina sestra Alita Martel byla jmenována ministryní zemědělství a disponovala licenčním právem v Centrální bance. Dynastické tendence režimu se projevily ve jmenování Ferdinanda Marcose Jr. guvernérem provincie Ilocos a jmenováním dcery Imee Marcos členkou zákonodárského sboru.¹²⁴

4.2 Konstituční fasáda Marcosova režimu

Zajímavým rysem nedemokratického převratu se stala řada až právně pedantských nařízení a ústavních dodatků, které v určité míře zastínily pravou podstatu převzetí moci armádou, v jejímž čele stál prezidentem. To bylo umožněno Marcosovým právním vzděláním a jeho potřebou udržet si pověst legendárního právníka a ústavního experta spolu s potřebou zachovat image režimu v mezinárodním prostředí. V otázce právního postupu se úpadek demokracie na Filipínách dá připodobnit k destrukci Výmarské republiky.¹²⁵ V roce 1973 byla schválena lidovým shromážděním nová ústava a spolu s ní i nový způsob vlády – konstituční autoritářství (*constitutional authoritarianism*). Ten spočíval v dočasném zákazu legislativního tělesa, ale zároveň zavedl parlamentní systém vlády s jednou komorou. Marcos po té vykonával funkci prezidenta a zároveň i funkci premiéra.¹²⁶ Lidová shromáždění, zakládaná po celé zemi, byla založena speciálně pro schválení ústavy a hlasování probíhalo skrze

---

¹²² Romulo, B. D. (1987). *Inside the Palace: The Rise and the Fall of Ferdinand and Imelda Marcos*. New York: G. P. Putnam's Sons, s. 165

¹²³ Overholt, W. H. (1986). The Rise and Fall of Ferdinand Marcos. *Asian Survey*. Vol. 36, č. 11, s. 1148

¹²⁴ Thompson, M. *The Marcos Regime in the Philippine* in Chechabi, H. E.; Linz, J. (1998). *Sultanistic Regimes*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, s. 221

¹²⁵ Lande, C. H. (1982). Authoritarian Rule in the Philippines: Some Critical Views. *Pacific Affairs*. Vol. 55, č. 1, s. 82

¹²⁶ Agoncillo, T. A. (1990). *cit. d.*, s. 576

zvednuté paže. Nejednalo se tedy o tajné hlasování. Nejvyšší soud sice lidová shromáždění neuznal, ale také prohlásil, že oficiálně nic nebrání v tom, aby začala ústava platit. Tím byl systém *checks and balances* přerušen a došlo k podvázání státních institucí. V roce 1976 byla ústava novelizována. Dodatek č. 6 opravňoval prezidenta vládnout pomocí dekretů a vybírat svévolně zákonodárce i po skončení stanného práva. S deklarovanou změnou politického systému bylo založeno nové legislativní těleso *Interim Batasang Pambasan* (IBP), které mělo 160 členů.¹²⁷

V rámci konstituční fasády režimu proběhly dvoje parlamentní a dvoje prezidentské volby. V roce 1978 byly vyhlášeny parlamentní volby, na jejichž základě byla opět povolena existence politických stran. Marcos svoji vládu zaštitil stranou *Kilusang Bagong Licapped* (KBL). V anglickém jazyce se jedná o *New Society Movement*. Kontrola volebního procesu byla ulehčena převážným bojkotem voleb opozičních lídrů.¹²⁸ Na základě voleb bylo jmenováno 160 členů IBP. Jeho hlavní úlohou bylo prokázat demokratičnost Marcosovy vlády, který svoji moc od tohoto okamžiku sdílel se zákonodárným sborem. Na začátku roku 1981 bylo stanné právo odvoláno. V roce 1980 proběhly lokální volby a současně došlo ke zmírnění cenzury. Tyto kroky se dají považovat za počátek liberalizace režimu¹²⁹, která na základě povahy sultanistických režimů není téměř možná. Po odvolání stanného práva proběhly prezidentské volby, které byly opozičními skupinami bojkotovány. Marcos jmenoval generála Aleja Santose svým protikandidátem nad kterým také zvítězil. Ač byly volby zfalšované, Marcosovi se dostalo široké zahraniční podpory a americký viceprezident G. H. Bush prohlásil: „ *Máme radost z Vaší podpory demokracie a nenecháme Vás v izolaci*“. ¹³⁰ Jestliže byl Marcosův režim v roce 1981 schopen ustát protesty po zfalšovaných volbách, tak další roky, které přinesly opětovné zhoršení ekonomické situace a usmrcení čelního představitele opozice Beninga Aquina předznamenaly Marcosův pád. V roce 1984 byly vyhlášeny parlamentní volby, ve kterých již opozice představila svoje kandidáty. V roce 1986 byly vyhlášeny předčasné prezidentské volby, které Marcosův režim ukončily. Samotnému konci režimu bude věnována pozornost níže.

---

¹²⁷ Cortes, R. M. (1999). *cit. d.*, s. 229

¹²⁸ Robinson, T. W. ed. (1991). *Democracy & Development in East Asia: Taiwan, South Korea and the Philippines*. Washington, D. C.: The AEI Press, s. 177

¹²⁹ Thompson M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines.*, *cit. d.*, s. 103

¹³⁰ *Ibid.*, 1 July 1981; David Joel Steinberg, *The Philippines: A Singular and Plural Place*, 3rd ed. (Boulder: west Press, 1990), 175 in Cortes R. M. (1999). *Philippine Presidents: 100 Year*. Quezon: New Day Publishers, s. 238

4.3 Filipínská ekonomika pod Marcosovým režimem

Filipíny byly po dlouhá léta ryze agrární společností a i dnes zemědělství převládá nad průmyslem. Hlavními plodinami jsou rýže, cukrová třtina a kokosová palma, ze které se vyrábí kokosový olej. Nerostné bohatství spočívá hlavně v nalezištích rud železa, mědi, zinku a olova.

Marcos spolu s centralizací politiky a politizací armády centralizoval i ekonomiku. *National Economic and Development Authority* (NEDA) byla plánovací komise, pod kterou spadaly všechny administrativní agendy týkající se rozvoje. Marcos používal slogany o vymanění se ze závislosti na vykořisťovatelských nadnárodních korporacích. Na obranu filipínské ekonomiky vytvářel konglomeráty, v jejichž čele stál on sám, nebo jeho příbuzní. Režim vytvořil monopol na pěstování cukru a výrobu kokosového oleje. Rodina Lopézova, jejímž členem byl bývalý viceprezident Marcosovy vlády Fernando Lopéz, byla považována za „cukrové barony“. Dále vlastnila společnost na výrobu elektřiny a mediální konglomerát. Tvořili jednu z prominentních oligarchických rodin, které Marcosova diktatura zbavila moci a vlivu. Marcos s Imeldou uvěznil jednoho ze synů rodiny Lopézovy a za jeho propuštění žádali, aby se rodina vzdala svého majetku. Imelda k tomu vydala jasné stanovisko: *Nemůžeme dát svobodu Geny Lopézovi, dokud Lopézova rodina bude stále disponovat velkým majetkem. Nejprve musí oslabit svou ekonomickou sílu. Tu by mohli použít proti nám*.¹³¹ Rozvinul se tím „*crony capitalism*“, který funguje pouze na základě korupce. Marcos provedl centralizaci decentralizované patrimoniální politiky a tím rozložil staré konkurenční oligarchické kruhy. Naopak selektivním vyvlastňováním, monopolizací exportu a protěžováním svých příbuzných znovuzaložil předchozí systém patrimoniálního vykořisťování.¹³² To vedlo k refeudalizaci společnosti. Dřívější postupné získávání autonomie filipínské ekonomiky ve vztahu k ekonomickým mocnostem bylo zastaveno.¹³³ Původní pozemková elita byla rychle nahrazena novou oligarchií, složenou z režimem favorizovaných jedinců. 31 z celkových 35 vlivných podnikatelů mělo velice blízké vazby k Marcosovi.¹³⁴

Jedním ze základních požadavků New Society se stala pozemková reforma. Stejně jako předchozí pozemkové reformy, i tahle se dotkla malého procenta populace a měla spíše

---

¹³¹ Thompson, M. *The Marcos Regime in the Philippine* in Chehabi, H. E.; Linz, J. (1998). *Sultanistic Regimes*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, s. 218

¹³² Hutchcroft P. D. (1991). *cit. d.*, s. 415 - 416

¹³³ Rosenberg D. A. (1979). *cit. d.*, s. 216

¹³⁴ Thompson, M. *The Marcos Regime in the Philippine* in Chehabi, H. E.; Linz, J. (1998). *Sultanistic Regimes*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, s. 218

uklidnit revoluční náladu venkovského lidu. Reforma se týkala pouze té půdy, na které byla pěstována rýže a kukuřice a navíc vylučovala vlastníky půdy do 7 hektarů. To znamenalo, že reforma se týkala pouze 34 % nájemců půdy.¹³⁵ Na druhou stranu se jednalo do té doby o největší pozemkovou reformu. Oddělení Agrární reformy vydalo v roce 1971 zprávu, že 523 153 osob se stalo majiteli půdy. To přispělo k dosažení soběstačnosti v pěstování rýže. Proto je některými pozemková reforma chápána jako největší úspěch vyhlášeného stanného práva.¹³⁶

V první polovině 70. let ekonomika rostla, ale s příchodem ropných krizí a neadekvátním zacházení se státními financemi, byly Filipíny vystaveny ekonomické recesi. V druhé polovině 70. let došlo k poklesu cen komodit (kokosového oleje, cukru a mědi), které byly pro filipínský export zásadní. Protože režim disponoval 60 % celosvětové výroby kokosového oleje, rozhodl se pro drastické navýšení ceny, které mělo zajistit pozitivní ekonomický růst. V tu samou dobu se v Malajsii a v západní Africe rozvinul export palmového oleje, který byl levnější a kokosový olej na světovém trhu nahradil. Kolaps jednoho z největších režimních kartelů postihl 16 miliónů Filipínců.¹³⁷

4.4 Charakteristika postoje USA

Spojené státy vyhlášení stanného práva podpořily, či možná dokonce uvítaly. Mijares ve své knize popisuje, jak mu Imelda prozradila, že prezident Nixon chtěl zjistit, jak moc bude Marcos schopný skrze stanné právo využít svoji moc. V té samé chvíli čelil Nixon těžko překonatelným problémům aféry Watergate a Imelda prohlásila: *že Nixon si přál, aby Marcosem vyhlášené stanné právo bylo co nejefektivnější, protože on sám hledal model, který by později mohl použít ve Spojených státech*“.¹³⁸ Marcos uzavřel s Nixonem dohodu o podpoře stanného práva a následného Marcosova režimu na základě prodloužení smlouvy o amerických vojenských základnách na Filipínách. Marcos s Imeldou se těšili podpoře pěti amerických prezidentů a pro své ekonomické reformy získávali velké půjčky. Masivní půjčky byly transformovány do vlastnictví malé skupiny lidí. Zadluženost Filipín vzrostla z 2.7 miliard USD v roce 1972 na 26.3 miliard USD (to se rovnalo 81,7 % HNP) v roce 1985. V roce 1970 obdržely Filipíny v rámci vojenské pomoci oficiálně 18.2 milionu USD. V roce

---

¹³⁵ Tamtéž, s. 130

¹³⁶ Cortes R. M. (1999). *cit. d.*, s. 225

¹³⁷ Overholt. W. H. (1986). *cit. d.*, s. 1150

¹³⁸ Mijares, P. (1976). *cit. d.*, s. 6

1976 činila částka 43 milionu USD.¹³⁹ Marcos byl ve Spojených státech vykreslen jako hrdina druhé světové války a bojovník proti komunismu. Až v polovině 70. let a počátkem 80. let začali opoziční představitelé, kteří emigrovali do USA, podávat jasnější obraz o Marcosově režimu. Důležitým počinem bylo svědectví Primitiva Mijarese. Na počátku 80. let došlo ke spojení demokratických opozičních skupin s komunistickou stranou. To přimělo Spojené státy k přehodnocení vztahu a k navázání rozhovorů s opozicí. Zcela zásadním okamžikem se stalo usmrcení Benigna Aquina v roce 1983. Spolu se změnou postoje americké zahraniční politiky, přišel Marcos v polovině 80. let o zásadní podporu svého režimu.

Vyhlášení stanného práva nebylo nikde nijak široce diskutováno. V roce 1972 se svět soustředil na zintenzivnění Vietnamské války, na historickou návštěvu prezidenta Nixona Pekingem, a navíc stanné právo vyhlásil i prezident Park Chung Hee v Jižní Koreji.¹⁴⁰

---

¹³⁹ Thompson M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines. cit. d., s. 66 - 67*

¹⁴⁰ Rosenberg D. A. (1979). *cit. d., s. 13*

5. Opoziční skupiny

Opoziční činnost byla zaznamenána nejprve v zahraničí ve Spojených státech. Raulem Manglapusem bylo založeno hnutí *Movement for Free Philippines* (MFP). Manglapus do jisté míry zastupoval Eugenia Lopeze. Jeho syn byl Marcosem zatčen, a proto Lopez nemohl vystupovat veřejně. Do struktur MFP se přidali i členové rodiny Osmena, které potkal podobný osud, jako Lopézovu rodinu. Aktivním členem se stal v roce 1977 i Lopézův zeť Steve Psinakis. MFP se snažilo o diskreditaci Marcose v USA a pomáhalo opozičním představitelům v emigraci z Filipín. MFP pomohl emigrovat Primitivu Mijaresovi, mediálnímu carovi Marcosova režimu. Primitivo Mijares byl varován a byl mu nabídnut úplatek okolo 50 000 USD¹⁴¹, aby svoji knihu nevydával. Krátce po její distribuci byl unesen zpět na Filipíny, před jeho očima byl zavražděn jeho syn, a on sám byl poté umučen k smrti.¹⁴² Marcos v roce 1972 určil pouze několik málo členů své dosavadní vlády, kteří byli i nadále favorizováni. Odstavením starých oligarchických kruhů si Marcos sám vytvořil zárodky opozice již v počátku svého režimu. Ovšem na základě zákazu politických stran a represivního charakteru režimu, byla opozice vůči režimu spatřována zejména v ozbrojené složce komunistické strany NPA a v muslimském secesionistickém hnutí MNLF. Jestliže bylo stanné právo vyhlášeno zejména k eliminaci radikálních skupin, tak naopak obě dvě organizace zaznamenaly velký nárůst svých členů, a staly se více aktivními. Zatímco NPA měla na počátku 70. let okolo 300 členů, kteří jen stěží mohli představovat bezpečnostní riziko, tak v roce 1985 čítaly guerilly okolo 26 000 členů, kteří byli aktivní na 60 % filipínského území.¹⁴³ MNLF dosáhl své aktivity v roce 1975. Muslimská rebelie zničila tamní infrastrukturu a zemědělství. Aktivita MNLF si vyžádala mezinárodní pozornost při mírových jednáních. Série jednání, vedená „pod taktovkou“ Muamara Kaddáfího, vyvrcholila návštěvou Imeldy v Tripolisu v listopadu 1976. Byl zde vyjednáán „klid zbraní“ a autonomie pro muslimy ve 13 provinciích. Autonomie spočívala především ve svém vlastním soudním systému, umožňovala vlastní legislativní a exekutivní shromáždění, administrativní systém, speciální regionální bezpečnostní sbory a zajišťovala reprezentaci v centrální vládě. Vzdělávání, finance a ekonomický systém, spolu s právem na přiměřený podíl z daní měly být také v působnosti lidu Moro. Zahraniční politika a společná obrana státu zůstala v pravomoci centrální vlády.¹⁴⁴ S NPA se žádná mírová jednání nevedla. Pouze probíhaly boje AFP s NPA,

---

¹⁴¹ Thompson M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines*. cit. d., s. 69

¹⁴² Tamtéž, s. 68

¹⁴³ Robinson, T. W. ed. (1991). cit. d., s. 176

¹⁴⁴ Noble, L. G. (1976). cit. d., s. 420

kterými bylo nejvíce postiženo venkovské obyvatelstvo, které ve velké míře začalo guerilly NPA podporovat.

Vyhlášení parlamentních voleb v roce 1978 přispělo k aktivizaci opozice z řad bývalých elitních politiků. Otázkou bylo, zda se voleb účastnit, nebo je bojkotovat. Pro bojkot voleb se rozhodli představitelé Liberální strany Manuel Roxas a Jovito Salonga. Benignu Aquinovi, který byl v té době stále ve vězení, nedovolili za jejich stranu kandidovat. Aquino s pomocí své ženy Corazon a jejího bratra Jose „Peping“ Cojuangca založil hnutí *Lakas ng Bayan (Power of the People)*, známé pod zkratkou LABAN. LABAN ve filipínštině znamená boj a tento akronym se stal široce používaným. Hnutí LABAN bylo podpořeno militantní sociální demokracií *Partido Demokratiko-Sosyalista ng Pilipinas* (PDSP), čímž vznikla strana PDP-LABAN. Původní PDSP byla nelegální krajně levicová strana, která vznikla v roce 1973 v reakci na vyhlášení stanného práva, ale až do roku 1978 byla její činnost minimální. Zapojením se do volebního procesu doufala v omezení vlivu komunistů. PDP-LABAN postavila 21 kandidátů v Manile a ve volbách získala 39 % hlasů, které na základě blokového hlasování představovaly 0 % mandátů.¹⁴⁵ Aquino vedl svoji kampaň z vězení a dosáhl velkého morálního apelu na filipínské občany a byl přirovnáván k José Rizalovi. V reakci na zfalšované volby došlo k opuštění demokratického odporu vůči režimu a došlo k vytvoření hnutí *Light-a-Fire Movement (LAMF)*, jehož mottem se stalo „*light a fire against Marcos regime*“. LAMF bylo reprezentováno režimem vyloučenými podnikateli a postupně i církevními představiteli, kterým chybělo napojení na městskou střední třídu. Jeho kritici ho označili za „buržoazní atentátníky“¹⁴⁶, neboť LAMF podniklo několik pumových útoků, zejména na budovu COMELCu, která zosobňovala zfalšované volby a stala se oporou Marcosova režimu. Nástupcem LAMF se stala organizace *The April 6th Liberation Movement (A6LM)*, která byla více sofistikovanější. V jejím čele stál Aquino, který v polovině roku 1980 prodělal infarkt, a na nátlak USA mu bylo povoleno vycestovat do Spojených států na operaci srdce. Druhým představitelem byl Steve Psinakis. Jednalo se o profesionální hnutí, které si kladlo za cíl dosažení dialogu s režimem, odvolání stanného práva, vyhlášení spravedlivých prezidentských voleb a odebrání podpory režimu od USA. Cílem se staly vládní budovy, banky, hotely a nákupní centra, která patřila Marcosovi, nebo jeho kolaborantům. Útoky byly prováděny spíše v noci, aby byly omezeny ztráty na lidských životech. Největším úspěchem A6LM se stal útok během konference Americké asociace pro

---

¹⁴⁵ Thompson M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines. cit. d.*, s. 80

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 87

cestovní ruch konané v roce 1980. Členové A6LM varovali delegáty, aby na konferenci nejezdili, ale Marcos je ubezpečil, že jim žádné nebezpečí nehrozí. Přesně v momentu, kdy skončil Marcosův projev, ve kterém prohlásil bombové útoky za „noční múru minulosti“¹⁴⁷, sálem otřásl výbuch, který si vyžádal 18 zraněných osob. 11 z nich byli mezinárodní delegáti. Výsledkem byl mezinárodní nátlak na Marcose, aby začal vyjednávat s opozicí.

V roce 1981 bylo Marcosem odvoláno stanné právo a byly vyhlášeny prezidentské volby. Marcosovi se podařilo udržet většinu aparátu stanného práva, ale byl kladen větší důraz na svobodu slova a bylo obnoveno právo pořádat demonstrace a stávky, stejně jako byl zrušen zákaz cestování do zahraničí. Byla přijata již devátá revize ústavy, která zaváděla minimální věk 50 let pro kandidáta na prezidenta. Tento krok byl namířen proti očekávané kandidatuře Benigna Aquina (49 let). Ústava oddělovala funkci prezidenta a premiéra, který byl na základě jmenování prezidentem schválen parlamentem. V roce 1981 se jím stal Cesar Virata.¹⁴⁸ Byl to poslední pokus o ukotvení Marcosovy moci „legální“ cestou. Opoziční skupiny vytvořily již v srpnu 1980 sjednocenou opoziční frontu *United Democratic Organization* (UNIDO). UNIDO byla zastřešující organizace, která spojovala představitele bývalé Národní strany vedené Salvadorem Lurelem a jeho bratrem Jose B. Laurelem Jr., členy Liberální strany vedené Diosdadem Macapagalem a Gerardem Roxasem. Macapagal dokázal uhladit rozpory mezi Roxasem, Jovitou Salongem a bratry Laurelovými. Salvador Laurel byl v roce 1978 kandidátem KBL a spolu se svým bratrem se stali zavrženými oponenty v rámci Marcosovy administrativy. UNIDO se spojilo s PDP-LABAN, které vedl v Aquinově nepřítomnosti jeho bratr Agapito Aquino a José „Peping“ Conjuangco. Sjednocená opozice spočívala ve sjednocení bývalých elitních oligarchických rodin, neboli ve sjednocení rodinného klanu Aquino, Roxas a Laurel.¹⁴⁹ Opozici bylo povoleno organizovat kampaň pouhých 28 dní před konáním voleb.¹⁵⁰ UNIDO uzavřela spojení i s komunistickou stranou CPP, vedenou v té době Horaciem Moralesem, který byl reprezentantem umírněného kurzu. Zprvu se přepokládala kandidatura Salvadora Laurela, ale Marcosův režim nepovolil registraci UNIDO, a proto se po komplikovaných vyjednávání UNIDO rozhodla společně s komunistickými silami volby bojkotovat. Jednalo se o první společný bojkot voleb, ve kterém Marcos neměl opozičního kandidáta, a proto volby mohly být jen těžko považovány

---

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 91

¹⁴⁸ Cortes, R. M. (1999). *cit. d.*, s. 236

¹⁴⁹ Thompson M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines. cit. d.*, s. 104

¹⁵⁰ Overholt, W. H. (1986). *cit. d.*, s. 1151

za demokratické. Jak bylo výše zmíněno, Marcos jmenoval vlastního protikandidáta ze své strany, nad kterým zvítězil.

Další příležitostí pro opozici byly parlamentní volby v roce 1984. Do té doby došlo k rozporům v UNIDO. Po smrti Moralese se postavil do čela CPP Jose Diokno, který straně navrátel její radikální směr. To vedlo k rozpadu jednotné opoziční fronty. Navíc se objevily spory i mezi představiteli UNIDO a PDP-LABANu. Jejich vzájemné neshody, založené na boji o vůdčí postavení v rámci opozice, znemožňovaly společný postup proti režimu. Marcos se na počátku 80. let potýkal s vážnými zdravotními problémy, které mu zabraňovaly naplno vykonávat svůj úřad. Při mnohých jednáních byl zastupován Imeldou. Benigno Aquino, stále v očích veřejnosti nejvýznamnější představitel opozice, byl v té době v exilu. Vzhledem k tomu, že byl dobře informován o narůstajících rozporech mezi opozicí, rozhodl se přes očekávané nebezpečí o jeho osud na Filipíny vrátit, aby vytvořil silnou opoziční stranu, která by Marcose dokázala v chystaných volbách porazit. Návrat na Filipíny mu osobně rozmlouvala i Imelda, která za tímto účelem Spojené státy navštívila, a varovalo ho, že jeho bezpečnost nebude zajištěna.¹⁵¹ Před svým odletem Aquino prohlásil: „*Oblékám si neprůstřelnou vestu, protože jsem byl z Manily informován, že bych mohl být po přiletu zastřelen. Ale víte, že pokud budu zasažen do hlavy, budu na místě mrtvý.*“¹⁵² Aquino byl ihned po svém příletu zadržen a zastřelen. Oficiální zpráva označila za viníky ozbrojené složky komunistické strany NPA, ale Marcosův režim byl tímto incidentem nezvratně poškozen. Aquinova pohřbu se účastnilo statisíce lidí, a de facto až do konce režimu probíhaly demonstrace, označované jako „*the parliament of the streets*“.

Důsledkem Aquinovy vraždy bylo veřejné vystoupení církve proti režimu, která sehrála v pádu režimu zásadní roli. Církev má dodnes na Filipínách velký vliv na společnost, a proto návštěva papeže Jana Pavla II. v roce 1981, který upozorňoval na nutnost dodržování lidských práv, měla velký symbolický význam. Biskupové začali režim otevřeně kritizovat. Po smrti Aquina poskytovali umírnění biskupové v čele s kardinálem Jaime Sinem morální podporu protivládním demonstracím.¹⁵³ Ve volbách v roce 1984 byla obnovena volební komise NAMFREL. Volebními pozorovateli se stali zejména biskupové, jeptišky a věřící lidé. NAMFREL zahrnul katolickou církev do politického procesu obrany demokracie. Demonstrací se účastnili i zástupci střední třídy, podnikatelé a členové obchodní komunity

---

¹⁵¹ Romulo, B. D. (1987). *cit. d.*, s. 174

¹⁵² Hamilton-Peterson J. (1998). *cit. d.*, s. 367

¹⁵³ Thompson, M. *The Marcos Regime in the Philippine* in Chehabi, H. E.; Linz, J. (1998). *Sultanistic Regimes*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, s. 228

Makati, která byla hlavním centrem finančních institucí.¹⁵⁴ Aquinova vražda také přiměla opozici k účasti v parlamentních volbách v roce 1984. V těchto volbách se opět výrazně projevil fenomén přeběhlictví, kdy několik členů KBL získalo dojem, že výhodnější pro ně bude se přidat na stranu opozice. Mimo KBL kandidovala UNIDO, PDP-LABAN, a aliance muslimských stran *Mindanao Alliance* (MA). Zatímco KBL se stala nepřekvapivě vítěznou stranou a získala 114 mandátů, tak režim umožnil získání mandátů i opozici. UNIDO získala 35 mandátů, PDP-LABAN 6 mandátů a MA získala 1 mandát.¹⁵⁵ Úspěch opozice byl jednak ústupkem režimu tlaku společnosti a jednak výsledkem nátlaku Spojených států, které zaštitili volební komisi NAMFREL.

Po celou dobu Marcosova režimu byla armáda jeho věrným stoupencem. Armádní představitelé byli pevně s režimem svázáni. Odvolání J. P. Enrileho a omezení vlivu F. V. Ramose na úkor F. Vera způsobilo nespokojenost armády i v jejích vysokých kruzích. Deprofesionalizace armády znemožnila mnohým mladým vojákům povýšení do vyšších hodností. V roce 1985 se zvedla vlna nepokojů na Filipínské vojenské akademii a došlo k založení *Reform the Armed Forces Movement* (RAM). Ačkoliv se jednalo o nástroj politických ambicí J. P. Enrileho, RAM navázala vztahy s generálem Ramosem, s vládou USA a s civilní opozicí.¹⁵⁶ V průběhu revoluce v roce 1986 se postoj ozbrojených složek stal zcela zásadním.

---

¹⁵⁴ Thompson M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines*. cit. d., s. 114

¹⁵⁵ Teehankee J. (2010). *Electoral Politics in the Philippines*. s. 161. [cit. 2013 – 04 - 13]. Dostupné online. (<http://www.quezon.ph/wp-content/uploads/2006/09/Electoral%20Politics%20in%20the%20Philippines.pdf>)

¹⁵⁶ Thompson, M. *The Marcos Regime in the Philippine* in Chehabi ,H. E.; Linz, J. (1998). *Sultanistic Regimes*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, s. 227

6. Pád Ferdinanda Marcosa

Volby v roce 1984 a zisk 35 mandátů stranou UNIDO, učinily ze Salvadora H. Laurela jednoznačného vítěze a představitele celé opozice. Marcosův zdravotní stav se v té době velice zhoršil a Spojené státy začaly mít obavu o výběru jeho možného nástupce, v době zvýšené aktivity NPA. Frustrace z režimu dovedla mnoho Filipínců k podpoře komunistických guerill a komunistický převrat byl nyní opravdovou hrozbou. USA po Marcosovi požadovaly, aby změnil svůj politický kurz a připravil „*půdu k pokojnému a případnému předání vlády jeho nástupci.*“¹⁵⁷ Americká administrativa tlačila na Marcosa, aby znovu nejmenoval F. Vera do funkce ministra obrany. Ver byl po Aquinově smrti vyšetřován speciální komisí z důvodného podezření ze spoluúčasti na Aquinově vraždě. Komise sice Vera osvobodila a vina byla svalena na NPA, ale Ver byl po celém světě zdiskreditován. Marcos tento požadavek odmítl. Navíc armádní experti ve Washingtonu nabyli dojmu, že Marcos by raději viděl komunistický převrat na Filipínách, než aby se dobrovolně vzdal svých osobních výhod.¹⁵⁸ Na Marcosa byl vyvíjen nátlak i ze strany Mezinárodního měnového fondu (*International Monetary Fund, IMF*). IMF podmiňoval poskytnutí další půjčky, která byla zapotřebí k vyrovnání zahraničního dluhu, liberalizací ekonomiky a zejména omezením monopolu na výrobu cukru a kokosového oleje. Marcos na mezinárodní výzvu odpověděl vyhlášením předčasných prezidentských voleb na únor roku 1986. Stejně jako Marcos, i USA se domnívaly, že volby legitimizují Marcosovu vládu v mezinárodním prostředí. V té době se už začala drolit podpora USA. Reaganova administrativa podporovala Marcosa nadále, ale mnoho amerických kongresmanů vyjadřovalo svoji podporu Corazon Aquino.

6.1 Předčasné volby

Původní plán opozice počítal s kandidaturou Salvadora H. Laurela, ale mnoho jejích členů Laurelovi nedůvěřovalo. Jeho kritici poukazovali na to, že: „...*až příliš poznal režimní politické praktiky, zákulisní jednání a handlování. Byl manipulativní a ambiciózní, a to vedlo k přesvědčení, že je až příliš takovým politikem, kterého se pokoušíme zbavit.*“¹⁵⁹ Proto byla bývalým prezidentem Filipínské university Emmanuelem V. Sorianem a neurologem Dr. Alranem Bengzonem vytvořena skupina *Convenor Group*, která měla najít sjednocujícího kandidáta opozice. Na nátlak lídra CPP José Diokna měl být kandidát i ztělesněním

---

¹⁵⁷ Bonner, *Waltzing with a Dictator*, pp. 362 – 363, 379; Bello, *Creating the Third Force*, pp. 55-59 in Thompson M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines*. cit. d., s. 140

¹⁵⁸ Overholt, W. H. (1986). cit. d., s. 1161

¹⁵⁹ Rush, “Bringing Marcos Down-III”, p. 4 in Thompson, M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines*. Yale: Yale University Press, s. 133

sociálních a národně ekonomických reforem, spolu s opozičním postojem vůči americkým základnám. Po dlouhém vyjednávání, při kterém měl velký vliv vytvořený klan Aquino-Cojuangco, byla vybrána Corazon „Cory“ Aquino jako kandidátka sjednocené opozice. V přesvědčení Laurela, aby se vzdal své kandidatury a nerozdělil opozici, měl velký podíl kardinál Sin. Kardinál kladl důraz na morální tažení Cory Aquino proti režimu, která navíc symbolizovala odkaz Benigna Aquina. Laurel jeho výzev uposlechl, ale trval na tom, aby Cory kandidovala v rámci strany UNIDO a ne PDP-LABAN a aby on byl spolukandidátem na post viceprezidenta.

Kampaň Corazon Aquino byla založena na boji mezi dobrem a zlem. Aquino měla zpočátku pověst „prosté ženy v domácnosti“, která byla naprostou fikcí. Corazon Aquino byla vysoce politizovanou osobností, která se účastnila opozičních akcí nejdříve se svým manželem a později pomáhala organizovat protirežimní demonstrace. Pocházela z jednoho z nejbohatších oligarchických klanů v zemi a její kampaň byla připodobňována k náboženské misi.¹⁶⁰ S morální podporou kardinála Sina dokázala sjednotit nejrůznější skupiny obyvatel od věřících, přes podnikatele, bývalé politické představitele, opoziční skupiny a dokonce si získala i tichou podporu komunistické strany, která jako jediná volby bojkotovala. Corazon Aquino, Laurel a kardinál Sin cestovali po celé zemi a prezentovali až zázračné sjednocení opozice. Ve skutečnosti byla opozice rozdělena ve stranách UNIDO a PDP-LABAN, jejichž členové mezi sebou soupeřili o přízeň voličů v chystaných komunálních volbách, které byly nakonec zrušeny.

Marcos svoji kampaň založil na poučení se z voleb v roce 1984. Rozhodl se zaměřit na ty regiony, ve kterých opozice uspěla. Došlo k nárůstu teroru vůči opozici a k masivnímu uplácení. Odhaduje se, že Marcos použil asi 500 miliónu USD k uplácení voličů, tzn., že v průměru bylo použito na každého voliče 2,50 až 3 USD. Marcos si jako svého spolukandidáta na post viceprezidenta vybral Artura Tolentiho. Jeho volba byla posvěcena Imeldou, která se obávala výběru silného kandidáta, který by se pro ni mohl stát soupeřem. Tolentino, nezkušený a neoblíbený politik, pro ni nepředstavoval žádné riziko. Během kampaně ztratila Marcosova vláda jednotu. Marcos byl nemocen a nechtěl slyšet špatné zprávy, které mu také premiér Virata nesdělával. Virata, který současně zastával i post ministra financí, nespolupracoval s guvernérem Centrální banky. To bránilo v jakémkoliv postupu při řešení ekonomické krize. Všichni čelní představitelé se obávali Imeldy, která sama zastávala 14

---

¹⁶⁰ Hamilton-Peterson, J. (1998). *cit. d.*, s. 383

funkcí, které tak nemohly být ani z poloviny vykonávány.¹⁶¹ Elita byla demoralizovaná více, než kdykoliv před tím, a hledala útočiště v zahraničí. Marcosův režim tak nebyl schopný reagovat na finanční a bezpečnostní hrozby.

Volby se konaly 7. února 1986. Na jejich průběh vedle režimního COMELEC dohlížela komise NAMFREL. Velká část jejich pozorovatelů byla z řad církevních. Den před volbami se konala Katolická konference filipínských biskupů, na které bylo vydáno stanovisko, že Marcos ztratil právo vládnout, a to nejen z právního, ale také i z morálního hlediska. Imelda se pokoušela biskupy přesvědčit, aby své prohlášení nezveřejňovali a Marcos kontaktoval arcibiskupa Ricarda Vidala, aby si uvědomil dopad tohoto výroku na volební proces. Manželský pár ale nebyl vyslyšen a morální vítězství opozice tím bylo zajištěno.¹⁶² Volby se konaly pod dohledem 130 zahraničních pozorovatelů, jejichž přítomnost oslabila i tak masivní zfalšování volebního procesu. Ještě týden po volbách nebyly známy volební výsledky. COMELEC prohlásil za vítěze voleb Marcose, zatímco NAMFREL prohlásil Cory za vítězku voleb. Věrohodnost výsledků COMELEC byla znehodnocena, když 28 jejich členů vystoupilo s protestem, že na ně byl kladen nátlak, aby volební výsledky zmanipulovali.

Rozhodující moment nastal v parlamentu, kde měl Marcos většinu hlasů. Předseda dolní komory Nicanor Yniguez odmítl protesty opozičních představitelů a 20. února prohlásil Marcose za oficiálního vítěze voleb. Opoziční představitelé opustili jednání parlamentu a prohlásili Corazon Aquino za vítězku voleb. Ta vyzvala veřejnost v parku José Rizala k vyvolání občanských nepokojů a k bojkotu státních bank, médií a všech institucí napojených na režim.¹⁶³

6.2 Revoluce EDSA

V důsledku zfalšovaných voleb probíhaly po celé zemi demonstrace, kterých se Corazon Aquino účastnila. Za této situace se zdály pravděpodobné čtyři scénáře. Jako první scénář vývoje událostí se jevila možnost donutit Marcose k odstoupení skrze rozsáhlé občanské nepokoje. Druhou možností byl vojenský převrat vedený reformní složkou armády RAM, v čele s Enrilem. RAM ve spolupráci v F. Ramosem takové povstání plánovali na prosinec roku 1985. Plán spočíval v obsazení královského paláce Malacanang. Současně v té době měla být obsazena budova televizního a rádiového vysílání. Pokud by povstání dopadlo

---

¹⁶¹ Overholt, W. H. (1986). *cit. d.*, s. 1159

¹⁶² Thompson M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines. cit. d.*, s. 153

¹⁶³ Cortes R. M. (1999). *cit. d.*, s. 245

úspěšně, měl se Ramos stát vrchním velitelem ozbrojených sil a Enrile se měl postavit do čela přechodné civilní vlády, která by do dvou let připravila zemi k volbám. Plán byl podporován CIA, která přesvědčila konzervativní senátory o nutnosti podpořit vojenské povstání na základě neustále zmiňované komunistické hrozby.¹⁶⁴ Po vyhlášení předčasných voleb bylo od povstání upuštěno. Opětovně se o něm začalo hovořit v lednu 1986, kdy velká část opozice nabývala dojmu, že vojenské povstání bude jedinou možností jak Marcose svrhnout. RAM jednalo s Corazon Aquino, která byla v tomto postupu velice obezřetná. Obávala se vojenské vlády. RAM bylo také ve styku s kardinálem Sinem, od kterého očekávalo, že bude schopen mobilizovat velké množství církevních hodnostářů, proti kterým filipínská armáda nebude z morálního hlediska ochotná zasáhnout.

Třetím možným scénářem se jevila možnost opětovného vyhlášení stanného práva, která by umírněné opozici nedávala jinou možnost, než se spojit s NPA. Po prozrazení vojenského spiknutí nastal čtvrtý scénář, kdy RAM odstoupilo od svého plánu, veřejně se postavilo Marcosovu režimu a jeho členové doufali, že je civilní obyvatelstvo ochrání před zásahem vojenských jednotek. Vojenské spiknutí bylo Spojenými státy podporováno, ale také pravděpodobně prozrazeno. Některé zdroje uvádí, že Ver získal jednoho z povstalců na svoji stranu, a ten plán prozradil.¹⁶⁵ Jiné zdroje uvádějí, že Reagan, senátor Paul Laxalt, který byl osobně Reaganem vyslán na Filipíny, aby monitoroval situaci, a ředitel CIA William Casey plán vojenského povstání Marcosovi prozradili v domnění, že další Marcosovo vítězství ve volbách opozici umlčí, a krize bude zažehnána.¹⁶⁶ Po odhalení spiknutí se Enrile rozhodl 22. února pozvat na vojenské ústředí *Camp Aguinaldo* F. Ramose a společně vyhlásili povstání proti Marcosově vládě. Vojenské ústředí bylo záměrně vybraným místem, neboť to bylo pro tanky stěží dostupné místo, a Enrile věděl, že pokud dojde k boji, bude to dlouhý a krvavý střet, který by ve světě Marcosův režim zcela zdiskreditoval. Marcos, dle rady generála Vera, vojenské jednotky ten večer nepovolal. Církevní rádio *Veritas* pobízelo během celé noci občany, aby se shromáždili kolem *Camp Aguinaldo*, a vytvořili civilní štít proti armádním jednotkám. Tisíce lidí zaplavilo hlavní třídu vedoucí k vojenskému ústředí, tzv. *Epifanio de los Santos* (EDSA). Do *Camp Aguinaldo* přijela Corazon Aquino, která v té době cestovala po zemi a organizovala demonstrace. Přesně jak Enrile doufal, církevní představitelé se postavili do prvních řad. V momentě, kdy k demonstrujícímu davu přijely tanky, jeptišky klečely na

---

¹⁶⁴ Hamilton-Peterson, J. (1998). *cit. d.*, s. 384

¹⁶⁵ Thompson, M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines. cit. d.*, s. 156

¹⁶⁶ Hamilton-Peterson, J. (1998). *cit. d.*, s. 385

kolenou s růženci, biskupové zvedali nad hlavu kříže a mladí lidé rozdávali vojákům žluté květiny, které se staly symbolem revoluce. Během několika dní došlo ke zběhnutí podstatné části vojáků. Zásadním se stal vliv F. Ramose, který dokázal část filipínské armády přimět na stranu demonstrujících. Třetí den nepokojů byly na Marcosův rozkaz povolány helikoptéry, které měly na Camp Aguinaldo, spolu s Camp Crame, kam se revoluce rozšířila, svrhnout bomby. Právě Ramosova intervence přesvědčila piloty, aby na civilní obyvatelstvo nezaútočili, ale naopak zaútočili na královský palác.¹⁶⁷ V tento moment Reagan pověřil Paula Laxalta, aby zavolal Marcosovi a oznámil mu, že nesmí použít vojenské síly proti demonstrujícím davu. Laxalt Marcosovi do telefonu oznámil, že: „*Myslím, že byste měl odstoupit. Váš čas nastal.*“. Po dlouhé odmlce Marcos prohlásil: „*Jsem velice, velice zklamaný.*“.¹⁶⁸ Výrazem zklamaný měl na mysli podvedený. Domníval se, že ačkoliv 90 % armády dezertovalo, bude mu Washingtonem povoleno proti demonstrujícím zasáhnout a bude mu poskytnuta americká vojenská pomoc. Ferdinand Marcos spolu s rodinou a generálem Verem opustili v americké helikoptěře královský palác 26. února 1986. Původně chtěl být Marcos odvezen do své rodné provincie Ilocos, kde chtěl postavit armádu a vrátit se do královského paláce. Americká helikoptéra ho dopravila na vojenskou základnu, odkud odletěl na Haiti, kde strávil zbytek svého života. Tím byl Marcosův režim svržen a Filipíny čekala velice náročná konsolidace nového režimu.

---

¹⁶⁷ Cortes, R. M. (1999). *cit. d.*, s. 246 - 247

¹⁶⁸ Hamilton-Peterson, J. (1998). *cit.d.*, s. 392

7. Konsolidace demokracie

Po odstranění Ferdinanda Marose převzala Corazon Aquino zemi sužovanou mnoha problémy. Ekonomická situace byla nejhorší od doby druhé světové války a Filipíny byly jednou z nejvíce zadlužených zemí na světě. Marcosova arbitrární moc vytvořila institucionální vakuum, které bylo potřeba co nejdříve zaplnit. Asi největším dědictvím Marose byla zpolitizovaná armáda, která představovala pro konsolidaci demokracie velké bezpečnostní riziko. Corazon Aquino založila Komisi pro lidská práva (*Presidential Commission on Human Rights*, PHCR), která měla vyšetřit porušování lidských práv, zejména ze strany filipínské policie. Proti tomu se velice výrazně postavila armáda a F. Ramos podkopával efektivitu PHCR. Po smrti jejího představitele se komise rozpadla. Dva roky po svržení Marose vydala Amnesty International zprávu, ve které uvádí, že ani jeden z armádních či policejních úředníků nebyl obviněn z trestného činu spáchaného během Marcosova režimu.¹⁶⁹

Jedním z velkých problémů bylo působení komunistických guerill NPA. Corazon Aquino zahájila mírová jednání s představiteli NPA, se Saturem Ocampem a Antoniem Zumelem, již v červnu 1986. Ačkoliv Ocampo i Zumelel jednání prodlužovali, tak v listopadu přistoupili na 100 dní trvající klid zbraní. Dohoda byla přerušena smrtí jednoho z jejich členů, který byl zabit vojáky RAM na protest proti jednáním, ale nakonec byl klid zbraní dojednan na 60 dní. Aquino věděla, že rozhodně nedojde ke složení zbraní všech členů, a proto vyhlásila, že pokud bude klid zbraní přerušen bez zavinění její administrativou, povolá všechny armádní síly proti vzbouřencům.¹⁷⁰ S pádem režimu začalo také docházet k postupné erozi podpory obyvatel NPA. Z původních asi 30 000 členů v roce 1986 se odhaduje, že v roce 1992 tvořilo NPA asi 13 500 členů.¹⁷¹ Komunističtí představitelé se sami zdiskreditovali násilnými činy a několik vedoucích členů komunistické strany CPP bylo zatčeno. K poklesu podpory razantně přispěla i demokratizace Filipín, a proto se zdá, že úspěch komunistického hnutí na Filipínách byl spíše protestem proti Marcosovu režimu, než opravdovou podporou komunismu.

---

¹⁶⁹ Cited in John Andrews, „The Philippines: A Question of faith“, *Economist*, May 7, 1988, p. 12 in Thompson, M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines*. Yale: Yale University Press, s. 173

¹⁷⁰ Villegas, B. M. (1987). The Philippines in 1986: Democratic Reconstruction in the Post-marcos Era, *Asian Survey*, Vol. 27, č. 2, s. 197

¹⁷¹ Thompson, M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines.*, cit. d., s. 175

Podobná dohoda byla uzavřena i s Nurim Misuarim, představitelem muslimské národní fronty MNLF. Výsledkem jednání bylo začlenění Autonomního regionu muslimů na Mindanau (Autonomous region of Muslim Mindanao, ARMM) do filipínské ústavy v roce 1987. Mezi filipínskou vládou a MNLF byly podepsány v průběhu 90. let ještě dvě mírové smlouvy, které stvrzovaly autonomní postavení 13 muslimských provincií. Muslimské hnutí se v té době přetransformovalo do podoby klasické politické opozice a jen malá část požadovala úplnou separaci.

7.1 Kabinet Corazon Aquino

Prvním krokem kabinetu bylo anulování ústavy z roku 1973 a zrušení parlamentu IBP. Kabinet působil od února 1986 do listopadu 1986. Jednalo se o nestabilní koalici, utvořenou z opozičních představitelů a armádních rebelů v rámci složky RAM. Salvador H. Laurel byl viceprezidentem a současně byl jmenován ministrem zahraničních věcí. J. P. Enrile byl jmenován do funkce ministra obrany a F. Ramos se stal náčelníkem generálního štábu filipínské armády. Aquilino Pimentel, jeden z čelních představitelů strany PDP-LABAN, byl jmenován do funkce ministra pro místní rozvoj. Počátkem března Pimentel požadoval resignaci všech komunálních úředníků, kteří byli zvoleni za Marcosova režimu a představovali riziko pro nově vznikající režim.¹⁷² Jmenování jejich nástupců bylo provázeno rozpory. Enrile obvinil Pimentala, že favorizoval zejména členy PDP-LABAN.

Během dvou měsíců Aquino založila ústavní komisi *Constitutional Commission* (CONCOM), která se skládala z 50 členů. Jejím účelem bylo připravit novou ústavu k ratifikaci. Členové byli vybráni z geograficky hlavních částí Filipín a zároveň to byli reprezentanti rolníků, dělníků, žen a muslimské menšiny. Její kritici napadali CONCOM s tím, že se jedná o členy filipínské elity, kteří byli z velké části podporovateli Corazon Aquino. Důkazem může být, že komise schválila žádost prezidentky, aby jí byl prodloužen mandát až do roku 1992 a nekonal se nové prezidentské volby, jak to požadoval Enrile. V pořadí čtvrtá ústava Filipínské republiky byla v lednu 1987 schválena v lidovém referendu 77 % voličů.¹⁷³ Ústava navazovala na konstituci z roku 1935. Zavedla prezidentský model vládnutí a vychází z dělby moci na exekutivu v čele s prezidentem, legislativu svěřenou do rukou dvoukomorového Kongresu a soudní moc v čele s Nejvyšším soudem. V ústavě je zakotven systém *checks and balances*. Na základě ústavy prezident vykonává funkci vrchního velitele ozbrojených sil a má pravomoc jmenovat ministry, velvyslance, konzuly a

---

¹⁷² Cortes, R. M. (1999). *cit. d.*, s. 258

¹⁷³ Robinson, T. W. ed. (1991). *cit. d.*, s. 178

vyšší armádní úředníky. Jmenování prezidentem je podmíněno souhlasem jmenovací komise *Commission on Appointments*, složené z členů obou komor. Ústava dále omezuje právo prezidenta vyhlásit stanné právo, neboť k tomu je zapotřebí souhlas Kongresu. Prezident i viceprezident jsou voleni systémem relativní většiny na šest let bez možnosti znovuzvolení. Horní komora, tj. Senát, je složena z 24 zástupců, volených na šestileté funkční období s možností jednoho znovuzvolení. Polovina křesel Senátu je volena každé tři roky. Dolní komora, tj. Sněmovna reprezentantů, je složena z 214 poslanců, kteří byli do roku 1995 voleni systémem relativní většiny na období tří let s možností dvojího znovuzvolení. V roce 1995 proběhla reforma volebního systému, která zaváděla, že 20 % mandátů musí být rezervováno pro zástupce dělníků, rolníků a chudého obyvatelstva, zvolených skrze stranické kandidátky.¹⁷⁴ Reforma byla provedena za účelem zvolení i jiných zastupitelů, kteří nepocházejí z elitních oligarchických kruhů. V ústavě byl zakotven termín voleb do Kongresu na druhé pondělí v květnu, přičemž první volby do Kongresu proběhly v květnu 1987. K synchronizovaným volbám prezidenta, volbám do Kongresu a komunálním volbám mělo dojít v roce 1992.¹⁷⁵

Dalším krokem ustaveného kabinetu bylo vytvoření komise *Philippine Commission on Good Government* (PCGG). V jejím čele stanul Jovito Salonga, bývalý představitel Liberální strany a jeden z hlavních představitelů strany PDP-LABAN. PCGG obstavila 260 podniků, zahrnující i ty největší v zemi, na základě podezření, že jsou vlastněny Marcosem, jeho rodinou, nebo jeho spojenci.¹⁷⁶ Tento krok vyvolal napětí i mezi členy vládního kabinetu, kteří měli sami svůj majetek v těchto podnicích. Samotný kabinet byl sužován vzájemným bojem mezi Corazon Aquino a armádními představiteli v čele s J. P. Enrilem. Soupeření se projevilo při ratifikaci ústavy. Aquino a její podporovatelé apelovali na lid, že schválením ústavy de facto hlasují pro vládu Corazon. Její slogan zněl: „*Yes to Cory! Yes to Democracy! Yes to the Constitution!*“. Slogan jejich odpůrců zněl: „*No to Cory! No to Communism! No to Constitution!*“.¹⁷⁷ Ratifikace ústavy se tak ve skutečnosti stala hlasováním o setrvání Cory Aquino v prezidentském úřadu. Po schválení ústavy byl Enrile „uvězněn“ ve vládě „tetičky Cory“, jak byla někdy nazývána, až do roku 1992. Pocit nedostatečného ocenění za vyhlášení protestu proti Marcosovi se posléze projevil v řadě protivládních povstání. Postoj armády byl

---

¹⁷⁴ Šanc D.; Ženíšek M. et al. (2009). *cit. d.*, s. 149

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 246 - 247

¹⁷⁶ Thompson, M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines. cit. d.*, s. 167

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 170

jasně vyjádřen i během ústavního referenda, ve kterém 60 % vojáků hlasovalo proti přijetí ústavy.¹⁷⁸

V květnu proběhly legislativní volby, během kterých se projevilo soupeření i mezi stoupenci Cory Aquino, která zastřešovala obnovenou Liberální stranu a jednu z opozičních stran bývalého režimu PDP-LABAN. Liberální stranu vedl Jovito Salonga a v čele PDP-LABAN stál bratr Cory Aquino José „Peping“ Cojuangco. Problémem bylo, že Corazon Aquino nevyjádřila jasnou podporu ani jedné ze stran a snažila se zůstat neutrální. Ovšem v prezidentském systému, kde filipínské politické strany jsou tradičně institucionálně slabé a mobilizují se zejména v období voleb, představovala snaha o nadstranickost problém. V několika obvodech postavily obě z koaličních stran své kandidáty, což vedlo k rozdělení hlasů stoupenců Cory Aquino a umožnilo to výhru opozice v některých volebních obvodech. Ten samý problém se objevil v komunálních volbách v lednu 1988.¹⁷⁹ Přesto dokázaly koalující strany podporující Cory Aquino vyhrát většinu v obou komorách. Jednalo se o strany *Laks ng Bansa* (alianci Corazininých nejbližších politických skupin), PDP-LABAN, UNIDO, Liberální stranu, regionální strany a nezávislé kandidáty. Dohromady získala tato formace 149 křesel z 214 a bylo za ní zvoleno 22 senátorů z 24.¹⁸⁰ Mezi opozičními představiteli uspěli jednak nezávislí kandidáti, a jednak bývalí politici v rámci obnovené Národní strany. Dále se jednalo o kandidáty Marcosovy strany KBL, která nebyla zakázána, pouze se postupem času rozdrobila na několik politických subjektů. Marcosův ministr zemědělství Blas Ople založil *Partido nacionalista ng Pilipinas* (PNP) a bývalý Marcosův premiér reorganizoval stranu KBL, za kterou v roce 1992 kandidovala na post prezidenta Imelda Marcos a získala 10,3 % hlasů.¹⁸¹ V rámci parlamentních voleb došlo k posunu na levici. Část členů komunistické strany chtěla využít nově vzniklý demokratický prostor a postavila se proti bojkotu voleb. Bývalý předseda strany CPP José M. Sison založil politickou stranu *Partido ng Bayan* (PnB), která reprezentovala extrémní levici ve stranickém spektru. V levém středu zaujala místo strana *Bansang Nagkakaisa sa Diwa at Layunin* (BANDILA) v čele s bratrem zavražděného Benigna Aquina Agapitem Aquinem. Pravý střed reprezentovala Liberální strana vedená J. Salongou. V samém středu pak stály strany PDP-

---

¹⁷⁸ Hernandez, C. G. (1987). The Philippines in 1987: Challenges of Redemocratization, *Asian Survey*, Vol. 28, č. 2, s. 231

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 232

¹⁸⁰ Thompson M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines.*, cit. d., s. 1171

¹⁸¹ Teehankee J. (2010). cit. d., s. 167

LABAN a UNIDO.¹⁸² Přes dynamický rozvoj stranického systému, se stále jednalo o neinstitucionalizované strany, které se neagregovaly dle organizovaných zájmů či nějaké ideologie, ale jejich hlavním tmelem byly politické ambice jednotlivců a mezilidské kontakty.¹⁸³ Politické strany byly tvořeny rodinnými klany, které koncentrovaly moc do svých rukou a vrátily filipínskou politiku do svých starých kolejí.

7.2 Program vlády Corazon Aquino

Aquinina vláda se zpočátku zaměřila na obnovení ekonomiky, vládní reformu, vypořádání se s komunistickými guerillami a muslimským separatismem. Vládní program měl za cíl zmírnění chudoby, vytvoření nových pracovních míst a narovnání sociální nespravedlnosti. Filipínská společnost má vysoce elitní charakter. Na základě výzkumu provedeného v roce 1985 bylo zjištěno, že 30 miliónu lidí z celkové populace 56 miliónu obyvatel žije pod hranicí chudoby.¹⁸⁴ Filipínská ekonomika je založena z velké části na zemědělství. Proto byla jednou z nejvíce požadovaných reforem po pádu Marose pozemková reforma. Aquino vydala proklamaci týkající se agrární reformy *Comprehensive Agrarian Reform Program* (CARP), ale konkrétní vypracování nechala provést Kongresem. Kongres ani po roce nebyl schopen navrhnout reformu, kterou by schválil.¹⁸⁵ Proti pozemkové reformě se začaly bouřit oligarchické rodiny, včetně bratra Cory José Cojuangca. Několik vlastníků půdy utvořilo soukromé armády a hrozilo vyvoláním občanské války.¹⁸⁶ K nim se přidal i Enrile, který tím chtěl podrýt důvěru vlády Corazon Aquino. Pozemková reforma tak byla několikrát odložena, stejně jako v období před Marcosovým režimem. Stejná situace nastala při rozbití státních monopolů, jejichž noví představitelé se nechtěli vzdát svých výhod. Elitní charakter filipínské společnosti a vysoká míra korupce jsou stálými problémy filipínské demokracie.

7.3 Protivládní povstání

Snad žádná ze zemí třetí demokratizační vlny nečelila po převratu tolika protivládním povstáním, vedených různými složkami armády, jako vláda Cory na Filipínách. Její vláda ustanovila zcela nové výcvikové středisko, které mělo posilovat jednak profesionalismus a jednak bojové schopnosti filipínské armády. Hlavním úkolem armády bylo vypořádat se

---

¹⁸² Villegas, B. M. (1987). *cit.d.* s. 203 - 204

¹⁸³ Šanc D.; Ženíšek M. et al. (2009). *cit. d.*, s. 151

¹⁸⁴ Robinson, T. W. ed. (1991). *cit. d.*, s. 218

¹⁸⁵ Hernandez, C.G. (1987). *cit. d.*, s. 235

¹⁸⁶ Thompson, M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines.*, *cit. d.*, s. 174

vzbouřenci z řad komunistických guerill NPA. Takový boj, je bojem politickým a armádní představitelé často vede k názoru, že by ozbrojené síly měly vstoupit do politiky. Proto musela být armáda co nejvíce zaměstnána a status jejích představitelů nemohl být ohrožen. Do konce roku 1987 přesunula vláda Corazon štáby mnoha divizí a brigád z měst do venkovských oblastí, aby se tam mohly účinněji postavit komunistickým vzbouřencům¹⁸⁷ a zároveň tím byla rozptýlena koncentrace vojenských sil ve městě. Přesto se armáda zapojila do několika povstání. Zpolitizovaná armáda byla ústavou podřízena civilní moci. Prezident byl hlavní velitel armády a jmenování vyšších důstojníků náleželo do jeho pravomoci na základě souhlasu jmenovací komise. Navíc bylo v ústavě explicitně vyjádřeno omezení participace armády na politickém vedení.¹⁸⁸

Celkem došlo na Filipínách k sedmi významným protivládním povstáním. Většina z nich byla vedena Marcosovými stoupenci, kteří byli několikrát podpořeni členy reformní složky armády RAM, nebo samotnými členy RAM. Je nutné zdůraznit, že povstání vedené před a po schválení ústavy měla rozdílný charakter. První povstání proběhlo v červnu 1986 v Manila hotelu, kde právě pobývala Cory Aquino. Marcosovi stoupenci prohlásili Marcosova kandidáta na viceprezidenta Artura Tolentina za prezidenta. Vlna odporu a ultimátum Aquininy vlády povstání rychle ukončily. Druhé povstání mělo být provedeno jednotkami RAM, ale F. Ramos ho včas odhalil a odvrátil ho, čímž posílil roli vlády. Z podezření, že Enrile se povstání účastnil, byl ze svého úřadu odvolán a ministrem obrany se stal F. Ramos, jehož působení ve vládě s ohledem na další povstání bylo stěžejní. Corazon Aquino zajistil většinovou podporu armády, vyjma členů RAM a Marcosových loajalistů. Vedení RAM bylo zreorganizováno. Třetí povstání bylo provedeno v lednu 1987, těsně před ratifikací ústavy, a usilovalo o zablokování chystaného referenda. K posledním povstáním před legislativními volbami došlo v dubnu 1987, kdy lojalisté osvobodili tři vzbouřence z vězení Bonifacio, kteří byli zatčeni za podíl na předešlých vzpouřích.¹⁸⁹ Všechna tato povstání se stavěla proti nelegitimnosti vlády a usiloval o její svržení před schválením ústavy a před potvrzením jejího úřadu ve volbách. Po té, co se lojalisté přestali snažit o masovou podporu a začali usilovat o získání podpory armádních složek, staly se povstání více násilnými. Prvním mohlo být Ramosem zmařené povstání v červenci 1987, při kterém mělo dojít k obsazení letiště Benigna Aquina. V srpnu 1987 zaútočili jednotky RAM na královský palác Malacanang a v prosinci

---

¹⁸⁷ Huntington, S. P. (1991). *cit. d.*, s. 237 - 239

¹⁸⁸ Robinson, T. W. ed. (1991). *cit. d.*, s. 181

¹⁸⁹ Thompson, M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines. cit. d.*, s. 168

1989 došlo ke vzpoře na vojenské základně Aquinaldo, která byla vedena RAM a podporovaná lojalisty. Útok na královský palác si vyžádal 53 životů a přes 200 zraněných. Nespokojený S. H. Laurel toto povstání veřejně podpořil, a proto byl odvolán ze své funkce ministra zahraničí. Protože ze svého postu viceprezidenta nemohl být propuštěn, sloužil po zbytek volebního období do roku 1992 jako jeden z největších odpůrců Cory Aquino. Povstání na vojenské základně skončilo smrtí 76 osob a zanechalo přes 500 zraněných.¹⁹⁰ Plukovník Gregorie „Gringo“ Honasan stál v čele převážné části povstání. Po vzpoře v roce 1989 byl uvězněn a v roce 1992 novým prezidentem F. Ramosem amnestován a v roce 1995 se stal senátorem.

V průběhu všech povstání, a zejména posledních dvou, sehrály významnou roli Spojené státy, které měly velký zájem na udržení stabilní situace v zemi. Z vojenské základny *Clark Air Base* byly povolány letadla, která zasáhla proti vzbouřencům před královským palácem. Armáda USA do jisté míry zastupovala a cvičila zkorumpovanou a neprofesionální filipínskou armádu. Spojné státy podporovaly vládu Cory Aquino, a proto muselo být povstalcům dopředu jasné, že je jejich šance na úspěch minimální. Například plukovník Honasan bagatelizoval vyjádření prezidenta Reagana o výslovné podpoře stávající vlády a doufal, že po úspěšném vojenském převratu se dočká od Spojených států podpory a uznání.¹⁹¹ Jedním z impulsů, proč Spojené státy zasahovaly do vnitropolitického dění, bylo téma vojenských základen. Je nutné zdůraznit geopolitickou polohu Filipíny. Letadla a lodě armády Spojených států měly z tamních základen rychlý přístup do západního Pacifiku, Jižního Čínského moře a do Indického oceánu, který byl vždy v geopolitickém myšlení považován za stěžejní místo. Během Vietnamské války i studené války se tyto vojenské základny staly zcela zásadními a v roce 1991 měla vypršet smlouva o jejich pronájmu. Senát, který by musel prodloužení smluv schválit, zaujal jednoznačně negativní stanovisko, ve kterém byl podpořen všeobecným míněním. To donutilo Cory odmítnout návrh na prodloužení smlouvy o vojenských základnách a došlo ke stažení amerických vojsk. V roce 1992 přeměnil F. Ramos základny na ekonomické zóny a v roce 1998 byla mezi Filipínami a Spojenými státy uzavřena dohoda o bezpečnosti v regionu, která zahrnovala přítomnost amerických vojenských plavidel a společná vojenská cvičení.¹⁹²

---

¹⁹⁰ Cortes, R. M. (1999). *cit. d.*, s. 262

¹⁹¹ Bacho, P. (1988). U. S. – Philippine Relations in Transition: The Issue of the Bases. *Asian Survey*, Vol. 28, č. 6, s. 654

¹⁹² Svačina, P. Filipíny? Druhý cíl americké války proti terorismu. *Global Politics* [online]. 2002. [cit. 2013-05-03]. Dostupné online: (<http://www.globalpolitics.cz/clanky/filipiny>)

8. Přejchod k demokracii na Filipínách v rámci třetí vlny

8.1 Analýza režimních aktérů

Přejchody k demokracii jsou dány relevancí čtyř aktérů, kterým byla věnována pozornost v teoretické části práce. Jedná se o zastánce tvrdé linie a reformátory na straně režimu, a o umírněnou a radikální opozici. V případě sultanistických režimů je tvrdá linie zosobněna jejich představitelem a úzkým okruhem jeho nejbližších. Jedná se o malou skupinu jednotlivců, kteří vědí, že svůj statut si mohou udržet jedině v rámci daného režimu, a že pokud dojde k jeho pádu, čeká je odsouzení, či v možná v lepším případě vyhnanství. Proto byli Marcos s Imeldou ochotni přistoupit k vyhlášení voleb a později k odvolání stanného práva pouze na nátlak Spojených států a až do roku 1984 opozici nepřiznali žádný úspěch. Problémem sultanistických režimu je, že na základě velice úzké základny režimu nezbývá prostor pro reformátory, kteří by se zasadili o liberalizaci režimu a začali by vyjednávat s umírněnou opozicí. Odvolání stanného práva, omezení cenzury, odstranění zákazu cestování a následný vývoj, který vyvrcholil v roce 1984, kdy opozice získala křesla v parlamentu, by se dalo charakterizovat jako období liberalizace režimu, která je v sultanistických režimech velice nepravděpodobná. Navíc tyto kroky nebyly vedeny reformátory, ale samotným Marcosem. Je však nutné si uvědomit, že tento režimní pohyb se udál pouze na základě nátlaku Spojených států. Marcos sám nikdy neusiloval o liberalizaci režimu a přiznání části politické moci opozici. Pokud by Marcos nebyl klientem Spojených států, a pokud by se mu podařilo udržet ekonomický růst a nestal by se závislý na mezinárodní finanční pomoci, nikdy by předčasné prezidentské volby nevyhlásil a s největší pravděpodobností by bylo vyhlášeno opět stanné právo. Za reformátory režimu by se mohli považovat jeho bývalí stoupenci, především bratři Laurelovi a několik dalších přeběhnuvších politiků. Ovšem ti byli z vládnoucí elity přímo vyloučeni a ze dne na den se z nich stali představitelé opozice. Proto jediný představitel, který se ocitl v roli reformátorů, je generál Fidel Ramos, za kterým stála velká část armády. Až do veřejného protestu proti Marcosovi zastával funkci policejního ředitele. Jeho pravomoci byly sice postupně omezovány na úkor ministra obrany generála Vera, ale přesto to byl stále vysoce postavený člen Marcosova režimu. Navíc na základě svázání ozbrojených složek s režimem, byla armáda hlavní oporou režimu, a proto její změna postoje a vyjednávání z opozicí i staví do role reformátorů.

Největší úlohu sehrála v přechodu k demokracii na Filipínách umírněná opozice. Ačkoliv mezi umírněnou opozicí panovaly neshody, protože nikdo nevěděl, jaké bude jeho

postavení v následném režimu, dokázala opozice aspoň navenek působit jednotným dojmem. Podstatným momentem byla shoda na jednom prezidentském kandidátovi. Podstatným rysem přechodu byl fakt, že Marcosův režim se snažil po celou dobu alespoň navenek postupovat dle ústavních pořádků, ač v případě volby zákonodárného shromáždění se jednalo spíše o *ruber stamp* (tj. o formální udělení moci instituci, která de facto žádnou výkonnou moc nemá). Takový postup vytvářel prostředí, kde platila alespoň nějaká pravidla, a to nejspíše dopomohlo ke sjednocení opozičních skupin. Radikální opozice představovaná komunistickou stranou a její ozbrojenou složkou NPA sice byla hrozbou, ale dodnes se vedou spekulace, jak moc reálná její hrozba byla. Její největší přínos spočíval ve vyděračském potenciálu ve vztahu umírněné opozice a Spojených států. Pokaždé, když se představitelé umírněné opozice pokoušeli navázat dialog, Spojené státy, nejčastěji skrze agenty CIA, poskytly opozici finanční zdroje, nebo přiměly Marcosa k uvolnění režimu. Na základě vysoké penetrace všech státních institucí, malé závislosti na společnosti a naopak vysoké závislosti režimu na mezinárodním hegemonovi, došlo na Filipínách k revoluci, při které se deprofesionalizovaná armáda neopovážila proti demonstrujícímu davu zasáhnout. Vysoká závislost na Spojených státech způsobila, že vojenští představitelé neměli natolik silné postavení, aby se chopili moci, a USA jednoznačně podpořily vznik civilní vlády v čele s Corazon Aquino.

8.2 Zasazení přechodu do teoretického rámce

V teoretické části práce byla věnována pozornost různým teoriím přechodů k demokracii. Ve Stepanově pojetí by konec Marcosova režimu odpovídal zřejmě nejvíce kategorii „ukončení režimu tlakem ve společnosti“, do které Stepan řadí pád komunistického režimu v Československu a v Polsku. Avšak jak již bylo zmíněno, tato klasifikace je problematická v udržení si své typologické čistoty při porovnání s určitou historickou zkušeností. Při Marcosově pádu měla zásadní vliv na vývoj situace armáda a zejména pak monitorování situace zvnějšku ze strany Spojených států. V Československu i Polsku byl přechod k demokracii provázen kooperací režimu a opozice, což v případě Filipín nikoliv.

Další zmíněná typologie P. C. Schmittera a T. L. Carl je pro zařazení konce sultanistického režimu na Filipínách vhodnější. Vzhledem k tomu, že typologie je postavena na definování aktérů a jejich strategií, lze vhodněji filipínský přechod kategorizovat. Z podstaty sultanistických režimů jsou přechody zahájené elitou režimu, tj. pakt a vnucení téměř vyloučeny. Žádný kompromis ze strany režimu není možný, protože režim postavený na jedné osobě nemůže na žádný kompromis přistoupit. Reforma je spojena s iniciativou mas, která si vynutí na elitě kompromisní řešení. Ovšem to se na Filipínách nestalo. Marcos

k žádnému kompromisnímu řešení nepřistoupil, a naopak, pokud by nebyl donucen Spojenými státy odstoupit a pokud by měl dostatečnou oporu v armádě, došlo by nejspíše k násilnému zásahu. Násilné řešení je typickým rysem revoluce, při které povstanou masy a silou odstraní představitele režimu. Ale během revoluce EDSA k žádnému násilí nedošlo, proto ani revoluce není zcela vhodným typem pro vyústění Marcosova režimu. Na druhou stranu, typologie Schmittera a Carlové, na rozdíl od Stepanovy typologie, poskytuje možnost, umístit odchod od starého režimu do pomyslného vakua mezi čtyři ideální typy (viz. Tab. 2):

Tab. 2: Typy přechodů podle Carlové a Schmittera

	KOMPROMIS (multilaterální)	<i>Strategie</i>	SÍLA (unilaterální)
ELITY <i>Aktéři</i>	PAKT Španělsko		VNUCENÍ Brazílie
MASY	REFORMA Polsko	Filipíny	REVOLUCE Nikaragua

Zdroj: Carl and Schmitter, 1975, s. 275 in: Dvořáková V. – Kunc J. (1994). O Přechodech k demokracii, s. 58 (doplněno)

Některé přechody k demokracii z velké části odpovídají čtyřem ideálním typům. V případě Filipín tomu tak není. K revoluci byly Filipíny v tabulce umístěny nejbliže z toho důvodu, protože jako pravděpodobnější se jevil násilný zásah, než kompromisní řešení.

Pokud aplikujeme přístup S. Huntingtona, kterému byl v teoretické části práce věnován největší prostor, tak aplikujeme tři obecné typy přechodů k demokracii. Jedná se o přerod (*transformation*), výměnu (*replacement*) a o přeměnu (*transplacement*). Huntington klade důraz na relevanci čtyř základních aktérů a na vztahy mezi nimi. Přerod je takový přechod, kdy se do čela procesu postaví dosavadní elity nedemokratického režimu. Přeměna označuje proces, kdy vládní i opoziční skupiny postupují společně.¹⁹³ Tyto dva typy přechodů tedy nelze na Filipíny vztáhnout. Filipíny prodělaly proces výměny, který se vyznačuje zhroucením, nebo svržením nedemokratického režimu, na čemž mají zásluhu opoziční skupiny. Původní latentní nespokojenost elitních politiků, Marcosem odstavených od moci, se

¹⁹³ Huntington, S. P. (1991). *cit. d.*, s. 115

začala postupně přetvářet do opozičních hnutí. Ta začala být postupem času podporována podnikateli a střední třídou. Výrazným okamžikem bylo připojení církevních představitelů k opozici. V konečné fázi se na Filipínách stal rozhodujícím faktorem postoj armády, která se přidala na stranu protestujících, a Marcos byl donucen odjet do exilu. Výměna bývá doprovázena následným bojem opozičních skupin o své postavení v nově vznikajícím režimu. Tomu byla věnována pozornost v kapitole o konsolidaci filipínské demokracie.

8.3 Komparativní perspektiva filipínské tranzice

V rámci třetí demokratizační vlny bylo S. Huntingtonem charakterizováno pět hlavních příčin proběhnutých přechodů k demokracii. Jako první příčina zhroucení nedemokratických režimů v rámci třetí vlny byla určena upadající legitimita a dilema výkonnosti. Obojí se stalo stěžejním problémem Marcosova režimu. Jestliže v počátku přineslo vyhlášení stanného práva ekonomický růst a zlepšení bezpečnostní situace, netrval tento příznivý stav dlouho. Negativní legitimita předchozího režimu spočívala v ohrožení bezpečnostní situace. Ale aktivita ozbrojené složky komunistické strany NPA, stejně jako secesionistického muslimského hnutí MNLF, dosáhla svého vrcholu právě v čase stanného práva. I po ekonomické stránce přestal být Marcosův režim výkonný. Filipíny byly velmi citelně zasaženy ropnými krizemi. Situace se začala razantně horšit „... v roce 1979, kdy došlo k dalšímu prudkému zvýšení cen ropy. Marcos zareagoval tím, že si bral půjčky a utrácel stále více peněz, což mělo za následek, že zahraniční dluh Manily se mezi lety 1979 a 1983 zdvojnásobil...zahraniční věřitelé začali na Filipíny pohlížet s nedůvěrou: jen za poslední čtyři měsíce roku 1982 odmítli Filipínám poskytnout úvěry v celkové výši asi 700 miliónů dolarů.“¹⁹⁴ Legitimita i výkonnost režimu tak zcela upadly. Krize režimu byla prohloubena i deprofesionalizovanou armádou, ve které se vytvořila reformní složka RAM. RAM měla podobnou strukturu jako reformní armádní složka *Movimiento das Forcas Armados* (MFA) v Argentině, která se vytvořila po prohrané válce o Falklandy, při které se projevila neschopnost armády.¹⁹⁵ RAM začala plánovat povstání a založení vojenské junty, stejně jako k tomu došlo na Haiti, po svržení Duvaliera.¹⁹⁶ Za takové situace se Marcos rozhodl vyhlásit volby, což se ukázalo jako fatální chyba. Revoluce na Filipínách je často srovnávána s těmi, které proběhly v Nikaragui a na Haiti. V Nikaragui došlo také k vyhlášení

---

¹⁹⁴ Artur Zich „The Marcos Era“, *Wilson Quarterly*, č. 10 (léto 1986), str. 126 in Huntington S. P. (1991). *Třetí vlna: Demokratizace na sklonku dvacátého století*. Brno: CDK, s. 58

¹⁹⁵ Thompson, M. (1996). *Off the Endangered List: Philippine Democratization in Comparative Perspective*. cit. d., s. 183

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 184

předčasných voleb, ale na rozdíl od filipínské opozice, která zformovala silné jednotné hnutí, zůstali opoziční politici v Nikaragui k volbám skeptičtí a bojkotovali je.

V porovnání s jinými nedemokratickými režimy pacifické Asie nevedl nedemokratický režim na Filipínách k zlepšení ekonomické situace, ani k institucionalizaci státu. Taiwan, Singapur nebo Jižní Korea zavedly takové reformy, které vytvořily silné státní instituce, zvýšily hospodářskou soutěž, zlepšily ekonomickou distribuci a vytvořily vhodné podmínky pro mezinárodní obchod. Naproti tomu Marcos, podobně jako v režimech v latinské Americe, provedl monopolizaci ekonomiky, která pouze zakonzervovala zájmy pozemkových vlastníků.¹⁹⁷ Navíc Marcos požadoval po zahraničních investorech, aby mu odevzdávali 10 – 25 % ze svého zisku, jinak by jim neposkytl potřebné licence pro podnikání.¹⁹⁸ Tím byly omezeny vhodné podmínky pro zahraniční investice, stejně jako bylo zamezeno hospodářskému růstu. Hospodářský růst může dopomoci ke vzniku silné střední třídy, která se začne domáhat demokratizace. To je ale dlouhodobý proces a vzhledem k ekonomické nerozvinutosti Filipín, je hospodářský růst, jako jeden z faktorů třetí demokratizační vlny na Filipínách neaplikovatelný.

Jako další příčina demokratizačního procesu třetí vlny S. Huntington uvádí změnu postoje ve vedení katolické církve. Katolická církev sehrála podstatnou roli při demokratizaci na Filipínách, v Brazílii, Chile a Polsku. Právě Polsko se stalo v Evropě nejvýraznější scénou v činnosti katolické církve vůči nedemokratickému režimu. Polsko, stejně jako Filipíny, je silně věřící zemí, kde měla církev po celou historii silné postavení. Komunistický režim se snažil omezit vliv církve ve společnosti. Byla zakázána výuka náboženství ve školách, stavba nových kostelů a k obsazení všech funkcí v církvi měl právo stát. S tím, jak komunistický režim v Polsku ztrácel zdání legitimacy, byl dobrý vztah s církví velmi důležitý.¹⁹⁹ Zcela zásadním momentem se stalo zvolení Karola Wojtyły (Jan Pavel II.) papežem v roce 1978. Jan Pavel II. změnil politiku katolické církve vůči nedemokratickým zemím. V roce 1979 Jan Pavel II. Polsko navštívil, přičemž jeho návštěva měla velký dopad na duchovní atmosféru. Katolická církev razantně přispěla k zformování opozičního hnutí Solidarita, které vzniklo v roce 1980, a stala se prostředníkem ve vyjednávání mezi Solidaritou a komunistickým režimem. Po papežově odjezdu se navenek sice mnoho nezměnilo, ale vliv osobnosti a slov

---

¹⁹⁷ Overholt, W. H. (1986). *cit. d.*, s. 1146

¹⁹⁸ Thompson, M. (1996). *Off the Endangered List: Philippine Democratization in Comparative Perspective. cit. d.*, s. 182

¹⁹⁹ Cichosz, M.; Kopeček, L. (2007). *Církevní fond v Polsku a jeho kontroverzní historie a současnost, Středoevropské politické studie*. [cit. 2013 – 05 – 04]. Dostupné online: (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=303>)

Jana Pavla II., stejně jako přítomnost nesčetných disciplinovaných účastníků během jeho návštěvy v ulicích i při mších konaných na otevřených prostranstvích, změnila psychickou atmosféru v zemi. Jak poznamenal jeden z pozorovatelů: *Při pokleknutí před Svatým otcem se Polsko zdvihlo z kolenou*“.²⁰⁰

Po změně politiky katolické církve vůči nedemokratickým režimům, se scénou nejvýraznější politické angažovanosti církevního představitele, v rámci třetí demokratizační vlny, staly bezpochybně Filipíny. Kardinál Sin poskytl opozici morální podporu. Opozici byly otevřeny dveře kostelů, za které se Marcosovy jednotky neodvážily. Kardinál Sin nejen že dokázal vyjednat dohodu mezi Corazon Aquino a S. H. Laurelem, ale také vyzval církevní představitele, aby jejich kandidaturu podpořili. Po vypuknutí vzpoury na vojenské základně Aquinaldo, použil církevní rozhlas k mobilizaci obyvatelstva.²⁰¹ „*Náboženské zabarvení třídenní vzpoury bylo zcela nepochybné, poněvadž v prvních řadách živých barikád stanuly řeholnice a kněží, zatímco vzbouřenečtí generálové v tváři tvář davu pozvedali sochy Pany Marie. Po té co Marcos ...odletěl na Havaj, sloužil kardinál Sin v Lunetě (park) triumfální děkovnou mši, na níž předzpěvoval „Cory“ a nijak se netajil ani odznakem strany Laban.*“²⁰²

Změna americké zahraniční politiky s nástupem Carterovy administrativy měla zcela zásadní význam na vývoj Filipín. Marcos se těšil velké podpoře Spojených států a někdy byl označován za „malého psíka“ USA.²⁰³ Na druhou stranu může být argumentováno, že Marcos s Imeldou byli v politické sféře amerických kongresmanů velice úspěšnými manipulátory, co se týkalo jejich osobních zájmů.²⁰⁴ Marcos byl starým přítelem Reaganovy administrativy, ale revoluce EDSA donutila prezidenta Reagana odepřít – nikoli však veřejně odsoudit – podporu Marcosovu režimu. Ale už v předešlém období požadovala Reaganova administrativa uskutečnění reformy po představitelích nedemokratických režimů. Reaganův tým požadoval provedení reformy od Marcosova režimu, stejně jako např. od Pinochetova konzervativního režimu. Oba režimy byly nuceny souhlasit se svobodnými volbami, v jejichž důsledku byl první za spolupráce Američanů svržen,²⁰⁵ zatímco druhému nebyl v referendu prodloužen mandát. Americkým aktivistickým velvyslancem se na Filipínách stal Stephen Bosworth,

---

²⁰⁰ Paczkowski, A. (1996). *Půl století dějin Polska 1939 – 1989*. Praha: Academia, s. 276

²⁰¹ Huntington, S. P. (1991). *cit. d.*, s. 88

²⁰² Rosalinda Pineda Ofrencová, „The Catholic Church in Philippine Politics“, *Journal of Contemporary Asia*, roč. 17, č. 3 (1987), str. 329 *Time*, 3. února 1986, str. 34, a 17. února 1986, str. 36 a 39. in Huntington S. P. (1991). *Třetí vlna: Democratizace na sklonku dvacátého století*. Brno: CDK, s. 89

²⁰³ Thompson, M. *The Marcos Regime in the Philippine* in Chehabi, H. E.; Linz, J. (1998). *Sultanistic Regimes*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, *cit. d.*, s. 224

²⁰⁴ Lande C. H. (1982). *cit. d.*, s. 87

²⁰⁵ Kissinger H. (1994). *cit. d.*, s. 808

který Marcos se důrazně varoval před použitím sil proti demonstrujícímu davu. Odebrání podpory Marcosovi a naopak podpora umírněné opozice pramenila i z poučení z vývoje v Nikaragui.²⁰⁶ V roce 1979 zde byl svržen nedemokratický režim rodinného klanu Somozů, který byl vystřídán Sandinovskou frontou národního osvobození. Ta byla tvořena marxistickými partyzánskými skupinami. Kdyby USA odepřely podporu Somozům dříve, mohla by být umírněná opozice s podporou USA schopna najít alternativní řešení vůči Sandinistům.

Posledním společným faktorem třetí vlny se stal lavinový efekt. Jak bylo v teoretické části uvedeno, třetí vlna, započatá v jižní Evropě, se prohnala světem přes Latinskou Ameriku a Asii, aby nakonec rozložila komunistické režimy ve východní Evropě. Filipínský přechod k demokracii měl asi největší ohlas v Jižní Koreji, kde opoziční skupiny začaly napodobovat demonstrace známé jako „*people power*“. Jihokorejský režim, stejně jako na Filipínách, přistoupil v roce 1985 na uspořádání voleb, ve kterých druhé místo obsadila opozice. Stejně jako na Filipínách se volby ukázaly jako zásadní chyba režimu. Po Marcosově pádu vlna demonstrací natolik stoupla, že představitel jihokorejského nedemokratického režimu Chun Doo Hwan byl nucen odstoupit do pozadí a předat vládu svému reformně naladěnému spolupracovníkovi Roh Tae Wooovi.²⁰⁷

8.4 Konsolidovaná demokracie?

Zhodnotit úspěšnost vlády Corazon Aquino je věc složitá. Její mnozí kritici ji vyčítají, že nedokázala implementovat sociální a ekonomické reformy, které by nastavily vhodné podmínky pro efektivní politickou participaci občanů nižší společenské třídy.²⁰⁸ Na druhou stranu je nutné zvážit, za jakých podmínek měly být tyto reformy provedeny. Aquino pro zachování demokratických institucí a své vlády si musela udržovat podporu armády, oligarchických kruhů a zamezit hrozícímu nebezpečí ze strany komunistických guerill NPA a secesionistického hnutí MNLF. Proto měla například tolik očekávaná pozemková reforma jen malou prioritu a neuspěla. Ačkoliv se Corazon Aquino nepodařilo prolomit socioekonomickými reformami klientelistickou povahu Filipín, její nezpochybnitelný úspěch spočívá v obnovení demokratických institucí a v udržení demokratických pravidel hry během bouřlivého období vzniku nového režimu.

---

²⁰⁶ Thompson, M. (1996). *Off the Endangered List: Philippine Democratization in Comparative Perspective. cit. d., s. 186*

²⁰⁷ Robinson T. W. ed. (1991). *cit. d., s. 107 - 108*

²⁰⁸ Haynes, J. (2004). *cit. d., s. 105*

8.4.1 Konsolidace demokracie dle teoretického vymezení

Na základě Linzovy a Stepanovy typologie, kdy konsolidovaná demokracie nastává v okamžiku, kdy je demokracie jedinou „hrou ve městě“ a žádný jiný relevantní aktér nevěnuje významné prostředky pro vybudování nedemokratického režimu, lze konstatovat, že Filipíny vybojovaly těžký boj. Do dnešních dnů sice stále není vyřešen problém muslimského secesionismu a Filipíny jsou jednou z mála zemí na světě, kde se potýkají s hrozbou komunistických guerill, ale ani jeden z těchto aktérů nepředstavuje vážnější riziko pro režim. Ovšem na základě výzkumu, uvedeného v teoretické části, dosahuje procento občanů, kteří by vždy upřednostňovali demokratický režim před jiným typem režimu, pouze 55,3 %. A pouze pro 27,5% občanů je udržení demokratického režimu důležitější než ekonomická situace. Tento výsledek vypovídá i o míře důvěry v demokratické instituce, která je vedle přesvědčení o demokracii jako o nejvhodnějším způsobu vlády další podmínkou. Poslední kritériem pro konsolidovanou demokracii je dle Stepana a Linze požadavek, aby všechny procedury byly podřízeny jednomu souboru demokratických pravidel. V zásadě je tato podmínka na Filipínách splněna. Huntington považuje demokracii za konsolidovanou v momentu dvojího bezproblémového předání vlády na základě voleb. Pokud by byla konsolidace demokracie posuzována pouze tímto pohledem, tak by se Filipíny daly charakterizovat jako konsolidovaná demokracie.

V teoretické části byla věnována pozornost Schedlerově vymezení konsolidované demokracie. Za prvé Schedler uvádí, že demokracie je konsolidovaná v momentě, kdy nemůže padnout a nemůže se vrátit starý režim. Obzvláště v počátku bylo udržení demokracie velice nepředvídatelné a filipínské demokracii hrozila „rychlá smrt“. Na druhou stranu bylo nemožné, aby došlo k návratu k Marcosově režimu. Filipíny se potýkaly spíše s hrozbou vojenského převratu a následného ustanovení vojenského režimu. Proto i druhý způsob uchopení pojmu konsolidované demokracie, který je založen na zabránění erozi demokracie a vzniku jiného nedemokratického systému, by byl na Filipínách zpočátku problematický. Třetí Schedlerovo kritérium konsolidované demokracie se týká dobudování demokratických institucí, tj. v zabránění perverzní institucionalizaci, která se zpravidla objevuje při sjednaném přechodu nebo při přechodu iniciovaném vládnoucí elitou. Na Filipínách se o institucionalizaci perverzní moci pokoušela armáda. Corazon Aquino se podařilo armádní politické ambice potlačit a zabránit tak institucionalizaci poručnické moci armády, čímž výrazně zjednodušila proces konsolidace nového režimu. Na druhou stranu je politika na Filipínách záležitostí elitní vrstvy obyvatelstva a průběh voleb je stále poznamenán poměrně

vysokou mírou korupce. Organizace Freedom House hodnotí od roku 1972 politické režimy na světě. Jednotlivé režimy jsou bodovány na škále 1 -7, na které větší číslo znamená vyšší úroveň demokracie. Země jsou pak děleny na svobodné, částečně svobodné a nesvobodné. Pro rok 2013 byl Filipínám přidělen status částečně svobodné země, neboť na bodové škále dosahují stupně číslo 3, a to v otázce dodržování občanských i politických práv.²⁰⁹ Proto Filipíny neodpovídají konsolidované demokracii v posledních dvou Schedlerových kritériích. Obě kritéria požadují vyšší kvalitu demokracie a její sociologickou konsolidaci, kdy se demokracie stane v myslích občanů jediným možným způsobem politické správy země, a proto je běžné ji kritizovat bez poukazování na nedemokratický systém vlády.

Filipíny se do dnešních dnů nedají považovat za zcela konsolidovanou demokracii. Od roku 1987 nepodnikla žádná vláda výraznější sociálně-ekonomické reformy a naopak se zdá, že hlavním impulsem pro zisk politické funkce je přístup k státním financím a své sebe-obohacení. Filipínská politika se dá charakterizovat čtyřmi určujícími znaky. Prvním znakem je klanová struktura a „*bossism*“, který je založen na kontrole společnosti mocnými oligarchy. Klanové a v případě Filipín hlavně rodinné vazby prostupují celou společností a ovlivňují politické instituce, které pak nemohou fungovat nezávisle. Dalším znakem je nedostatečná centralizace politické moci, zejména ve venkovských oblastech, kde moc drží v rukou jednotlivý „*bossové*“. Dalším rysem je závislost samotných politiků na podpoře jednotlivých politických patronů. Posledním znakem je vysoká míra korupce, která zasahuje i soudní systém. Nezávislost soudů je podkopávána oligarchickými klany, které na základě své ekonomické moci jsou schopni ovlivňovat soudní rozhodnutí.²¹⁰ To vede k velké nerovnosti v zacházení mezi bohatými a chudými občany. Z těchto důvodů nebyla konsolidace demokracie na Filipínách dokončena, a dokud nebudou provedeny zásadní socio-ekonomické reformy, bude filipínská demokracie stále velice zranitelná.

---

²⁰⁹ Webové stránky agentury Freedom House. [cit. 2013 -05 - 04]. Dostupné online: (<http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/philippines>)

²¹⁰ Haynes, J. (2004). *cit. d.*, s. 100

Závěr

Diplomová práce měla za úkol popsat historicko-politický vývoj Filipín z politologického pohledu. Pro uchopení filipínských reálií byly v teoretické části rozebrány politologické pojmy, které byly používány v případové studii. Po představení historického vývoje a charakteristice filipínské politiky, byla pozornost věnována nedemokratickému režimu Ferdinanda Marose. Právě předchozí politická praxe, založená na vazbách patron – klient, umožnila koncentraci moci v rukou jedné osoby. Filipínská politika byla od získání nezávislosti v rukou mocných oligarchických rodin, které mezi sebou soupeřily o moc. Byl to jednoduchý cyklus, ve kterém nedostatečně favorizovaní jedinci se rozhodli podpořit opozici, čímž byla zajištěna alternace moci mezi dvěma politickými stranami, které bránily třetím subjektům ve vstupu na politickou scénu. Proto docházím k závěru, že v době zhoršující se ekonomické a bezpečnostní situace bylo zhroucení demokracie a uchopení moci jednou osobou logickým vyústěním filipínské politiky. Marcos byl ambiciózním politikem, který dokázal využít nárůst komunistického hnutí v podobě povstaleckých guerill ve svůj prospěch a zajistit si širokou podporu Spojených států. Jeho politický program spočíval v modernizaci země a v „revoluci chudých“. Marcos zemi částečně modernizoval a mnoho oligarchických rodin zbavil majetku i politické moci. Ovšem odstraněnou politickou i ekonomickou elitu rychle nahradil svými příbuznými a nejbližšími spolupracovníky. Ze strachu z vojenského povstání proti svému režimu podvázal autonomii armády a do jejího vedení jmenoval pouze jemu loajální důstojníky. Z Filipín tak vytvořil své osobní dominium, které bylo v době studené války podporováno a bohatě financováno Spojenými státy.

Odebráním vlivu oligarchům byla vytvořena půda pro opoziční činnost. Opoziční skupiny se začaly nejprve formovat ve Spojených státech a ke konci 70. let došlo k založení opozičních hnutí na Filipínách. Prvním takovým hnutím bylo LAMF, následované A6LM. Obě organizace byly vedeny Benignem Aquinem, který po té, co byl zavražděn, stal se mučedníkem Marcosova režimu. LAMF i A6LM používali taktiku násilného odporu vůči režimu, který se ve společnosti nesetkal s větší podporou. Násilná taktika opozice pak byla vystřídána založením opozičních politických stran, které se staly představiteli umírněné opozice, která přes počáteční bojkot voleb dospěla nejprve k zisku mandátů a nakonec k volebnímu vítězství, které znamenalo konec Marcosova režimu. Role i taktika jednotlivých opozičních skupin byla analyzována v podkapitole 8.1., proto stačí zmínit, že sjednocení opozice, která byla pro Spojené státy vhodnou alternativou k Marcosovu režimu, a zběhnutí

velké části armády, se stalo dominujícím faktorem nenásilného svržení sultanistického režimu.

Marcosův režim prošel po odvolání stanného práva procesem uvolnění, který se dal charakterizovat jako liberalizace režimu. Teoretické vymezení sultanistických režimů takovou možnost nepřipouští a to je nejspíše jeden z hlavních důvodů, proč se hlavní silou během přechodu k demokracii na Filipínách stala umírněná opozice. Velký vliv na liberalizaci režimu měla předchozí zkušenost Filipín s demokracií, stejně jako snaha Marcose prohlašovat svůj režim za demokratický. Marcos se po celou dobu své vlády snažil své kroky ospravedlnit, ať už schválením v uměle vytvořených lidových shromážděných, nebo v reformách ústavy. Kladením důrazu na demokratičnost svého režimu mohl být i snáze Spojenými státy donucen k vyhlášení voleb. Na základě tohoto závěru konstatuji, že liberalizace režimu je možná i v sultanistických režimech, ovšem za určitých podmínek. Sultanistický režim se musí snažit o udržení si demokratické fasády v mezinárodním prostředí. Ovšem pro tuto aktivitu je důležitou podmínkou předchozí zkušenost režimu s demokracií, kterou většina sultanistických režimů neměla. Pro liberalizaci režimu je také zásadní silná závislost na zahraničním hegemonovi, který představitele režimu donutí k ústupkům, které by sám představitel ze svojí vlastní iniciativy nepodniknul.

Teoretikové přechodů k demokratizaci favorizují takové změny, během nichž dojde k dohodě mezi představiteli nedemokratického režimu a umírněné opozice. Naopak ty přechody k demokracii, které jsou vedeny masami lidí, případně provázeny násilím, jsou méně pravděpodobnou cestou ke konsolidaci demokracie. Filipíny jsou v tomto ohledu unikátním případem, kdy k svržení režimu a následné demokratizaci došlo na základě neúspěšného vojenského povstání, které bylo zaštitěno revolucí v čele s umírněnou opozicí, která dokázala do svých řad zahrnout i radikální opozici, která neformálně s tichým souhlasem podpořila opoziční stranu UNIDO. Plánový přechod zevnitř režimu, vedený reformními představiteli režimu, tj. reformní armádní složkou RAM, se rychle přetvořil v přechod vedený umírněnou opozicí, která se stala rozhodující silou a provedla přechod k demokracii vedený masami lidí, během něhož byla velká pravděpodobnost násilného střetu. Nenásilný charakter revoluce EDSA byl zapříčiněn zásadní rolí katolické církve, která početný dav demonstrujících dokázala usměrnit a zamezit násilným akcím.

Období budování demokratických institucí a vyplnění mocenského vakua bylo provázeno řadou obtíží. Corazon Aquino musela bojovat o svůj post nejen s armádními

představiteli reformní ozbrojené složky RAM a s radikální opozicí v podobě komunistických guerill, ale také se členy svého ustanoveného kabinetu. Cory Aquino dokázala v prvních demokratických volbách obhájit svůj úřad na základě široké podpory ve společnosti, která se stala nezbytnou podmínkou. V tomto ohledu sehrála svojí roli i dřívější zkušenost s demokracií. Ovšem samotná podpora veřejnosti by pro udržení úřadu nestačila. Corazon Aquino dokázala vyjednat kompromis s vysoce postavenými armádními představiteli a armádu podřídila civilní moci. Kompromis byl vyjednan i s pozemkovými vlastníky a oligarchy, na jejichž nátlak nedošlo k rozbití monopolu a nebyla schválena pozemková reforma. Tento kompromis byl ujednan na úkor selhání sociálně-ekonomických reforem, které společnost od nové demokratické vlády očekávala, ale na druhou stranu tím došlo k zamezení vypuknutí občanské války. Přítomnost americké armády na vojenských základnách do roku 1991 umožnila Cory Aquino vést úspěšnou válku s ozbrojenou složkou komunistické strany NPA a naopak odmítnutí návrhu na prodloužení smlouvy o vojenských základnách se setkalo mezi politickou elitou i mezi občany s podporou. Vysoce soutěživý průběh voleb umožnil návrat starých pravidel hry, neboť výkon řadu se opět rovnal přístupu k vlastnímu sebeobohacení, a nově vzniklá demokracie se vrátila do své původní podoby. Zatímco sociální reformy selhaly, tak korupční charakter filipínské demokracie se navrátil,

V úvodu byly uvedeny tři výzkumné otázky: 1) Mohou Filipíny soužit jako ukázkový případ konce nedemokratických režimů ve své době? 2) Jak silná byla role „*path-dependency*“ v procesu demokratizace na Filipínách? 3) Mohou nevýhody prezidentského systému představovat snížení šance na úspěšnou konsolidaci demokracie? Na základě výše pospaného, by mohly být Filipíny považovány za příkladný konec sultanistických režimů, ale jak již bylo zmíněno, na Filipínách došlo k procesu, který by se dal charakterizovat jako liberalizace režimu a navíc zde sehrála významnou roli předchozí zkušenost s demokracií. Proto je podobný scénář v jiných sultanistických režimech nepravděpodobný. Lidové povstání na Filipínách sice ovlivnilo průběh událostí v Jižní Koreji, kde opoziční představitelé začali taková lidová shromáždění organizovat, ale za ukázkový přechod k demokracii se filipínská tranzice považovat nedá. K vyjednávání mezi reformátory a umírněnou opozicí nedošlo. Umírněná opozice pouze podpořila nespěšné vojenské povstání, a pokud by Spojené státy Marcosovy nezabránily v použití násilí, tak by nejspíše došlo k velkému krveprolití.

Druhá výzkumná otázka se týká konceptu *path – dependency*, jemuž byla věnována pozornost ve čtvrté kapitole teoretické části. Konsolidace demokracie probíhala na Filipínách ve jménu návratu ke starým pořádkům. Byla plně obnovena ústava z roku 1935 a tím i

politický systém a praxe, která umožnila vznik Marcosova režimu. K žádné konsolidaci demokracie tak nedošlo. Pravdou je, že pravomoc prezidenta vyhlásit stanné právo byla omezena, neboť k jeho vyhlášení je zapotřebí souhlas Kongresu. Ovšem je nutné upozornit, že synchronizované prezidentské a parlamentní volby napomáhají prezidentskému kandidátovi k zisku většiny v Kongresu. Na druhou stranu jsou politické strany na Filipínách charakteristické svoji nedisciplinovaností, díky které se prezident na svoji stranu může spolehnout pouze v období voleb, kdy se strana ve prospěch svého kandidáta mobilizuje. Návrat k stejnému politickému systému nebyl pouze návazností na historii, ale na základě odmítnutí sociálně-ekonomických reforem oligarchickými kruhy, také zájmem jednotlivců, který na Filipínách nebyl ani kulantně zamaskovaný, jak tomu někdy bývá. Na Filipínách byla role *path – dependency* silná, a to jak v obecném významu, kdy instituce, organizace a jednání nutně nesledují logiku účinnosti, ale dřívější kroky mohou vést k ukotvení méně racionálnějších řešení, tak i v tzv. *strong variant*. Ta představuje historický sled, při němž se v určitých krizových situacích nastaví určité vzorce jednání s deterministickým charakterem, které se stanou vzorcem pro budoucí momenty. To se projevilo v roce 2000, kdy tehdejší prezident Joseph Estrada byl obviněn z korupce a postaven před impeachment. Odvolání prezidenta nebylo Kongresem schváleno, neboť Estrada si v obou komorách dokázal zajistit dostatečnou podporu. V případě, kdy byly vyčerpány ústavní postupy pro odvolání prezidenta, nabízela se možnost zásahu armády. V té době opět zapůsobil morální apel Corazon Aquino, která spolu s Ramosem a kardinálem Sinem vyvolala všelidové povstání proti Estradovi, které ho donutilo k rezignaci. Tato událost vstoupila ve známost jako revoluce EDSAII.²¹¹ Postu prezidenta se ujala viceprezidentka Gloria Macapagal-Arroyo, která byla v následujících volbách zvolena do prezidentského úřadu.

Otázkou je, zda se nově vzniklý režim neměl poučit z historie a zamezit koncentraci moci v rukou jedné osoby. To se týká třetí výzkumné otázky, která se zabývá nevýhodami prezidentského systému při konsolidaci demokracie. Na Filipínách, kde je zakořeněn systém patronace a používání taktiky *pork barrel*, se jeví prezidentský systém v mnoha ohledech nevhodný. Rysy sultanistických režimů zůstávají ve společnosti hluboce zakořeněny a nově vzniklý režim má tendenci se otáčet okolo nového charismatického vůdce, takže prvky personalismu obvykle zůstávají. Je otázkou, jaký by byl vývoj filipínské tranzice, kdyby se prezidentem namísto Cory Aquino stal Salvador H. Laurel. Je pravděpodobné, že místo

---

²¹¹ Rüländ, J. (2003). Constitutional Debates in the Philippines: From Presidentialism to Parliamentarism?. *Asian Survey*. Vol. 43, č. 3, s. 466

konsolidace demokracie, by nastala konsolidace jiného personalistického nedemokratického režimu. Problémovým aspektem prezidentských režimů, nejen při přechodu k demokracii na Filipínách, se zdá být i rigidita funkčního období. Na Filipínách trvá funkční období šest let, což je dlouhá doba. Navíc nemožnost být opět znovuzvolen snižuje odpovědnost prezidenta vůči voličům. Rigidita prezidentského období se projevila jako problémová v roce 2000 za vlády Josepha Estrady. Následný vývoj jen potvrdil, že demokracie se na Filipínách nedá požadovat za konsolidovanou. Corazon Aquino i Fidel Ramos, který se stal prezidentem v roce 1992, si chtěli sami prodloužit své funkční období a usilovali o možnost znovuzvolení. Proti jejich požadavku se negativně vymezilo veřejné mínění a oba prezidenti ze svého postu odstoupili. Primitivo Mijares upozorňoval, že jedním z důvodů, proč vyhlásil Marcos stanné právo, byla nemožnost kandidovat do třetího funkčního období. Proto se jeví takto nastavené podmínky prezidentského úřadu jako velice nevhodné.

Duální legitimita moci, která může způsobit zablokování politického systému, je zvláště pro nově vznikající demokracii nebezpečná. V nekonsolidovaných režimech bude armáda, jako jediná hierarchizovaná složka ve společnosti, snadněji pasována do role smírčího soudce, než v režimu konsolidovaném. Na základě nedisciplinovanosti politických stran se problém duální legitimacy na Filipínách výrazněji neprojevil. Další z problémů prezidentského systému, týkající se možné diskontinuity prezidentského úřadu, byl na Filipínách vyřešen tím, že viceprezident je volen občany stejně jako prezident.

Prezidentský systém sebou nese výše zmíněné nevýhody, a to nejen během konsolidace nového režimu. Na druhou stranu, parlamentní systém, jak bylo v teoretické části práce zmíněno, může způsobit podobné obtíže. V postmarcosově období byla několikrát vyvinuta snaha o reformu politického systému. V roce 1991 a 1993 byly dokonce přijaty Sněmovnou reprezentantů rezoluce schvalující návrh reformy politického systému směrem k parlamentarismu. Ovšem pokud se na Filipínách mluvilo o parlamentarismu, vždy se měl na mysli francouzský model, tedy poloprezidentský model vládnutí.²¹² Navíc tyto rezoluce zablokoval Senát a v očích veřejnosti byl a nejspíš i je parlamentní systém zdiskreditován Marcosovým režimem. Ten nedokázal rozložit politickou strukturu, která se vrátila do svých starých kolejí, a které právě prezidentský systém nejvíce vyhovuje.

V teoretické části byly vyjmenovány Sartorim definované podmínky, za kterých prezidentský systém funguje dobře: a) centrální postavení prezidenta, b) existence stran, které

---

²¹² Tamtéž, s. 464

se chovají jako hlavní soupeři o funkci prezidenta, c) požadavek, podle kterého je zapotřebí k vítězství absolutní většina, d) simultánnost prezidentských a parlamentních voleb.²¹³ V případě Filipín jsou podmínky a), b) i d) splněny. Problémem zůstává jednokolový relativně většinový volební systém, používaný pro post prezidenta. Může se tak stát, jako k tomu došlo v roce 1992, že prezidentem bude zvolen kandidát na základě 23,6 % hlasů.²¹⁴ Takto byl zvolen druhý filipínský prezident v postmarocově éře F. V. Ramos. Přesto došlo k hladkému předání moci a pět z šesti jeho hlavních soupeřů, uznalo svoji porážku. V zemi s tradicí volebních podvodů, byl tento krok vnímán jako důkaz zvyšující se politické stability.

---

²¹³ Saroti, G. (2001). *cit. d.*, s. 90

²¹⁴ Thompson, M. (1996). Off the Endangered List: Philippine Democratization in Comparative Perspective, *Comparative Politics*. Vol. 28, č. 2, s. 179

Summary

In my master thesis, I have focused on the politico-historical development of the Philippines. The aim of my master thesis is to describe the nondemocratic regimes of Ferdinand Marcos and the following transition to democracy and its consolidation. The work is divided into two parts. The first is an analysis of the political science concepts: democracy, nondemocratic regimes, transition to democracy and consolidation of democracy. The second part of my master thesis is concentrated on the development of Philippine politics, sultanistic regimes of Marcos and his fall, and the subsequent transition to democracy.

The most significant feature of Philippine politics is clientelism and the patron-client relationship. Therefore, it wasn't difficult for Marcos to reduce the number of patrons to just one and transform the country to his own dominium. He was very ambitious and he set up a good relationship with the government of the U.S. I conclude that the breakdown of democracy was a logical consequence of previous political practice. Problems of the regime were a worsening of the economic situation, violations of human and civil rights, communist insurgents and the muslim separatist movement in the south of the Philippines. Marcos' moderate opponents briefly opted for urban terrorism, then for an informal alliance with the radicals, and then for close contact with military rebels.

In 1986, Marcos declared a snap presidential election. The opposition leader was Corazon Aquino, widow of Benigno Aquino, who had been killed by the Marcos regime. She aroused the nation and won the election. Marcos declared himself as a winner of the election, however. Afterwards, a military coup was attempted, but failed. The failed military coup, which had been endorsed by moderate opponents, backed by the Catholic Church and at last by the U.S. government, defeated Marcos regime in the end. The Philippine transition is unique, because the fall of the regime wasn't caused by pacted transition, but by the „revolutionary“ way, which is the least likely way to successful democratization. The Marcos regime did not make for an easy transition to democracy. Aquino had to defeat the military rebels, decline the communist insurgency, negotiate a peace agreement with muslim separatists and settled who would rule and after what form of government. Finally, the Philippine democratic system has been restored.

Seznam literatury a zdrojů

Neperiodická literatura

- Agoncillo, T. A. (1990). *History of the Filipino People*. Quezon: Garotech Publishing
- Cortes, R. M. (1999). *Philippine Presidents: 100 Year*. Quezon: New Day Publishers
- Dahl, R. (1971). *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven, London: Yale University Press
- Dvořáková, V.; Kunc, J. (2004). *O přechodech k demokracii*. Praha: Sociologické nakladatelství
- Hamilton-Peterson, J. (1998). *America's boy. The Marcos and The Philippines*. Pasig City: Anvil Publishing
- Haynes, J. (2001). *Democracy in the Development World*. Cambridge, Malden: Polity
- Huntington, S. P. (2008). *Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století*. Brno: Centrum pro studium demokratické kultury (CDK)
- Chehabi, H. E.; Linz, J. (1998). *Sultanistic Regimes*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press
- Kissinger H. (1994). *Umění diplomacie: Od Richelieu k pádu Berlínské zdi*. Praha: Prostor
- Linz, J.; Stepan, A. (1996). *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore: The Johns Hopkins University
- Linz, J. (2000). *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Boulder: Lynne Rienner Publishers
- Marcos, F. E. (1979). *The democratic revolution in the Philippines*. New Jersey: Prentice-Hall International
- Mijares, P. (1976). *The Conjugal Dictatorship*. San Francisco: Union Square Publication
- Nelson, R. (1968). *The Philippines*. London: Thames and Hudson
- O'Donnell, G.; Schmitter P. C. (1986). *Transition from Authoritarian Rule: Tentative Conclusion about Uncertain Democracies*. Baltimore, London: The John Hopkins University Press
- Paczkowski, A. (1996). *Půl století dějin Polska 1939 – 1989*. Praha: Academia

- Robinson, T. W. ed. (1991). *Democracy & Development in East Asia: Taiwan, South Korea and the Philippines*. Washington, D. C.: The AEI Press
- Romulo, B. D. (1987). *Inside the Palace: The Rise and the Fall of Ferdinand and Imelda Marcos*. New York: G. P. Putnam's Sons
- Rosenberg, D. A. (1979). *Marcos and Martial Law*. Ithaca, Londýn: Cornell University Press
- Říchová B. (2000). *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál
- Sartoti, G. (2001). *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Slon
- Šanc, D.; Ženíšek, M. et al. (2009). *Pacifická Asie: Z politologické perspektivy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.
- Thompson, M. R. (1995). *The Anti – Marcos Struggle: Personalistic Rule and Democratic Transition in the Philippines*. Yale: Yale University Press
- Zaide, S. (1994). *Philippine History and Government*, Manila: All-Nations Publishing Co.,

Periodická literatura

- Bacho, P. (1988). U. S. – Philippine Relations in Transition: The Issue of the Bases. *Asian Survey*, Vol. 28, č. 6, s. 650 – 600
- Cichosz, M.; Kopeček, L. (2007). Církevní fond v Polsku a jeho kontroverzní historie a současnost, *Středoevropské politické studie*. [cit. 2013 – 05 – 04]. Dostupné online: (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=303>)
- Djelic M. L.; Quack S. (2007). Overcoming path dependency: path generation in open system. *Theory nad Society*, Vol. 36. č. 2., s. 161- 186
- Fukuyama, F. (1995). Confucionism and Democracy. *Journal of Democracy*. Vol. 6, č. 2., s. 20 – 33
- Hernandez, C. G. (1987). The Philippines in 1987: Challenges of Redemocratization, *Asian Survey*, Vol. 28, č. 2, s. 229 – 241
- Hutchcroft P. D. (1991). Oligarchs and Cronies in the Philippine State: The Politics of Patrimonial Plunder. *World Politics*. Vol. 43, č. 3, s. 414 – 450
- Lande C. H. (1982). Authoritarian Rule in the Philippines: Some Critical Views. *Pacific Affairs*. Vol. 55, č. 1, s. 80 - 93

- Linz, J. (1990). The Perils of Presidentialism. *Journal of Democracy*. Vol. 1, č. 1, s. 51 – 69
- Loužek M. (2010). Protestanská etika a duch kapitalismu. *Politická ekonomie* 5, s. 689 - 704
- Mainwaring, S.; Shugart, M. S. (1997). Juan Linz, Presidentialism, and Democracy: A Critical Appraisal. *Comparative Politics*. vol. 29, č. 4, s. 449 – 471
- Noble L. G. (1976). The Moro National Liberation Front in the Philippines. *Pacific Affairs*. Vol. 49, č. 3, s. 405 – 424
- Overholt, W. H. (1986). The Rise and Fall of Ferdinand Marcos. *Asian Survey*. Vol. 36, č. 11, s. 1137 - 1163
- Skach, C.; Stepan, A. (1993). Constitutional Framework and Democratic Consolidation: Parliamentarianism versus Presidentialism. *World Politics*. Vol. 46, č. 1, s. 1 – 22
- Schedler A. (1998). What is democratic consolidation? *Journal of Democracy*. Vol. 9, č. 2, s. 91 – 107
- Schmitter P. C. It is safe for transitologists & consolidologist to travel to Middle East an North Africa? *Stanford Univerity*. [cit. 2013 – 04 - 07]. Dostupné online:
- (http://iis-db.stanford.edu/evnts/6069/Article_-_M-EAST3.pdf)
- Svačina, P. (2002). Filipíny? Druhý cíl americké války proti terorismu. *Global Politics*. [cit. 2013-05-03]. Dostupné online:
- (<http://www.globalpolitics.cz/clanky/filipiny>)
- Thompson, M. (1996). Off the Endangered List: Philippine Democratization in Comparative Perspective, *Comparative Politics*. Vol. 28, č. 2, s. 179 – 205, s. 179 – 205
- Villegas, B. M. (1987). The Philippines in 1986: Democratic Reconstruction in the Post-marcos Era, *Asian Survey*. Vol. 27, č. 2, s. 194 – 205
- Yu-tzung Chan; Yu-han Chu. (2007). Traditionalism, Political Learning and Conceptions of Democracy in East Asia. *Asian Barometer*. [cit. 2013-02-13]. Dostupné online:
- (<http://www.asianbarometer.org/newenglish/publications/workingpapers/no.39.pdf>)
- Zakaria, F. (1997). The Rise of Illiberal Democracy. *Foreign Affairs*. Vol. 76, č. 6, s. 22 – 43

Elektronické zdroje

- Encyklika *Pacem in terris*. (1963). [cit. 2013 – 02 - 03]. Dostupné online:
(http://www.vatican.va/holy_father/john_xxiii/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_11041963_pacem_en.html)
- Teehankee J. (2010). *Electoral Politcs in the Philippines*. [cit. 2013 – 04 - 13]. Dostupné online.
(<http://www.quezon.ph/wp-content/uploads/2006/09/Electoral%20Politics%20in%20the%20Philippines.pdf>)
- Webové stránky agentury Freedom House. [cit. 2013 -05 - 04]. Dostupné online:
(<http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/philippines>)
- Zpravodajství ct24. [cit. 2013-03-10]. Dostupné online:
(<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/218161-maduro-slozil-prezidentskou-prisahu-opozice-je-to-protiustavni/>)

Vysokoškolské práce

- Pospíchal P. *Klientelismus a demokracie v rozvojových zemích*. Brno: Masarykova Universita. Fakulta sociálních studií. Katedra mezinárodních vztahů, 2009. 55 s., Vedoucí diplomové práce Mgr. et Mgr. Oldřich Krpec Ph.D.

